

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΣ ΙΒ'

ΑΦ 147-148

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΜ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ: Ἐρωτικό φθινόπωρο, I—VII (ποιήματα).

ΑΙΡΪΑΣ ΡΟΥΣΙΑ: Ἐνα ποτήρι νερό (διήγημα).

ΣΣ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ: Προϋποθέσεις γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ (μελέτη).

ΡΚ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Ἡ νοσταλγία τοῦ ναυτῆ.—Θὰ γιορτάσουμε πάλι τὴν ἀνοιξη (ποιήματα).

ΠΣ ΠΥΡΙΔΑΚΙ: Ἡ οικονομικὴ πολιτικὴ τῶν βασιλέων τῆς ἀρχαίας Κύπρου (μελέτη).

ΗΙ ΕΝΗΣ ΒΑΚΑΛΟ: Χορικὸ (ποιήμα).

Σ Π ΣΠΑΤΑΛΑ: Ἡ λογοτεχνία στὴν Ἑφτάνησο (μελέτη).

ΟΛ ΛΟΥΝΤΕΜΗ: Ὁ «μητραλοίας» (διήγημα).

ΛΥ ΦΥΛΑΚΤΟΥ: Ὀνειρο καὶ ζωὴ (ποιήμα).

ΙΑ ΜΑΡΙΝΟΥ: Ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ τῆς Κύπρου καὶ ὁ ὄρυκτός της πλοῦτος μελέση!

Ι ΚΙΝ ΚΕΑΤΣ (μετ Κ. Χρ.): Ὁδὴ στὸ φθινόπωρο (ποιήμα).

ΠΥ ΠΙΡΟΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ—ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1947

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΈτησΙΑ συνδρομή για την Κύπρο 10 σελίνια

» » » τὸ ἔξωτερικὸ 12 »

Κάθε τεῦχος 2 σελίνια.

Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ,

19, Οὔζουნიάν, Λευκοσία

Τυπογραφεὺς: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Πρὸ τοῦ τέλους — Ἱστορία καὶ τέχνη: Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗ: Ἡ ἔθνολογικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Ν. Δικαίου.—Κριτικὴ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Τατιάνας Γκρίτση Μιλλιέξ «Πλατεία Θησείου».—Institut Français «Bulletin Analytique de Bibliographie Hellenique».—Τύπος.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ:

Ἐκλεχτὴ καὶ πλουσία συνεργασία ἀπὸ τὴν Κύπρο καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Πολλὲς κριτικὲς γιὰ νέα βιβλία.

Κυπριακὰ Γράμματα

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΒ'
ΑΡ. 147-148

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ } 1947
ΟΚΤΩΒΡΗΣ }

ΕΡΩΤΙΚΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

I

Ἐνα φῶς ἔλαμψε
στὴ λευκὴ πεδιάδα
καὶ π' οὐτ' ἓνα πράσινο φύλλο
δὲ δροσίζει
τὴ γυμνὴ γῆ π' ἀνασαίνει
στὸ βίβρος μιᾶς φθινοπωριάτικης μέρας.
Κ' ἦσαν
ὅταν ἐπέρασες δίπλα μου
μὲ τὴ φαρέτρα γεμάτη
καὶ τὸ δόρυ γυμνὸ
στ' ἄπλετο φωτομάζεμα τῶν ἡλιῶν
μὲ τὴ σφραγίδα τῆς νίκης στὸ μέτωπο
τόσο δροσερὴ
καὶ τόσο παρθένα
σφωριάζοντας τρόπαια
στὸ κάθε σου βῆμα.
Ὅπως μιὰ κρήνη
κελαρύζει ἀφρόνιδα
κι' ἄς στεγνώνουν τὰ χεῖλη
ἀπὸ μιᾶν ἄσβεστη δίψα
ἔτσι τ' ὀλόχαρο τίναγμα
τῆς ξανθῆς σου πλεξούδας.
μάταια ἔφτιασε
ὡς τα γυμνά μου τὰ πόδια
μάταια ἐκάλεσε
τὸ καθήριο χρυσάφι
τὴ γυμνὴ φούχτα τοῦ ἐπαίτη.
Ἐεφρισμένα φτεροῦ

τῶν τελευταίων ἐρώτων
μαθοῦνε τώρα
στὴ λευκὴ παστάδα τῶν κύκνων
κραυγάζοντας τὸ φόβο
τῶν γαλάζιων λιμνῶν
στὰ πρῶτα ρυτιδώματα
τῆς ἀνατριχίλας.
Ὅπου καὶ γὰρ
τὰ κύκνεια τραγούδια τῶν πόθων
— λυσίκομες εἰμαρμένες
ἀδυσώπητων νεκρῶν—
θ' ἀντηχήσουν
κ' ἐγὼ
δὲν ἔφτασα ἀκόμη νὰ δῶ
τοὺς κίκλους τῶν ματιῶν σου
νὰ μπλέκουν τὰ μολυβένια στεφάνια
τῶν εἰκοσι ἀνοίξεων.
Βιάζομαι
νὰ δώσω δ,υ ἔχω.
Σὲ μιὰ γρίζα σελίδα
δυσὸ στίχους.
Τὴν ὄριμη ὀπώρα ποὺ ξεχάστηκε
στὸν ἀπόμερο κλώνο.
Τ' ὄψιμο ρῆγος
στὴν ἑαρινὴ αὔρα.
Στὴ σάλπιγγα ποὺ ἤχησε
τ' ἀνοιξιάνικο θούρι
τὸ συντριμμένο αὐλὸ
στὸν ἔρημο πευκῶνα.

II

Στενέραν τὰ δῶρα
κάθε νοητῆς μας προσπάθειας.
Γιατὶ τόση λογικὴ
σὴν ἀπλότητα τῶν σχημάτων
γιατὶ τόση σοφία
σὴν ὠραία γραμμὴ τῶν εἰκόνων;

Θυμᾶσαι;

κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ
—τὰ σπύτια κορέμονται ἀπάνωθέμας—
δυσὸ μίτια βαθούλωσαν.

Θεέ μου! τί ἄσκημα

γιατὶ εἶχαν κάτι

ἀπ' τὴν παγωνιά τοῦ θανάτου

καὶ τὴ φοβικὴ τοῦ τάφου.

“Ὅλα τὰ ὠραία πράγματα

περνοῦν.

Κρατῶ τὴ στιγμή

σὴ ζεστή μου παλάμη

—δυσὸ μάμα χαρούμενα

τὸ ἠδονικὸ ῥίγος

χωρὶς τὸ διαβήτη—

νὰ μὴ μοῦ ξεφύγει.

Σύμφωνοι

πὺς κλαίει τὸ φθινόπωρο

στέλνοντας τὰ δάκρυά του

νὰ βοέξουν τοὺς μαστοὺς

τῆς ἀνοιξῆς.

Μὰ τόση λύπη

γιατὶ νὰ φωληάζει

στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων

ποὺ γέρουν καὶ φθείρονται;

III

Γερμένη σὸ πλευρὸ
ἀναπαύεσο

μὲ τὴ βεβαιότητα τοῦ κοιμισμένου ξένου.

“Ἄλλοτε καὶ τώρα

ὁ σπόρος σὴν εὐφορῆ γῆ

ἔκαμνε νὰ θάλλουν

κόκκινα κροῖνα

Τόση λευκότητα

τόση γαλήνη

ποῦ πῆγε τὸ αἷμα

τόσο αἷμα πηχτὸ

ποὺ κυλάει στὶς φλέβες

τόσων αἰώνων;

Σὲ βλέπω

ὡς τὴν ἀνέφελη μέρα

ποὺ ναρκισσεύεται θωρώντας

τὸ εἶδωλό της

σ' ἓνα καινούργιο καθρέφτη.

Τόση ρευστότητα

νὰ πῆξει σὶ ἀκύμαντα μέλη

τόσος φλοῖστος νὰ χάνεται καμπύλων;

στὶς νεκρὲς ἀπαλότητες τῶν

Νὰ ἠρέμησαν

κι αὐτὰ τὰ χιῶτα τῆς γῆς

πηγὴ ζωῆς καὶ ἀρωμάτων;

Σὲ νοιώθω

ἠφαιστειακὴ ἀνοιξιὰτικὴ νύχτα

νὰ τρέμεις δάλακαιο

μ' ἀνοιχτὲς τίς ἀγκάλες

κι ἀκούω τὰ βήματα

τῶν ἀγαλμύτων ποὺ ξύπνησαν

κάτω ἀπ' τοὺς θόλους

νωθρῶν σεμινάριων

μὲ τίς δεήσεις σὸ στόμα.

—“Ἄβε Μαρία

στειροῦ μακαριότητα τῶν ἐγκοσμίμων—

Σιωπὴ

Μὰ χορδὴ ἔσπασε

καὶ θρηνοῦν ὅλα μαζί τὰ φθινόπωρα,

I V

V

Ἀνάδινες τίς μυρουδιές
 ὄλων μαζί τῶν ἀνοιξέων
 κ' εἶχες τὴ χάρη τῶν πουλιῶν
 σὸ ἔλαφρό βάδισμά σου.
 Ἦταν πολὺ
 γὰ τὸ βαρὺ σιρατοκόπο τῶν δρόμων
 γὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ περπάτησε
 σὲ πολὺβουες πολιτείες
 κ' ἦταν ἔτοιμος
 σὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ σου
 ν' ἀναπαυτεῖ.
 Τί τὰ ζητήσω ;
 Τὸν μόσχο ποὺ κοίμισες
 σὲ ἀλκυβιστρικο σιῆθος
 ἢ τὴν τρελλή περηφάνεια ποὺ δραπέτευσε
 καὶ παίζει τώρα
 κάτω ἀπ' τοὺς ἴσκιους
 τῶν μικρῶν βλεφαρίδων ;
 Μὲ τὴν πραότητα
 τοῦ ταπεινοῦ ἐρημίτη
 γαδευῶ τὸ χροῦδι
 τῶν ἀνώπειτων παρεῖων
 καὶ σὴ γλωμὴ μου παλάμη
 ἀκούω τὸν ψιθυρο
 τῶν πρώτου φιλήματος.
 Θ' ἀγρυπνήσω ἀκόμη
 πίνω ἀπ' τοὺς ὄγκους τῶν βιβλίων
 γὰ νυστάζουν τὰ μάτια μου
 τὴ νύστα τοῦ πολὺ κουρασμένου
 γὰ νὰ ξεχάσω
 ὅ,τι πολὺ ἔμαθα
 καὶ ὅ,τι μέλλω νὰ μάθω
 πέρι ἀπ' τὴ σοφία
 τοῦ πρώτου ἀνθρώπου.
 Καὶ θὰ στηρίξω τὸ κεφάλι
 σὺς λευκοὺς περισιερῶνες
 τῶν ἁπλῶν καὶ ὠραίων πραγμάτων
 γὰ νὰ μπροσῶ νὰ φτιάσω
 ὅ,τι τὴν ἄκρα τοῦ μικροῦ σου δαχτύλου
 πηγῆς ἔρωτα
 κ' ἀτύμμενης γνώσης.

Τῶσπορο μῆνυμα τῶν γλάρων
 μὲ βροῆκε ἀνέτοιμο
 γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι.
 Πῶς μὲ καλοῦσες μὲ τὸ χέρι !
 —μιά ὀπίλλινη ἀνατολή
 σὲ γρίζα νεφελώματα
 τῶν δειλινῶν ἴσκιων—
 Τάνυσα τὰ κουρασμένα μέλη
 κι ἄνοιξα τίς φουχιές μὲ τὰ λίφουρα.
 Νὰ ! τὸ χουτσάφι κ' ἡ πορφύρα
 κι ὁ πλοῦτος ὄλος ποὺ μάζεψα
 τῆς σοφίας τὰ δῶρα
 τῆς σύενης ἢ γνώση
 καὶ τῆς πείρας ὁ σάκκος
 μεσ' τὸ βαρὺ φορτίο τῶν ἀποσκευῶν.
 Ἔτοιμος.
 Κ' ἐσὺ—
 μὰ ῥόδινη ἔκσταση
 σὲ βάθη τοῦ ὀρίζοντα
 ἢ πρῶτη ὀπτιασία τῶν νερῶν
 —το τέρομα
 Καθὼς περονῶ
 ἀνάμεσα σὲ βότσαλα
 κι ὁ λευκὸς ἀφρός τῶν κυμάτων
 σελαγίζει σὲς ἄκρηες τῶν κλειστῶν βλε-
 φάρων
 ἀκούω σὸν ἦχο τῶν βηματίων μου
 τὸ θοῆνο ὄλων τῶν φύλλων ποὺ πέφτουν.
 Νοιώθω ὄλο τὸ βάρος τῆς γῆς
 γὰ μὲ βροαίνει
 καὶ σκύβω γὰ φιλήσω
 τὸ χῶμα ποὺ πατῶ
 ὡς τὸν τελευταῖο σταθμὸ
 τῆς μακρινῆς μου πορείας.
 Πῶς μὲ καλοῦσες μὲ τὸ χέρι
 ὅταν πιά ἢ καμπάνα τοῦ πλοίου
 ἔστελνε τὸν ὕστατο χαιρετισμὸ
 σὸν τελευταῖο ἐπιβάτη
 ποὺ βράδυνε σὴν ἔρημη παραλία
 μόνος
 ντυμένος τὴ σκιά μου.

VI

Συνόδερα τις λιτανείες
 όλων τῶν ὠραίων θανάτων
 μάζερα τὰ πεθαμένα κρῖνα
 καὶ στόλισα τὸ φέρετρο
 τῆς σιωπῆς μου.
 Κ' εἶπα—
 θὰ σιγήσω.
 Καμὰ σπονδὴ δὲ θ' ἀντικόψει
 τὸ θριαμβευτικὸ παιᾶνα τῆς χαρᾶς
 κι οὐτ' ἓνα δάκρι θὰ μουσκέψει
 τὴ φλόγινη δορμὴ τοῦ ἀνυπότηχτου ὕμνου.
 Θὰ σιωπήσω.
 Ἐκεῖ
 πού οἱ κέρινες μορφές τοῦ πόνου
 ἀναπαύονται
 κ' ἐκεῖ πού οἱ λευκὲς νιφάδες τῶν
 [ἀσυντρόφεργτων νεκρῶν
 κοιμοῦνται
 θὰ στήσω
 τὸ πέτρινο πεζοῦλι τῆς σιωπῆς
 καὶ τ' ἄνθη τοῦ θανάτου
 θὰ στέφουν τὰς πρώτους καρπούς
 μᾶς ἀσυλλόγιστης νίκης.
 Κ' ἦρθες τότε ἐσὺ
 γυμνή
 ἄσπιλη σ' ἄχραντο φῶς
 τῆς μελλοθάνατης ἐπέρας
 νὰ τονίσεις τὸ τελευταῖο τραγούδι
 τῶν ἀλύτρωτων κόσμων
 τῶν σεμνῶν ἐλεγείων πού γράφτηκαν
 σὴν ὀλόθεορη ἄμμο
 πρὶν ἀκόμα ἠγήσουν οἱ φωνές
 νὰ ταράξουν τὴν ἀφέγγαρη νύχτα
 ὅταν οἱ θεοὶ ὅλοι σωπαίνουν
 γιὰ ν' ἀκούσουν
 νὰ προφέρουν τὸ ὄνομά σου.

VII

Ἐτοίμασα
 τὰ δώματά μου νὰ σέ δεχῶ
 Τίναξί τοὺς σταλαγιτῆτες τῶν δακρῶν
 πού βράδηναν στοὺς θλιβεροὺς πολέμους [λαοῦς
 τῆς μελαγχολίας
 κ' ἔκοφι τὸν ἰστό τῆς ἀράχνης
 πού ὕφαινε τῆς νῆμα
 τῆς ἀνίας.
 Ἔστομισα μὲ χλόη
 —δρῶσερὴ χλόη—
 τὸν κοιτῶνα μου
 γιὰ νὰ διαβῶν τὰ λευκὰ περιστέρια
 πού φτεροκοποῦν σὶ τὸ πέρισμά σου
 κ' ἔντυσα μὲ φῶς τὰ παράθυρα
 μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τῆς χαρᾶς.
 Κι ὁμως πόσο ἄργεῖς—
 Νὰ νύχτασε
 πέρα στοὺς θαιπούς φεγγῆτες
 ὅπου ἡ ψυχὴ σου
 ξεχάστηκε στοὺς κύκλους τῶν ὄνειρων
 ἢ νᾶχασες τὰ βήματα
 πού τρικλίζουν σὶ τὸ χῶμα
 κλαίοντα, γιὰ ὅ,τι ἀπόμεινε
 νὰ ὑμνοῦν οἱ ἄνθρωποι
 ὡς θορίαμβο τῆς ὑπαρξῆς τους;
 Ἐξω κελαιῖδρησε
 καὶ τὸ τελευταῖο πουλί τῆς νύχτας
 καὶ τὸ γλαυκὸ φέγγος τῆς μέρας
 ἔσβυσε σὶ τ' ἄθῶι ματάκια τῶν παιδιῶν
 πού ἔκλεισαν
 νυστάζοντας θάίμπος ἢ γαλήνη.
 Πόσο ἄργεῖς.
 Μετῶ τις στιγμὲς πού φεύγουν
 κι ἀνμῖζω τὰ πούπουλα τῆς θωπείας
 νὰ μὴ ταράξουν τὸν ὕπνο
 τῶν λευκῶν πλασμάτων πού κοίμωσα
 μὲ τὸ βελούδινο ἦχο
 τῆς σιωπῆς σου.

ΕΝΑ ΠΟΤΗΡΙ ΝΕΡΟ

Χαρισμένο στὸν Κ. Π.

—Τι εἶναι ἓνα ποτήρι νερό μπροστά στὴ θάλασσα ; Νά δά, στα-
νονόγωνα ὕδατος ἐν τῷ ὠκεανῷ. Κι ὁμως κάθε φορά πού ἀντικρίζω τὴ
ολοθάλασσα, θυμᾶμαι ἐκεῖνο τὸ ποτήρι νερό, πού ἔδωσα κάποτε σ' ἓ-
να νησιαν ἄνθρωπο καὶ δὲν πῆρε καιρὸ νὰ τὸ πιεῖ. Ἦρθε κι ἔφυγε κουρα-
σμένος, ἦρθε κι ἔφυγε διψασμένος καὶ τὸ μέτωπό του ἔσταζε καὶ τὰ
ὀφθαλμᾶτια του στάλαζαν σὰν ἀστεϊρευτὴ νεροπηγή.

Ἔτσι μιλοῦσαμε καὶ περπατοῦσαμε—ἀνάμεσα γῆς καὶ νερό—
ἐπὶ τὸ δρόμο πού πέτρινη ζωστήρα σφίγγει γυαλό-γυαλό τὴν πολιτεία.
Ἄπὸ τὴ μιὰ σπιτάκια καὶ παλάτια, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀφροκοπιές καὶ
ὀλογαλανάδα, καὶ τὸ βραδάκι, στολίδι στὸ στολίδι, κρεμιέται ἀνάμεσα
ἐξοχίους—γῆς καὶ νεροῦ— ἓνα περιδέραιο ἀπὸ λαμπρὰ μικρὰ φῶτα, ὡς
πὸ τὸ πιὸ μεγάλο τὸ πιὸ λαμπερό.

—Ὁ φάρος !

—Ὁ φάρος στὸ νησι ἐκεῖ κάτω... δά γεροδράκος πού νυστάζει...
ἐξοχίους νὰ ἀπαγγέλλω.

Μὲ ἄκουσε ὑπομονητικᾶ γιατί σὰν καθρέφτης ζωντανεῖ μεσα του
ὀπτι γίνεται, ἀπ' τὸ σπουδαῖο ὡς τὸ παραμυθό.

—Καὶ νὰ ξαίρεις, ξανάρχισε νὰ μιλά μόλις τελείωσα, πῶς ἀπ' αὐ-
τόν τὸν δράκο περιμένουν τὰ πλεούμενα νὰ τοὺς δείξει τὸ δρόμο γιὰ
τὴν εἰρηνικὰ τ' ἀραξοβόλια. Κι αὐτὸ τώρα... μὰ τότε ; Τότε εἶχαν
ἐπιβήσει ὅλα τὰ φῶτα, καὶ τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ. Ἄνθρωποι καὶ
ἐξοχίους τραβοῦσαν μέσα ἀπὸ τὰ σκοτάδια κι ὅπου βγοῦν. Συχνὰ
ἐξοχίους φθάναν ποτέ. Ἄκριβῶς ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, γίναν αὐτὰ πού σοῦ
ἐξοχίους. Τότε δὲν τολμοῦσε κανεὶς νὰ ξεμυτίσει βράδυ, γιατί μες στὸ σκό-
τος θρέφονται οἱ φόβοι καὶ τὰ κακά. Ἔτσι κι ἐγὼ ἔπαιρνα δρόμο—
ἐξοχίους ἀνάμεσα γῆς καὶ νερό—τὴν ὥρα πού ἀκόμα φαινόταν ἡ πυρωσιὰ τῆς
ἐξοχίους, καὶ μποροῦσα νὰ δῶ τὰ δάκρυα τῶν ἀνθρώπων νὰ βου-
ρξοχίους ἐκεῖ στὰ φρύδια τούρανοῦ. Τὰ κοίταξα κ' ὁ καημὸς
ἐξοχίους μέσα μου, γιατί τὸ εἶχαν πάρει συνήθειο, τώρα τελευταία,
ἐξοχίους ἔλενε, πῶς τὸ αἷμα πού στάλαζε στὰ ξένα, σὰ λόγχιζαν τὸ
ἐξοχίους τῆς Ἑλλάδας, ἀρχισε τάχατες νὰ βρωμᾶ. Κανένας δὲ θέλει
ἐξοχίους τὸν πόλεμο—ἔτσι λέγανε— μες τ' ἀγαθὰ τοῦ ξενου τόπου, ξέχα-
ἐξοχίους τὸν τόπο τους—ἔτσι λέγανε— κι οὔτε θέλουν πιά νὰ γυρί-
ἐξοχίους στοὺς δικούς τους, στὰ σπίτια τους. Αὐτὰ λέγαν καὶ τὰ πί-
ἐξοχίους κι ὅποιος δὲν τὰ πίστευε δὲν ἦταν γιὰ καλό. Γι αὐτὸ
ἐξοχίους πού θέλαν τὴν ἡσυχία τους, κάναν ὅτι πιστεύουν, πῶς
ἐξοχίους ἀδέλφια μας, τάχατες, δὲ θέλουν πιά νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴ
ἐξοχίους !

Μ' ἄδραξε μονομιᾶς ἀπὸ τὸν ἀγκῶνα καὶ με ρώτηξε :

—Εἶδες αὐτὰ τὰ δυὸ πλάσματα πού περνοῦν ;

—Τὰ εἶδα. Ἄράπηδες εἶναι με φράγκικα.

—Δέν ἔχει σημασία. Εἶδες τὰ μάτια τους ; Τὴν ἔκφραση τῶν ματιῶν; Ἴδια κοίταζαν τὰ μάτια τοῦ διψασμένου, ποῦ τοῦ ἔδωσα νερό καὶ δέν πῆρε καιρὸ νὰ τὸ πιεῖ. Μιά μέρα χτύπησε τὴ θύρα μου, κάθισε στὴν καρέκλα μου, μίλησε στὴν καρδιά μου. Τὸν περιμένουν, λέει, οἱ δικοί του, μακριὰ στὴν Πατρίδα, μὰ δέν ξέρει ἀν ἀκόμα ζοῦν. Αὐτὸς ὅμως τὸ χρέος του τὸ κάνει. Ἴρι φύγει ἔρχεται καὶ χαιρετᾷ ἔμένα. Τὶ ἐκείνοι, τὶ ἐγώ... Ὅλοι εἴμαστε ἓνα.

«Τὰ ψέματα σώθηκαν. Σὲ τρεῖς μέρες φεύγομε...»

«Γιὰ ποῦ, μὲ τὸ καλό ;»

«Γιὰ νὰ πολεμήσουμε γιὰ τὴ Λεφτεριά !»

Ἄστειο πρᾶμα. Αὐτὰ τὰ λέγαν πρὶ χρόνια. Στὴν ἀρχή. Καὶ πᾶνω σ' αὐτὰ τους τὰ λόγια, ἐμεῖς κουρδίζαμε γιορτές, στήναμε τραπέζια, μαζεύαμε λεφτὰ καὶ ἐκφώνουσαμε λόγους. Τώρα ὅμως, ποῖος τὰ πιστεύει ;

Μὰ ἐκεῖνος ἐπέμενε : Θὰ πολεμήσουμε γιὰ τὴ Λεφτεριά !

Τοῦ εἶπα μπράβο, ἀπὸ συήθιο καὶ βγῆκα πρίπατο. Ἔτσι περπατοῦσα σάν τώρα, —ἀνάμεσα γῆς καὶ νερό—κι ἓνας θρὸς ἀπὸ θυμῆσες μὲ συνέπαιρνε, καὶ ζωντανοὶ καὶ νεκροὶ μὲ κυνήγησαν, μαζί μὲ τὴ χλαπαταγή τῶν νερῶν.

Ὡστόσο μάνιαζε ἡ φωτιά τοῦ χαλασμοῦ κατὰ τὴ δύση, ὁ λόγιμος ἥλιος μάτωνε μὲ τὰ σπαθιά του τὰ νέφη, κι οἱ στεναγμοὶ τῶν ἀνθρώπων πλήθαιναν βροντοκυλώντας τὸ κορμὶ τῆς θύελλας ἀπὸ τὰ οὐρανοῦμέμελα ὡς τὸ ζενίθ.

Ἡ βοή τῆς μονοξιάς μου μὲ τρόμαξε. Ἐφυγα τρέχοντας νὰ βρῶ λίγην ἡσυχία, μὲς στοὺς πολύκοσμους δρόμους καὶ τὶς εὐθυμῆσες παρῆες τῶν ἀνθρώπων.

Λοιπὸν, ἐκεῖ συναπατηθηκάμε πάλι μὲ τὸν καινούργιο μου φίλο, ποῦ πρὶν λίγες ὥρες μοῦ μίλησε σὰ νάταν παλιός.

Κα ὅταν μὲ πεντ' ἔξη ἄλλους καὶ διασκέδαζαν. Τὸ χοντρὸ καὶ ὠμὸ πρόσωπό του γιάλιζε· τ' ἀνήσυχια πολὺ μικρὰ μάτια του χάνονταν ὀλότελα μὲς στὰ παιχνίδια τοῦ γέλιου· σὲ ὅλους ἔδειχνε τὸ ἀπρεπο κέφι του κι ὀλοένα φώναζε : Θὰ πολεμήσουμε γιὰ τὴ λεφτεριά.

—«Ὡστε σώθηκαν τὰ ψέματα ;» τὸν κοροϊδεψα.

Σῆκωσε τρία δάχτυλα, τὰ ἔπαιξε χαρούμενα, γιὰ νὰ μοῦ θυμίσει πῶς τρεῖς μέρες τοῦ μένουν, ἔπειτα ἀκούμπησε πάνω μου τὴ ματιὰ του, νὰ δά, σάν αὐτοὶ ποῦ περνοῦν.

—Οἱ ἀράπηδες μὲ τὰ φράγκικα ;

Δέν ἔχει νὰ πει. Ἐρχεται ὥρα ποῦ τὰ μάτια ὅλων τῶν ἀνθρώπων κοιτάζουν ἴδια. Λοιπὸν ἐκεῖ ποῦ στεκόμουνα μπροστὰ στὸν Εὐάγγελο καὶ τὴν παρέα του, πλάστηκε ἓνα δαιμονάκι μέσα μου καὶ μοῦ ὑπαγόρεψε : «Εὐκόλα τὰ λόγια, φιλαράκο. Θὰ πο-λε-μή-σε-τε γιὰ τὴ λεφ-τε-ριά ! Ὡστόσο κάθεσαι, τρῶς πίνεις καλοκαρδίσεις, διαλαλώντας τὴν πίστη σου, ὅπως κάνουν οἱ πρὶ πολλοὶ ἄνθρωποι. Ἐμένα δὲ μὲ μέλει ποιά εἶναι ἡ πίστη σου... Εἶδα τόσες πίστες ν' ἀλλάζουν ἀνάλογα μὲ τοὺς καιροὺς ! Ἐκεῖνο ποῦ θάθελα εἶναι νὰ σὲ δῶ

τὸ νὰ πασχίζεις, νὰ λυώνεις, νὰ φθείρεσαι γι' αὐτὸ ποὺ πιστεύεις. Μὲ ῥιγίλια λόγια : Νάσαι ἀληθινός ! 'Αληθινός, σὰν τὴ φωτιά ὅταν καίει, νὰ ὀπτο νερὸ ὅταν πρασινίζει τὴ γῆ, τὸν πόνο τῆς γυναίκας στὴ γένα, τοῦ ἀνδρα τὸν ιδρώτα γιὰ τὸ ψωμί. 'Αληθινός σὰν τὸ σπóρο ποὺ παραπαίζει γιὰ ν' ἀναστηθεῖ μὲς ἀπ' τὸ χῶμα». Τοῦ εἶπα : «Καὶ ποιοὺς ἀποδοῦ λέει πῶς δὲν εἶμαι ;» Μοῦ σφύριξε : «Κι' ἐσύ ποῦ ξέρεις πῶς ἀποδοῦ ;» Τοῦ εἶπα : «Δοκίμασε!» Τότε, μονομιᾶς ἔσκυψα στ' αὐτὴ τοῦ Εὐάγγελου καὶ τοῦ ψιθύρισα ἓνα ψέμα :

«—Εὐάγγελε ! Σὲ γέλασαν. Ὁ στρατὸς φεύγει ἀπόψε. Δὲν θὰ τὸν καταπυρολάβεις, ἐκεῖ ποὺ ποὺ κάθεται καὶ γλευτᾶς».

'Ἔτσι τὸν πῆρα στὸ λαιμὸ μου. Σώπασε πνιγμένος ἀπ' τὴ φρίκη. Μὲς στὴ γαλανῆ θάλασσα φάνηκε μιὰ βάρκα μὲ δλόμαυρα Ἰταλιανῶν !

—Τὸ μαῦρο πανὶ ποὺ εἶδε ὁ Αἰγέας δὲ μὲ συγκινεῖ τόσο ὅσο αὐτὸ.

—Γιατί ;

—Γιατὶ ἐκεῖνο εἶναι ἱστορία κι αὐτὸ εἶναι πραγματικό.

—Καὶ ποιά εἶναι ἡ πραγματικότητα ;

—Σὰν πάντα σκληρὴ καὶ ἀπλή. Δώσαν ἐλεημοσύνη στὸν ἀποβάτη, λίγο μαῦρο πανὶ γιὰ νὰ τὸ τυλιχτοῦν οἱ γυναῖκες του. Μὰ τὴν ἡμέρην τὸ θένε τὸ ντύσιμο σὰ δὲν ἔχουν νὰ φᾶν ; 'Ἔτσι τὸ ἔβαλε παρὰ τὴν βάρκα του καὶ ξανοίχτηκε στὸ πέλαγος νὰ ψαρέψει ψωμί. Μὰ πὲς, ἐπιτρέπεται μὲς στὴν ἀγνότητα τῆς θάλασσας, ἓνα τόσο μαῦρο πανὶ ;

Γιὸ νὰ μὴν τὸ βλέπει, ἔκλεισε μιὰ στιγμή τὰ μάτια, μὰ τὸ ἀντανάνοιξε καὶ παρακάλεσε.

'Απὸ μακρὰ ὅλες οἱ ἱστορίες μοιάζουν στὴν ἱστορία τοῦ κατηνυμένου τοῦ Αἰγέα. 'Ἐνδιαφέρουν ἀλλὰ δὲ συγκλονοῦν. Πρέπει νὰ βάζεις βαθιὰ μέσα τους χέρι, γιὰ νὰ δεῖς πόσο ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀπλή καὶ σκληρὴ. 'Ἀκουσε : τὸ ψέμα μου ὁ Εὐάγγελος παράτησε ἀμέσως ὅσο γλέντι κι' ἔφυγε. Πρόλαβε τὸ στρατὸ σωστὰ πρὶν τὸν κλείσουν ὀπίσθια σύρματα καὶ κλείστηκε κι αὐτὸς μαζί. Μὰ ἀμέσως ξέκοψε καὶ ἔξεδυότο δύο μέρες στεκόταν πάλι μπροστὰ μου. Τὸ μέτωπό του ἔσταζε, τὰ μάτια του στάλαζαν, τὰ πόδια ματωμένα ἀπ' τὸ δρόμο, τὰ χεῖρά του ματωμένα, στεγνά, ξεφλουδισμένα ἀπ' τὴ δίψα, μ' ἀπὸ πόλη σὲ πόλη ἀπὸ πόλη καὶ ἀπὸ χωριὸ σὲ πόλη, ἔτρεχε λέγοντας : Θὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν ἡμετέραν ἡμετέραν !

—Καὶ τὸ ποτήρι νερό ;

—Δὲν πῆρε καιρὸ νὰ τὸ πιεῖ. Μοῦ φώναξε φεύγοντας : Ζωὴ καὶ ἀντανάνοιξ μὲ τοὺς ἀνθρώπους. 'Υποσχέθηκα νὰ πᾶω ὅσο πιὸ μακρὰ ἀπὸ τὸ μῆνυμα πῶς θὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν ἡμετέραν ἡμετέραν !

* * *

'Ἐδῶ ὁ καθρέφτης μου σῶπασε. Τότε κοίταξα κατὰ τὸν ὀρίζοντα. Ἐκεῖ τὸν ἄστρον τούρανου κι ἡ γαλανὰ τῆς θάλασσας εἶχαν φάει τὸ μαῦρο πανὶ. Τώρα γύρω μου ὅλα εἶναι ἡσυχὰ κι ἀρμονισμένα.

ΜΑΡΙΑ ΡΟΥΣΣΙΑ

ΠΡΟ·Υ·ΠΟΘΕΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι αἰώνια, ἔξω ἀπὸ τόπο καὶ χρόνο, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ δημιουργήματα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ Ἑλλάδα ὁμῶς ἱστορικὰ πρᾶ μὲνη εἶναι κάτι πού γίνεται πάντα καὶ μεταβάλλεται. Εἶναι κάτι, πού ζῆ μιὰ πραγματικὴ ζωὴ, καὶ γιὰ νὰ γίνει αὐτὸ ἀνανεώνεται. Ἑλλάδα λοιπὸν τοῦ Ε' αἰῶνα π.Χ. καὶ τοῦ Κ' αἰῶνα μ.Χ. δε σημαίνει τὸ ἴδιο πρᾶμα· κάτι ἄλλαξε στὸ ἀναμεταξύ.
2. Οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ εἶναι πολλές:
 - Ἱστορικές. Παρέμβαση τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ στοιχείου στὴν Ἀλεξανδρινὴ ἐποχὴ. Ἐπιδρομές. Πέρασμα ἑλλήνων λαῶν. Ἐπίδραση τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου καὶ τῆς σκλαβιάς.
 - Πολιτικές. Ὁ Πολιτικὸς βίος στηρίζεται κατὰ σειρά σὲ ἀντιλήψεις δημοκρατικές στὴν ἀρχαιότητα, ἀπόλυτης μοναρχίας καὶ ἐροκρατίας στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, συνταγματικῆς μοναρχίας καὶ ἀποκτικῆς δημοκρατίας μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν Τούρκικο ζυγό.
 - Φυλετικές. Μετὰ τὸν Γ' αἰ. μ.Χ. οἱ βαρβαρικὲς ἐπιδρομές ἀφήνουν σὲ μιὰ μονιμώτερη ἢ προσωρινώτερη ἐγκατάσταση ἑένους λαοῦ στὰ ἔρημωμένα ἀπὸ τοὺς πολέμους Ἑλληνικὰ μέρη. Οἱ ἑλλήνοι λαοί, πού πέρασαν εἶναι πολλοὶ ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφομοιωτικὴ ἐπιρροή του Ἑλληνισμοῦ μεγάλη. Ἡ Ἑλληνικὴ ἰδιοσυγκρασία ἔμεινε σταθερὴ καὶ ἐπιβλήθηκε. Ὡστόσο ἡ κάποια ἀνάμειξη ἐδῶκε νέο αἷμα στὴ φλὴ μας. Ἐπίσης, πολλοὶ Μικρασιατικοὶ λαοὶ ἐξελληνίσθησαν ἀπὸ τὰ χρόνια ἀκόμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ προστέθησαν στὴν Ἑλληνικὴ ἔθνη οἰκογένεια.
 - Ἡθικές. Ἡ Ἡθικὴ στάση τοῦ ἀνθρώπου στὸ διπλανό του μετὰ τὸ χριστιανισμὸ ἀλλάζει. Καταβάλλεται μιὰ προσπάθεια γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ ἀνθρώπινου πόνου καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲ μὲνει μόνος, ἀφήμενος στὶς ἀτομικὲς του δυνάμεις ἢ στὴν ἀρωγὴ τῆς πολιτείας. Ἀντικρύζεται μὲ συμπάθεια ἀπὸ τὸ συνάνθρωπό του.
 - Πνευματικές. Ἡ γαλήνια καὶ ἀπλή ψυχὴ τῶν κλασσικῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινούς χρόνους φαίνεται ἀνήσυχη. Ἡ ἀμφιβολία, πού εἶναι μιὰ ἐσωτερικὴ στάση ἀτομικὴ, θορυβεῖ τῶν ἀνθρώπων τὴν ψυχὴ καὶ δείχνει, πὼς ἀρχίζει τὸ ὑποκειμενικὸ ἀντίκρουσμα τῶν πραγμάτων· ἐγκαταλείπεται ἡ ὁμαδικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου. Ἡ ἥρωϊκὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς τῆς ἀφιερωμένης στὸ σύνολο, ἀντικατασταίνεται ἀπὸ τὶς ἀτομικὲς ἐσωτερικὲς ἀπασχολήσεις καὶ μέριμνες. Εἶναι ἀπασχολήσεις ἀσταθεῖς, πού κυβερνοῦνται ἀπὸ τὴν ἀκανόνιστη ριπὴ τοῦ συναίσθηματος, τοῦ πάθους, τῆς φαντασίας. Ἡ ἀντίδραση στὰ πράγματα δὲ γίνεται μὲ τὴ δράση, ἀλλὰ μὲ τὸν ἐσωτερικὸ διάλογό.

Ἄπέναντι στή Φύση ὁ ἀρχαῖος ἄνθρωπος εἶχε τὴν ἐνοστικτῶδη ἀντίληψη, ὅτι ζῆ μέσα στοὺς φιλικούς της κόλπους, σὰν ἓνα φυσικὸ μέρος ἀπὸ τὸ σύνολό της. Ὁ Ἀλεξανδρινὸς ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν Φύση καὶ γιὰ πρώτη φορά, ἀντὶ νὰ τὴ ζῆ, τὴ βλέπει, τὴ θεᾶται. Δὲ χαίρεται σ' αὐτὴ τοὺς θεούς, ἀλλὰ διαποτιζόμενος ἀπὸ συναισθηματὴν ἀντικρῦει καὶ λικνίζεται σὲ ρεμβαστικὴ συλλογὴ. Ἀποκρίσκειται νὰ βρῆσκειται κοντὰ της, νὰ ἐπικοινωνεῖ μαζί της σὰν ἓνα νιοκαίνουργιο πρόσωπο φιλικὸ, ποὺ ἀνακάλυψε. Ἡ στάση τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι πειὰ ἡρωϊκὴ, ἀλλὰ εἰδυλλιακὴ. Καὶ ἡ Φύση εἶναι ἓνας φιλικὸς ποὺ ἀκούει τὸ παράπονο καὶ μετέχει στὴ θλίψη τοῦ μονωμένου ἀτόμου.

Ὁ πικραμένος ἄνθρωπος τῆς παρακμῆς, ποὺ ζητᾷ στὴ χλιδὴ τεχνητὴς χαρὲς γιὰ ν' ἀναπληρώσει τὴ γαλήνη, ποὺ τοῦ ἔλειψε, ἀποκρίσκειται τῶρα στὸ ἐκζητημένο, στὸ παράδοξο, στὸ λεπτεπίλεπτο, ἔχει νεῦρα πιὸ εὐπαθῆ. Ὁ ἀρχαῖος ρομαντισμὸς τοῦ γεννᾷ τὸ ἀποξενωτικὸν εἰδύλλιο. Ἄς τὸ συγκρίνομε μὲ τὸ ἀρχαῖο δράμα καὶ θά καταλάβομε, ὅτι κάτι ἄλλαξε στὸν Ἑλληνα ἀπὸ τὰ 500 π.Χ. ὡς τὰ 300 μ.Χ.

Ὁ κλαστικὸς βίος μεταβλήθηκε σὲ ρομαντικόν.

Ὁ ρομαντισμὸς μὲ τὴν ἀρχαῖκὴ μορφή του μπλεγμένος μὲ τὸ θρησκευτικὸ πρωτογονισμὸ ἐπικράτησε στὸ λαϊκὸ πνεῦμα καθ' ὅλη τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδο. Οἱ Ἕλληνες ἐλεύθεροι (1821) δὲν ὑπῆρξαν λιγώτερο ρομαντικοὶ καὶ λιγώτερο ἀρχαῖοι.

Διαφορὰ λοιπὸν πνευματικῆς στάσεως ὑπάρχει.

Θρησκευτικὴς. Τὴν ἀρχαία θρησκεία ἀντικατάστησε ὁ Χριστιανισμὸς, ποὺ μετέβαλε ριζικὰ τὴν ἀρχαία θεωρία γιὰ τὸν κόσμον καὶ τὴν ζωὴ. Ἔδωκε μιὰ πολὺ μεγάλη θέση στὸ Ὑπερέραν καὶ ἐπιδημιολογῆσε παρὰ τὴν ψυχοπνευματικὴ ἀγωνία τῆς ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς μιὰ νέα, ὑπερκόσμια ἀγωνία. Ἐξάλλου οἱ ἰδέες γιὰ τὴν μετάρρηση, γιὰ τὴ μέλλουσα ἀνταπόδοση, γιὰ τὴν ἐγκαρτέρηση, γιὰ τὴν ἀθάνατον χάρη, βάζουν τὴν Ἑλληνικὴν θρησκευτικὴν σκέψη σ' ἓναν καινουργιὸν δρόμον. Τῶρα ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐξαντλεῖται στὴν ἰονιοῖα τῆς εὐθύνης ἀπέναντι στὸ ἀμάρτημα τὸ προπατορικὸ καὶ τὸ μορτωτικόν, καὶ ὄχι στὴ δράση μέσα στὸ σύνολο, ὅπως συνέβαινε στὸν ἀρχαῖον Ἑλληνα. Στὴ νεώτερη ἐποχὴ (1-21) τόσο ἡ δράση ἀνάστασε στὸ σύνολο καὶ γιὰ τὸ σύνολο, ὅσο καὶ ἡ ἐγνοία γιὰ τὴν μορτωτικὴν θρησκευτικὴν εὐθύνην ὑποχωροῦν σὲ μιὰ φροντίδα γιὰ ἀτομικὴν ἢ ἐξασφάλισιν καὶ εὐφροσύνην, ὅπου ὁ θεὸς ἢ θά ναι βοηθὸς ἢ θά στέρεται σὰν ἓνα ἀνεξήγητο ἐμπόδιο.

Γλωσσικὴς. Στὴ θέση τῶν ἀρχαίων διαλέκτων ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου (300 π.Χ. — 310 μ.Χ.) ἐπικράτησε μιὰ μονάχα γλωσσικὴ μορφή, τὴν ὁποία μόνονασαν «κοινή». Σ' αὐτὴ εἶναι γραμμένα τὰ Εὐαγγέλια. Ἡ «κοινή» ἢ τὴ γλῶσσα ἐξελίχθηκε σ' αὐτὴν, ποὺ τελικὰ ἐγένετο ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων, ἡ δημοτικὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα. Ἡ περίοδος τῆς ἐ-

ξέλιξης και διαμόρφωσης βάσθηξε από τὰ 250—900 μ.Χ. περίπου, ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἀρχαία στὴ νεοελληνικὴ δημοτικὴ γλῶσσο συνίσταται στὰ ἑξῆς: 1) Ἀλλογή τῆς προφορᾶς. Ἐννοοῦμε μὲ τοῦτο, ὅτι καταργήθη ὁ μουσικὸς τονισμὸς, δηλ. ὁ τονισμὸς ἀνάλογα μὲ τοὺς μακροὺς ἢ βραχοὺς χρόνους καὶ ἐπεκράτησε ὁ δυναμικὸς τονισμὸς, δηλ. ὁ τονισμὸς μόνο στὸ μέρος, ὅπου πέφτε ἡ δυνατώτερη ἢ φωνή. Ἐπίσης καταργήθηκε ἡ διάκριση τῶν φωνηέντων σέ: α ε η ι ο υ ω καὶ ἔμεινε μονάχα ἡ διάκριση σέ φωνές σ ε ι ο ου. .) καταργήθηκαν τὰ πνεύματα 3) οἱ δίφθογγες ἔγιναν ἀπλὰ φωνήεντα (φωνές): τὸ αἰ ἔγινε ε, τὸ εἰ οἰ υἰ ἔγινε φωνή ι. 4) Ἀλλογή τοῦ τυπικοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλες μεταβολές καταργήθηκε ἡ τρίτη κλίση, ἡ δοτική, τὸ ἀπαρέμφατο, ἡ μετοχή (ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μετοχὴ τοῦ παθητ. παρακειμένου). 5) Ἀλλογή τῆς σημασίας πολλῶν λέξεων. 6) Ἀλλογή τοῦ ἑθνοῦ τῶν λέξεων. Δηλ. οἱ κατοπινοὶ Ἕλληνες ἀντὶ γιὰ τὶς ἀρχαίες μεταχειρίσθησαν ἄλλες λέξεις νεώτερες, γιὰτὶ ἄλλαξε ὁ βίος καὶ μαζὶ τοῦ ἡ πνευματικὴ κατάσταση καὶ τ' ἀντικείμενα. 7) Ἀλλογή τῆς σύνταξης. Ἡ συνθετικὴ σύνταξη τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴν ἀναλυτικὴ σύνταξη στὴ Νέα Ἑλληνικὴ, ποὺ συμφωνεῖ ἔτσι μὲ ὅλες τὶς νεώτερες γλῶσσες.

ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

Η ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ ΤΟΥ ΝΑΥΤΗ

Ὅταν θὰ φύγουν τὰ καρᾶβια,
ὅταν θὰ γαληνέψουν οἱ καρδιές,
ἡ νοσταλγία τοῦ ναυτοῦ θ' ἀπλωθῇ
στὴν κοιμισμένη πολιτεία.

Μὲσ' ἀπ' τ' ἀνήσυχα νερά
θὰ πετάξει ἡ παιδιόστικη λαχτάρα
σὰν τὸ χρυσὸ περιστέρι τῆς αὐγῆς,
ποὺ φτεροκοπάει στὴ λίμνη τῶν ὀνείρων.

Θὰ πετάξει στὸ γνῶριμο λιμάνι
στοὺς μῶλους, στὸ σπιτάκι μὲ τὸν κῆπο,
στ' ἀκοίμητα μάτια (π' ὀδηγοῦνε
σὰν ἄστρα βιβλικά,
στ' ἀκοίμητα μάτια) ποὺ τραβοῦνε
σὰν τὴ φωτιά τὶς ἄσπρες πεταλοῦδες.

ΝΙΡΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

(*Ἐκτενὴς περίληψις διαλέξεως γενομένης ἐν τῷ Κυπριακῷ Μουσείῳ
τῆν 15. Νοεμβρίου 1946).*

Περὶ τῶν ἀρχαίων βασιλείων τῆς Κύπρου, τοῦ χαρακτῆρός των, τοῦ τρόπου τῆς διοικήσεώς των, τῆς θέσεώς των ἔναντι τῶν κυρίαρχων τῶν Ἀσσυρίων, Αἰγυπτίων, Περσῶν καὶ ἔπειτα ἐντὸς τοῦ κράτους τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του ἔχρουσι πολλοὶ γραφεῖ, ἂν καὶ αἱ πληροφορίες τῶν ἀρχαίων περὶ τῶν ζητημάτων αὐτῶν εἶναι ἐλάχισται. Ὅτι ὅμως τὸ μάλιστα ἐνδιέφερε καὶ αὐτοὺς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν κατάστασις τῆς νήσου ἀποδεικνύει πλήθυσ ἀρχαίων καὶ τὸ ὅτι μεγάλοι φιλόσοφοι, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Θεόφραστος, ἠσχολήθησαν περὶ τῶν ζητημάτων τούτων ὁ μὲν εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν τῶν Κυπρίων, ὁ δὲ εἰς τὸ περὶ τῶν βασιλείων τῆς Κύπρου βιβλίον του. Εἶναι ἀληθές ὅτι ταῦτα παρουσιάζουσι ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων ἀλλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα εἰς πάντα μελετητὴν τῆς νήσου ταύτης καὶ τῆς ἐν γένει πολιτικῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων.

Παρά ταῦτα ὅμως ἓνα ζήτημα δὲν ἔχει μελετηθῆ ἕως τώρα, ποῖον δηλ. ἦτο ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῶν βασιλείων τῆς ἀρχαίας Κύπρου. Ἐπισημῶς ἐρευνῶμεν τὸν πολιτισμὸν, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησαν τὰ κυπριακὰ βασίλεια, τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τῶν ἱστορίαν, ὡς εἰς τὸ ὅλον πλαίσιον τῆς τότε ἑλληνικῆς ἢ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ἀρεσκόμεθα νὰ ἀσχολούμεθα μὲ τὰ λείψανα, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν ἕκτοτε μέχρις ἡμῶν καὶ τὰ ὁποῖα συγκεντρώνονται μέσα εἰς τὰ μουσεῖα ἢ ἀποκαλύπτονται ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς σκαπάνης, καὶ δὲν σκεπτόμεθα ὅτι ὅλα αὐτὰ καὶ ἡ ἐν γένει ἱστορία τοῦ τόπου μας εἶναι δημιουργημὰ ζωντανῶν οργανισμῶν καὶ ὅτι ταῦτα μέντοι κρύπτουσι τὴν σκέψιν καὶ τὰς ἐνεργείας ἀνθρώπων. Τὰ μερικὰ μνημεῖα, τῶν ὁποίων ἐφείσθη ἕως τώρα ὁ χρόνος ἢ διέσωσε τὸ κομμάτι ὑπὸ τὴν σκέπην του ἢ τὰ ἄλλα πού συγκεντρώνονται εἰς τὰ μουσεῖα, τῶν πρώτων θέσιν κατέχει τὸ Κυπριακὸν Μουσεῖον, εἶναι δημιουργημὰ κατὰ τὸ πλεῖστον παλαιῶν ἀρχόντων τῆς νήσου, τῶν βασιλείων τῆς, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μακροὺς χρόνους ἦσαν οἱ καθοδηγηταὶ οἱ οἱ φορεῖς καὶ οἱ δημιουργοὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς.

Διὰ τὰς δυνθῶμεν ὅμως νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν τοιαύτην δημιουργίαν τῶν βασιλείων τούτων, ὅπως πρέπει, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐξετάζωμεν τὰ ἀποτελέσματα πού ἔφερον ἢ διοικήσεις των, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν συγχρόνως καὶ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα εἶχον εἰς τὴν διάθεσιν των καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπέζητησαν νὰ εὕρωσι δι' ἑαυτοὺς τὰ μέσα ταῦτα, τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς καθίστων ἱκανοὺς καὶ τὰ ποικίλα προ-

βλήματα τοῦ τόπου των νά ἀντικρύζωσι καί αὐτὸν περαιτέρω νά προ-
 ἄγωσιν εἰς πᾶν πεδίου πολιτισμοῦ.

Δυστυχῶς ὁμως προκειμένου περὶ τοιαύτης ἐρεύνης μᾶς λείπου
 σήμερον αἱ ἀπαιτούμεναι πηγαὶ πρὸς διαφώτισιν τῶν ποικίλων προβλη-
 μάτων. Καμιὰ ἀρχαία πηγὴ εἰδικὴ δὲν μᾶς παρέχει τὰ ἀναγκαῖα στοι-
 χεῖα καί εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἀπὸ ἐλάχιστα λείψανα νά καταρτί-
 σωμεν μίαν συνολικὴν εἰκόνα. Διὰ τοῦτο καί ὁ καθηγητὴς Ἀνδρεάδης,
 ὁ ὁποῖος εἰς τὸ περίφημον ἔργον του το μεταφρασθὲν καί εἰς ξένας γλώσ-
 σας περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας, ἐνῶ ἐρευνᾷ τὴν δημοσί-
 αν οἰκονομίαν τῶν ἑλληνικῶν νπόλεων—κρατῶν καί περαιτέρω τοῦ ἔξω τῆς
 κυρίως Ἑλλάδος ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ κόσμου, οὔδεμίαν μνεῖαν κάμνει πε-
 ρὶ τῆς δημοσίας οἰκονομίας τῶν βασιλέων τῆς ἀρχαίας Κύπρου, καί τοῦ-
 το, ὄχι διότι δὲν κατέτασσε τὴν Κύπρον μεταξύ τῶν ἑλληνικῶν μερῶν,
 ἀλλὰ διότι αἱ πηγαὶ δὲν παρῆχον εἰς αὐτὸν τὴν εἰς καιρίαν τοιαύτης ἀ-
 μέσου τῶν πραγμάτων ἀπεικονίσεως.

Εἰς τὴν παρούσαν σύντομον ἐρευναν τῆς δημοσίας οἰκονομίας
 τῶν βασιλέων τῆς ἀρχαίας Κύπρου θά προσπαθῆσωμεν νά συλλέξω-
 μεν πᾶσαν δυνατὴν πληροφορίαν, ἡ ὁποία θά ἦτο δυνατόν νά μᾶς
 βοηθήσῃ εἰς τὸ ἔργον μας. Μολονότι δὲ κυρίως θά μᾶς ἀπασχολήσῃ
 ἡ περίοδος τῆς περσικῆς κυριαρχίας ἐν τῇ νήσῳ (6—4 αἰ. π. Χ), δὲν
 θά πρέπη νά παραλίπωμεν νά ἀναφερθῶμεν καί εἰς τοὺς παλαιότερους
 χρόνους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπῆρχεν ἡ ἀρχὴ ὀργανώσεως συστήματος
 δημοσίας οἰκονομίας.

Τοιοῦτους παλαιούς χρόνους θά εὑρωμεν ἐκείνους, καθ' οὓς ἡ νῆ-
 σος διετέλει ἡνωμένη εἰς ἓνα βασίλειον ὑπὸ το ὄνομα Ἀλάσια κατὰ
 τὸν 14. αἰ. π. Χ. Δὲν θά εἰσέλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ ἐπιμάχου
 ζητήματος, τῆς συνταυτίσεως τῆς Κύπρου πρὸς τὴν Ἀλάσιαν τῶν
 πινακῶν τῆς Τέλ—ελ—Ἀμάρνα τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ θά δεχθῶμεν ὡς
 βεβαίαν ταύτην, ὅπως πλεῖστα ἀναμφισβήτητα τεκμήρια μᾶς πείθουν.
 εἰς τὰς 8 ἐπιστολάς τῶν πινακῶν τούτων (ἀρ. 33—40 ἔκδ. S. Mercer)
 ὁ ἄγνωστος ἄλλως βασιλεὺς τῆς Ἀλάσια ἀπευθύνεται πρὸς τὸν βα-
 σιλέα τῆς Αἰγύπτου Ἀμένοφιν τὸν Δ', τὸν περίφημον πολιτικὸν καί
 θρησκευτικὸν μεταρρυθμιστὴν Ἐχνατον, καί ἀναφέρει τὰς καταστρο-
 φάς, τὰς ὁποίας τοῦ ἐπροκάλεσεν εἰς τὴν χώραν του ὁ θεὸς καί πλη-
 ροφορεῖ ὅτι διὰ ταύτας δὲν ἠδυνήθη νά στείλῃ πρὸς αὐτὸν ὅ,τι ἐπε-
 θύμει. Ἐπανειλημμένως ὁμως τοῦ ἀναφέρει ὅτι τοῦ ἀποστέλλει χαλ-
 κὸν εἰς ἀφθόνους ποσότητας μετ' ἄλλων προϊόντων, οἷον ἐλεφαντό-
 δοντος κ.ά., τὰ ὁποία ἀσφαλῶς εἰσήγεν ἀπὸ ἄλλας χώρας καί ζητεῖ
 παρὰ τοῦ Αἰγυπτίου δυνάστου τὴν ἀνταλλαγὴν μετ' ἄλλων προϊόντων,
 τὰ ὁποία οὗτος ἐχρειάζετο, δηλ. ἀργύρου καί χρυσοῦ. Περισσότερον
 ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ 35 ἐπιστολή, εἰς τὴν ὁποίαν τοῦ γράφει ὅτι στέλ-
 λει 500 τάλαντα χαλκοῦ καί ὑπόσχεται νά στείλῃ καί ἄλλα, ἀναφέ-
 ρει δὲ καί ξυλείαν πρὸς τοὺς ἄλλοις.

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων δυνάμεθα βασίμως νά συναγάγωμεν
 ὅτι ὁ Κύπριος βασιλεὺς (τῆς Ἀλάσιας) εἶχεν ὀργανωμένον ἐμπόριον

μετ' άλλων χωρῶν, πρὸς τὰς ὁποίας συνηλλάττετο ὡς ἴσος πρὸς ἴσον (ἀδελφός) καὶ ὅτι τὸ ἐμπόριον τοῦτο διεξήγετο μονοπωλιακῶς. Ὁ χαλκός, προϊόν ἐκμεταλλεύσεως ἐν Κύπρῳ ἀπὸ τῆς πρώτης χαλκῆς ἐκποχῆς, ὡς πρόσφατοι ἐργασιοὶ τοῦ Π. Δικαίου ἀπέδειξαν (βλ. *The Illustrated London News*, March 2, 1946) ἀνῆκεν εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς νήσου μονοπωλιακῶς, ὅπως καὶ τὰ ὄρυχεῖα. Ταῦτα μόνον τὰ αὐθεντικὰ στοιχεῖα δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν διὰ τοὺς παλαιούς τούτους χρόνους τῆς Κυπριακῆς προϊστορίας περὶ τῆς οἰκονομίας τῶν Κυπρίων βασιλέων, ἀλλ' εἶναι ταῦτα πολὺ σημαντικά, διότι μᾶς δεικνύουσι τὴν ὑπαρξίν κρατικῶν μονοπωλίων εἰς τόσον παλαιούς χρόνους, ἀνταλλακτικὸν ἐμπόριον καὶ ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἴδωμεν ἔτι ὅτι καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῶν Κυπρίων βασιλέων.

Ἀπὸ τοῦ 12. αἰ. π. Χ. χωρίζεται ἡ Κύπρος εἰς μικρότερα βασίλεια, ὅπου τοῦτο δὲ ὑπῆρξε πιθανῶς συνέπεια τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ ὁποίων ἐν αὐτῇ, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν μαζί των τὰ ἴδια αὐτῶν πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ τῆς πόλεως—κράτους. Ὁ χωρισμὸς τῶν πόλεων τῆς Κύπρου εἰς ὀκτώ βασίλεια ἀπὸ τοὺς χρόνους τούτους πιστοποιεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ παρὰ ὑπὲρ τοῦ Βεναμὸν ἀνακαλυφθέντος πρό τινος χρόνου (βλ. E. Meyer, *ZG. A II*, 2 σελ. 12 κ. ἐ. St. Casson, *Ancient Cyprus*, σελ. 130 κ. ἐ.). Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους εὐρίσκομεν τὴν Κύπρον χωρισμένην ὡς αὐτῶς εἰς βασίλεια, ἴδια κατὰ τὰ τέλη τοῦ 8. αἰ. π. Χ., ὅτε ἡ ἀσσυριοκρατικὴ ἐπέκτασις πρὸς δυσμὰς συμπεριέλαβε καὶ τὴν Κύπρον εἰς τὴν περὶ τὴν ἑξέως τῆς ἐπὶ Σαργῶν Β', ἡ δὲ κατάστασις αὕτη διητηρήθη καὶ ἐπὶ τὸν ἐπόμενον 7. αἰ. π. Χ., ὡς δεικνύουσι τὰ πρῶτα τῶν Ἀσσυριοκρατικῶν βασιλέων Ἀσσαρχαδδὸν καὶ Ἀσσουρπανιπάλ, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων μετὰ τῶν Κυπριακῶν πόλεων (βλ. Oberhammer, *Die Insel Cypern* σελ. 5 κ. ἐ.). Ὅτι ἡ Κύπρος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς α' χιλιετηρίδος π. Χ. εἶχε ὡργανωμένην οἰκονομίαν ἀποδεικνύει πλὴν ἄλλων καὶ ἡ πληροφορία περὶ θαλασσοκρατίας τῶν Κυπρίων, ἡ ὁποία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἄνευ τοιαύτης ἐπὶ οἰκονομικῆς βάσεως διευθετήσεως τῶν πραγμάτων τῶν Κυπρίων βασιλέων.

Ἀκριβέστερον εἴμεθα πληροφορημένοι περὶ τῶν χρόνων τῆς περιουσιακῆς κυριαρχίας, ἡ ὁποία διαδέχεται τὴν ἀσσυριακὴν, ἀφοῦ ἐπὶ τινα ὀλίγους χρόνους ἐμεσολάβησεν ἡ αἰγυπτιακὴ κυριαρχία κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6. αἰ. π. Χ. Οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ὑπὸ τοῦ Περσῆ εἶχον προνομιοῦχον καὶ ἐξουσίαν, ἡ ὁποία ἐξεδηλοῦτο διὰ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτονομίας, τῆς μὴ ἀποστολῆς σατραπίου ὡς διοικητοῦ τῆς νήσου, τῆς κοπῆς ἀργυρῶν νομισμάτων, τοῦ δικαιώματος συνάψεως ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν συνθηκῶν, τοῦ δικαιώματος καταρτισμοῦ στρατιωτικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐν ἀνάγκῃ ἐτίθεντο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ μ. βασιλέως κλπ. Ἐν τῇ ἐπισημάνσει τοῦ προκειμένου νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι ὡδήγησαν εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς τοιαύτης προνομιοῦχου θέσεως, ἡ ὁποία ἐν τισὶν εἶναι ἀνώτερα καὶ τῆς θέσεως τῶν σατραπῶν ἐν τῇ

περσικῶ κράτει. Ἄλλ' ἐκείνο πού ἐνδιαφέρει ἐδῶ εἶναι νά τοῖσῶμεν ὅτι ἡ προνομιοῦχος αὐτῆ θέσις παρείχε τήν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Κυπρίους βασιλεῖς νά ὀργανώσωσι τὴν οἰκονομίαν τῶν βασιλείων τῶν, ὥστε νά ἀντεπεξέρχωνται εἰς τὰς μεγάλας ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νά ἀντιμετωπισθοῦν ἐπιτυχῶς ἄνευ ἐξωτερικῆς βοηθείας.

Ὅτι αἱ δαπάναι αὐταὶ ἦσαν μεγάλαι οὐδεὶς δύναται νά ἀμφιβάλῃ. Ἐν πρώτοις ἔπρεπε νά ἐξασφαλίζωνται τὰ ἀναγκαιοῦντα ποσὰ εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου εἰς τὸν μέγαν βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἀνῆρχετο δ' ἅπασαν τὴν σατραπείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγετο ἡ Κύπρος, εἰς 350 τάλαντα ὀργυροῦ ἐτησίως. Δὲν γνωρίζομεν, πόση ἦτο ἡ ἀναλογία τῆς Κύπρου εἰς τὸν φόρον τοῦτον, ἀλλ' εἶναι πιθανὸν κρίνοντες ἐπὶ τῇ βᾶσει ἀναλογίας τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνήκον εἰς τὴν σατραπείαν ταύτην, νά ἀνῆρχετο εἰς τὸ 1)3 τοῦ ὅλου ποσοῦ. Παραλλήλως πρὸς τὴν πληρωμὴν ταύτην δυνάμεθα νά εἰμεθα βέβαιοι ὅτι οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ὠργάνωσαν μετὰ πολλῆς πολυτελείας τὴν διαχείρισιν τῶν ἰδίων αὐτῶν βασιλικῶν οἰκῶν. Τὰ ἀνευρεθέντα εἰς Βουνὶ βασιλικά ἀνάκτορα ἀνήκοντα εἰς τὸν 5. αἰ. π.Χ. μᾶς δεικνύουσιν τὴν πολυτέλειαν, μετὰ τῆς ἐποῆς ἐξῶν οἱ Κύπριοι βασιλεῖς καὶ τὴν ὁποίαν ἐγνωρίζον οἱ ἄρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ ποιηταί. Παροιμιώδης ἦτο ὁ πλοῦτος τοῦ βασιλέως Κινύρου (βλ. Κ. Σπυριδάκι, Ἡ Κύπρος εἰς τὸν ἑλληνικὸν πνευματικὸν κόσμον σελ. 16 κ. ἑ.). Ἀποδεικνύει ὡσαύτως τοῦτο τὸ γεγονός ὅτι, ὅτε ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Κύπρου Πτολεμαῖος ὁ Αὐλητῆς ἐγκατέλιπε τὴν ἀρχὴν τῶ 58 π.Χ. διὰ τὰ γνωστὰ ἐπεισόδια τοῦ Κάτωνος, ὁ θησαυρὸς ὁ παραληφθεὶς μετὰ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ βασιλέως συνεποσοῦτο εἰς 7000 τάλαντα. Ἐνδιαφέρουσα ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως εἶναι καὶ ἡ παρ' Ἀθηναίῳ περιγραφὴ τοῦ μυθώδους τρόπου ζωῆς τῶν ἐν Πάφῳ βασιλέων (Ἀθην. 257 κατ' Ἀντιφάνη).

Τὰ ἀνάκτορα τοῦ Βουνιοῦ μᾶς δεικνύουν ὅτι ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῶν βασιλέων τῆς πόλεως ταύτης (Αἰπεία ;) ἦτο διαμορφωμένος ἐπὶ ἀναλόγου πρὸς τὸν βίον τῶν ἰσχυρῶν βασιλέων βάσεως. Ἡ ἑκτασίς τῶν ἀνοκτόρων, τὰ διαμερίσματα διὰ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, τοὺς ξένους καὶ τοὺς δούλους, αἱ ἀποθήκαι καὶ τὰ λοιπὰ παραρτήματα τῶν ἀνακτόρων μαρτυροῦσιν ὀκμαίαν οἰκονομίαν τῶν βασιλέων. Ὅτι δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Σόλων Φιλόκυρος ἐφιλοξήνησε τὸν Σόλωνα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5. αἰ. π.Χ. ἀποδεικνύει πρὸς τῆς ἄλλοις ὅτι οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ἦδη ἀπὸ τότε ὑπεδέχοντο εἰς τὰ ἀνάκτορά των μεγάλας προσωπικότητας ἐξ Ἑλλάδος. Τοῦτο ἀπῆτει μεγάλας δαπάνας καὶ συνεπῶς βασιλικὸν πλοῦτον. Τὰ μεγάλα προσέτι ἱερὰ τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς βασιλεῖς—ἱερεῖς ἦσαν βεβαίως πηγὴ πλοῦτου δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ δαπανῶν, διότι καὶ σήμερον ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν τὰ εἰρηπία τῆς Παλαιπάφου, τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης ἐν αὐτῇ καὶ ἐν Νέῳ Πάφῳ καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Κουρίῳ. Καὶ οἱ ἀνευρεθέντες βασιλικοὶ θησαυροὶ ἐκ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἀντικειμένων καὶ κοσμημάτων, ὧν περιφημοὶ οἱ τοῦ Κουρίου καὶ τοῦ Βουνιοῦ, μαρτυροῦσι περαιτέρω τὸν πλοῦτον τῶν Κυπρίων Βασιλέων. Βασιλικοὶ τάφοι μεγαλοπρεπεῖς, ὡς εἶναι τῆς Πύλας

τῆς καὶ τοῦ Τράχωνα τῆς Τηλλυρίας μετὰ τῶν διακοσμήσεων καὶ τοῦ ἀρχι-
 οττοκτονικοῦ τῶν πλούτου εἶναι περαιτέρω ἀπόδειξις τῆς οἰκονομικῆς
 ἡλικίας τῶν βασιλέων τούτων. Ἡ κατοχὴ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἰδίας κτη-
 νιατικῆς περιουσίας βεβαιοῦται ἐκ πλείστων πηγῶν, ἰδίᾳ δὲ ἐκ τῆς
 φηγεριφήμου ἐπιγραφῆστοῦ Ἰδαίου (βλ. Κ. Σπυριδάκι, Κυπρ. Σπουδ. Α'
 Δελ. 61 κ. ε).

Δὲν τελειώνομεν ὅμως μὲ τὴν ἀπαρίθησιν τῶν μεγάλων δαπανῶν
 τοῦ βασιλικοῦ οἴκου Ἀπλῶς ἀναφέρομεν ταύτας ὡς ἓνα παραδειγμα,
 ὁποῖος ποίας δαπάνας ἔπρεπε νὰ ἀνταποκρίνεται ἡ δημοσία οἰκονομία
 τῶν βασιλέων τῆς νήσου. Αἱ δαπάναι ὄχι μόνον διὰ τὴν συντήρησιν
 τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπαλλήλων τόσον διὰ τὴν προσω-
 πικὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ὅσον καὶ διὰ τὰ κράτη των πρέπει νὰ ἦσαν
 ἀποροαυτως μεγάλοι. Ἔργα ὡσαύτως δημοσίας ὠφελείας δὲν παρέλειπον
 οἱ βασιλεῖς οὗτοι νὰ ἐκτελῶσι καὶ τὴν πρώτην ἐν αὐτῶν κατέχουσιν
 ἡλικίαν, περὶ τινῶν ἐκ τῶν ὁποίων, ὡς τῆς Σαλαμίνος, εἴμεθα πλη-
 ροφορημένοι ὅτι ἦσαν ἀρκετὰ μεγάλοι καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐμπορικῶν
 καὶ οἰκονομικῶν ἀναγκῶν ὑποδομημένοι (Διόδωρος XX, -8 κ.ε). Οἱ
 ἐνέπιμνες θὰ ὑπεβोधθουν τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ ζωηρὸν ὄχι
 μόνον μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἤδη ἀπὸ
 τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ ἐσυνεχίζετο κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρό-
 νους πλὴν τινῶν μικρῶν διαλειμμάτων.

Ἡ κατασκευὴ στόλου ἦτο μία ἄλλη μεγάλη ἀφορμὴ δαπάνης.
 Ἡ συντήρησις τοῦ στόλου ἦτο ἀπαραίτητος εἰς τοὺς βασιλεῖς μίᾳς
 ἐποχῆς τόσον διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῶν ὅσον καὶ διὰ τὴν παροχὴν
 ἐπισηθείας εἰς τὸν μέγαν βασιλέα σύμφωνα πρὸς ἀνελημμένες ὑποχρε-
 ωσεις. Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐνεπλέκοντο, εἴτε
 ἐν τῇ νήσῳ εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς, ἀπῆτουν μεγάλας δαπάνας ἐν συνδυα-
 σμῶν πρὸς τὴν κατασκευὴν στόλου. Δὲν ἦτο ἡ ἐπάνδρωσις μόνον
 τῶν πολεμικῶν πλοίων, ὁ καταρτισμὸς μισθοφορικοῦ στρατοῦ, ὁ ἐ-
 λπιτισμὸς καὶ τὰ συνήθη ἐξοδα τοῦ πολέμου, τὰ ὁποῖα ἐπηρεάζουσι
 πάντοτε τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν ἐνός τόπου, ἀλλ' ἐπιπροσθέτως εἶναι
 καὶ ἡ στασιμότης τῶν πηγῶν τῶν ἐσόδων τοῦ κράτους, ἡ ὁποία ἐπέ-
 ριστεται ὡς συνέπεια τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Διὰ τοῦτο ἔπρεπε
 ἡ δημοσία οἰκονομία νὰ ὀργανοῦται ὑπὸ τῶν Κυπρίων βασιλέων κατὰ
 ἰσχυροῦς τρόπον, ὥστε νὰ δύνανται οὗτοι νὰ ἀντιμετωπίζωσι τὰς ἀν-
 ροξέουσας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἐν ἀνάγκῃ αἰεὶ ἐξωτερικῆς βο-
 ηθείας, τὴν ὁποία δὲν ἀπέφευγον νὰ ζητήσωσιν, ὅσakis παρίστατο ἀ-
 νάγκη, ὅπως συνέβη εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Εὐαγόρου Α' τῆς Σαλαμίνος
 καὶ τοῦ Ἀκάριδος τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ Ποσὴ ἦτο ἡ δαπάνη διὰ τὰ πλοῖα, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν, ἂν
 ὑποθέσωμεν ὑπὲρ ὧν μᾶς ὅτι εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ζέρξου κατὰ τῆς Ἑλλά-
 δος, οἱ Κυπριοὶ προσέφεραν 50 πλοῖα, εἰς τὸν Ἀρταξέρξην διὰ τὴν ναυ-
 μαχίαν τῆς Κνίδου 100, εἰς δὲ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον διὰ τὴν πολιορκίαν
 τῆς Τύρου 100, ὁ δὲ Εὐαγόρας διέθετε κατὰ τὸν κυπριακὸν πόλε-
 μον 200 πλοῖα μετὰ τῶν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων παραχωρη-

θέντων. Ταῦτα πάντα ἀπήτουν τεράστια ποσά, διὰ τὰ ἐκτελεσθέντων. Εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Εὐαγόρου Α' κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν πολὺ συντηρητικὰ δαπάνη 1500 ταλάντων (βλ. Κ. Σπυριδάκι, Εὐαγόρας Α' ἑλλην. μετάφρ. σελ. 117), διὰ τὸν ὅπλιον μᾶς ἀναφέρεται ὅτι ὁ μέγας βασιλεὺς ἐδαπάνησε 15000 ταλάντων (Ισοκρ. Εὐαγ. 61), χωρὶς νὰ ὑπολογίζωμεν διὰ τὸν Εὐαγόρου τὰς δαπάνας τοῦ μισθοφορικοῦ στρατοῦ. Πρὸς ἀντιμετώπισιν αὐτῶν πρέπει ὁ Εὐαγόρας νὰ εἶχεν ἐκ τῶν προτέρων ἐξησφαλισμένην τὴν ὀργάνωσιν τῆς δημοσίας οἰκονομίας του. Διότι ὁ Διόδωρος διηγούμενος κατὰ τὸν Ἱστορικὸν "Λιφρον τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου μᾶς λέγει ρητῶς ὅτι ὁ Εὐαγόρας ταχὺ ἠπόρησε χρημάτων" μετὰ τὴν ἀνοδοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον τῷ 41. π.Χ.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν δαπανῶν διὰ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ σχέδια ἔπρεπε καὶ τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους νὰ εἶναι ἀνάλογα. Βάσις ὀργανώσεως τῆς οἰκονομίας τῶν Κυπρίων βασιλέων ἦτο καὶ μετὰ τὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ μονοπάλησις τοῦ ἐμπορίου ἀπὸ τῶν γειτονικῶν χωρῶν. Ἀλλὰ πρὸς ἀνάπτυξιν τούτου ἀπαιτεῖτο πρῶτον ἡ ἀνάπτυξις τῆς συγκοινωνίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Καὶ ὅτι τοῦτο ἐπεδιώχθη μᾶς δεῖκνυει πλὴν ἄλλων καὶ ἡ ἀπεικονίσις τοῦ συμβόλου τῆς συγκοινωνίας, τοῦ τροχοῦ, ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Εὐαγόρου Α'. Τὰ συγκεντρούμενα προϊόντα διετίθεντο μορφωτικῶς. Ἦσαν δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον σίτος καὶ χαλκός. Ὁ τελευταῖος, προϊόν ὡς εἶδομεν ἤδη κατὰ τὸν 14. αἰ. π.Χ., ἦτο ἐξαιρετικῆς ποιότητος. Διὰ τοῦτο ἀναγράφεται εἰς ἐπιγραφαὶ ἀττικὰς προκειμένου Κυπρίου. Συναφῆς εἶναι ἐν Κύπρῳ δρᾶσις τοῦ Ἀθηναίου ρήτορος Ἀνδοκίδου, ὁ ὁποῖος ἐλθὼν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ε' αἰ. π.Χ. εἰς Κύπρον εἶχε πολλὰς προσωπικὰς περιπετείας ἐν τῇ διεξαγωγῇ μετὰ τῶν βασιλέων αὐτῆς ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων. Πλὴν τοῦ χαλκοῦ καὶ ὁ σίτος τῆς Κύπρου, ὁ ὁποῖος ἦτο περίφημος εἰς τὴν ἀρχαιότητα (βλ. Κ. Σπυριδάκι, ἦτο Κύπρος εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνευματικὸν κόσμον σελ. 1 κ.έ.) ἦτο ἐκ τῶν κυριωτέρων προϊόντων ἐξαγωγῆς ἤδη ἀπὸ τῆς β' χιλιετηρίδος π.Χ. (βλ. τὰς ἐπιστολὰς πρὸς Ἀμένοφιὺ Δ' ὡς ἀνωτέρω). Ἡ ἀγορὰ τῆς Κύπρου ἐπρομήθευε σίτον εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηναίων, ὡς μᾶς πληροφοροῦσι πολλοὶ Ἀθηναῖοι συγγραφεῖς, καὶ ἐσηκολούθησε νὰ εἶναι τοιοῦτος προμηθευτῆς ὑπὸ εὐνοϊκῶς δρᾶσις τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ τέλος τοῦ δ' αἰ. π.Χ. ὡς διδασκόμεθα ἐκ τῆς περιπτώσεως τοῦ Σαλαμίνιου Ἡρακλείδου, ὁ ὁποῖος προσέφερε τὸν σίτον ἀντὶ 5 δραχμῶν τὸν μέδιμνον ἔναντι 16 δραχμῶν τῆς τρεχούσης τιμῆς, διὸ καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (βλ. Ditt. Syll. 304). Καὶ ἡ προγενεστέρα τιμὴ τοῦ Εὐαγόρου Α' ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἠ ἀπονεμηθεῖσα διὰ τοῦ τιμητικοῦ ψηφίσματος τοῦ 409 π.Χ. (βλ. Κ. Σπυριδάκι, Εὐαγόρας Α' ἑλλ. μετάφρ. σελ. 49 κ.έ.) ὀφείλεται εἰς τὴν τοιαύτην ἐπισιτιστικὴν καὶ ἄλλην βοήθειαν τὴν παρασχεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σαλαμίνιου βασιλέως εἰς

τὴν ἀγωνιζομένην περὶ τῆς ὑπάρξεώς της πόλιν των. Ὅτι διεξήγετο ἰστορικῶς τοιοῦτο ἔμποριον μεταξύ Κύπρου καὶ Ἀθηνῶν ἀποδεικνύει τὸ ψήφισμα τοῦτο, διότι ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος περὶ «συμβολῶν», τῶν ἱερουργηθῶν δηλαδὴ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι διεκανόνιζον τὰς τοιαύτας ἔμπορικὰς καὶ οἰκονομικὰς τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων ἐποχῆς. Τὴν ἄσκησιν τοιαύτης πολιτικῆς μαρτυρεῖ καὶ ἡ παράστασις ῥαδιότορου ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῶν νομισμάτων τοῦ Εὐαγόρου Α'. Ἡ ἐπιτὴ «Ροῖσου κριθοπομπία», ἡ ὁποία μᾶς ἀναφέρεται διὰ τὸν δ' αἰῶνα π.Χ., πιθανὸν κατὰ τὸν πόλεμον Εὐαγόρου Β' θὰ πρέπη νὰ εἶναι κριτικὴ πρὸς τὴν τοιαύτην πολιτικὴν τῶν βασιλέων τῆς νήσου.

Ὅτι ἐξ ἀρχῆς οἱ Κύπριοι βασιλεῖς, ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀνάπτυξιν τοῦ ἔμπορίου τῶν δημοπρατικῶν μᾶς πληροφορεῖ καὶ ὁ Ἐρατοσθένης, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος εἰς τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν τῶν «ύλομανούντων πεδίων» τῆς νήσου λέγει ὅτι οἱ βασιλεῖς παρεχώρουν δωρεὰν εἰς κατοίκους τῆς νήσου ἐπιδικάσας περιοχάς, διὰ νὰ ἀποκόψωσι τὰ δάση καὶ μεταβάλωσι τὰς πεδινὰς ταύτας εἰς καλλιεργήσιμους γαίας (Στράβων κατ' Ἐρατοσθένην V 6,5. 684), διότι οὔτε τὰ ὄρυχεῖα οὔτε ἡ κατασκευὴ πλοίων καὶ ἡ αὐτῶν διεξαγωγὴ ἔμπορίου τῆς ξυλείας ἐπῆρκον, ὥστε νὰ περικλείωσι τὴν μεγάλην ἐξάπλωσιν τῶν δασῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπιβεβαιωθεὶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Θεοφράστου, ὁ ὁποῖος μᾶς λέγει ἔπιτιθέτως ὅτι «οἱ βασιλεῖς οὐκ ἔτεμον ἅμα μὲν τηροῦντες καὶ ταμιεύοντες, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ δισκόμιστον εἶναι» (Ἱστορ. Φυτ. V 8, 1. 247 κέ). Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων προκύπτουν θετικὰ πορίσματα, ὅτι ὄχι μόνον ὁ διάδοχος τῶν θαλασσῶν ἦτο ζήτημα ἀφορῶν τοὺς βασιλεῖς τῆς Κύπρου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκοπὴ τῶν δασῶν, τὰ ὁποῖα ὑπήγοντο εἰς τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν, διάθεσιν καὶ ἐκμετάλλευσιν. Βλέπομεν οὕτω συγκεντρωμένην εἰς τὰς χεῖρας τῶν βασιλέων πᾶσαν τὴν κρατικὴν περιουσίαν, τὰ δάση, τὰ ὄρυχεῖα, τὰ πλοῖα, τὴν γεωργίαν καὶ πάσας ἐν γένει τὰς πηγὰς τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου. Οἱ βασιλεῖς εἶχον ἰδίαν βασιλικὴν κτημοσύνην, ἀλλὰ παραλλήλως ἀναπτύσσεται καὶ κτημοσύνη περὶ τὸν πόλεμον, διὰ τὴν διάθεσιν δὲ αὐτῶν μαρτυρεῖται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναπτύξεως δημοκρατικῶν ἀντιλήψεων, τὸν ε' δηλαδὴ αἰῶνα π.Χ., συνεργασία πόλεως καὶ βασιλέως (βλ. ἐπιγραφὴν Ἰδαλίου ὡς ἑξῆς).

Τὰ ὄρυχεῖα ἀπετέλουν σπουδαιοτάτην πηγὴν πλούτου τῶν Κυπρίων βασιλέων. Ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ προαναφερθέντος χωρίου τοῦ Θεοφράστου, ταῦτα μετὰ τῶν δασῶν ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ βασιλέως. Καὶ πόλεμοι φαίνεται ὅτι ἐγένοντο διὰ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν. Οὕτω εἶναι πολὺ πιθανὴ ἡ ἐρμηνεία τοῦ πολέμου τοῦ Εὐαγόρου Α' κατὰ τοῦ ἄλλως ἀγνώστου βασιλέως Ἀναξαγόρου τῷ 39 π.Χ., ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ μετὰ ταῦτα Κυπριακοῦ πολέμου, ὡς ὀφειλομένου εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Σαλαμίνιου

βασιλέως νὰ γίνη κύριος τῶν ὀρυχείων διὰ τὴν «εὐπορίαν» τῆς πάλαιός του, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σαλαμίνας δὲν ὑπῆρχον, ἐνθάδε ἦσαν τὰ μάλιστα ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς καὶ τῆ βοήθειαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἦσαν δὲ τὰ ὀρυχεῖα τῆς Κύπρου ὄχι μόνον χαλκοῦ, ἀλλ' ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ψευδαριστοτέλης (ἀπὸ 254), καὶ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὸ ὁποῖα μέταλλα καὶ σήμερον ἀπεδείχθη ὅτι περιέχουσι τὰ πετρώματα τῆς Κύπρου. Ἐξ ἄλλων πληροφοριῶν γνωρίζομεν ὅτι ἐγένετο καὶ ἐκμετάλλευσις ἄλατος, τὸ ὁποῖο ἦτο φημισμένον εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Διοσκορίδης καὶ Πλίνιος. Περίφημον ἦτο ὡσαύτως τὸ ἔλαιον τῆς νήσου καὶ ὁ οἶνος αὐτῆς, παρὰ τὰ μέταλλα, διὸ καὶ ὁ γεωγράφος Στράβων (ἔ. ἀ.) ἐπαινεῖ τὴν νῆσον ὅτι «κατ' ἀρετὴν οὐδεμιᾶς τῶν νήσων λείπεται· καὶ γὰρ εὐοινὸς ἐστὶ καὶ εὐέλαιος· σίτω τε αὐτάρκει χρῆται· μέταλλα τε χαλκοῦ ἐστὶν ἄφθονα...».

Διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου ὑπὸ τῶν Κυπρίων βασιλέων ἐξυπηρέτησις ἦτο ἡ ὑπ' αὐτῶν κοπὴ ἀργυρῶν νομισμάτων, δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησαν οὗτοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑποταγῆς τῆς νήσου εἰς τοὺς Πέρσας. Πῶς ἀντελαμβάνοντο οὗτοι τὴν διὰ τῆς κοπῆς ταύτης ἐξυπηρέτησιν τῶν οικονομικῶν τῶν καὶ δὴ τοῦ ἐμπορίου, φαίνεται ἐκ τῆς προσαρμογῆς τῆς νομισματικῆς μονάδος αὐτῶν πρὸς τὴν περσικὴν νομισματικὴν μονάδα (βλ. Κ. - πυριδάκι, Εὐαγόρας Α' σελ. 96 κ. ἐ.).

Ἡ τοιαύτη διευθέτησις διηκούλυε τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου τῆς Κύπρου μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ περσικοῦ κράτους, μετὰ τῶν ὁποίων συνεδέετο ἡ νῆσος οἰκονομικῶς καὶ ἐμπορικῶς. Ἡ κοπὴ τῶν νομισμάτων προσημόζετο ἐν γένει ὄχι μόνον πρὸς τὰς οἰκονομικὰς συνθήκας, ἀλλ' καὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς. Τὰ δύο ταῦτα εἶναι ἀλληλένδετα. Διὰ τοῦτο ὅτε ὁ Εὐαγόρας Α' ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν τῷ 390 π.Χ. καὶ συνέδεσε τὴν τύχην του ἀμεσώτερον πρὸς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ δὴ τὰς Ἀθήνας, προσήρμοσε τὰ νομίσματά του πρὸς τὴν ἀττικὴν βοϊκὴν νομισματικὴν μονάδα, ἔπειτα δὲ τὰ νομίσματα τῆς Κύπρου προσαρμόζονται πρὸς τὴν ρωδιακὴν νομισματικὴν μονάδα. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης μεταβολῆς εἶναι πολιτικὸς παραλλήλως πρὸς τὸν οἰκονομικόν, ὁ ὁποῖος ὡσαύτως ἦτο οὐσιώδης, διότι ἀπὸ τοῦ 4 αἰῶνος π. Χ. Ρόδος ἤρχισε νὰ ἀποτελῇ σπουδαῖον κέντρον ἐμπορίου καὶ ἐν γένει οἰκονομικῆς ζωῆς εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Ἡ τοιοῦτη προσαρμογὴ προϋποθέτει ἀναμφιβόλως ὀργανωμένην δημοσίαν οἰκονομίαν τῶν Κυπρίων βασιλέων καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς γεγονότα τῆς στιγμῆς, διότι ἡ μεταστροφὴ παραμένει μόνιμος.

Ἄνάλογον σημασίαν ἔχει καὶ ἡ κοπὴ χρυσῶν νομισμάτων ὑπὸ τοῦ Εὐαγόρου Α' κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Κυπριακοῦ πολέμου. Δὲν παρεβλέπομεν ταῦτα λέγοντες τὴν πολιτικὴν σημασίαν τοῦ πράγματος, ὅτι δηλ. ὁ Εὐαγόρας ἤθελε νὰ δηλώσῃ τὴν πολιτικὴν του ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῆς περσικῆς κυριαρχίας, διότι εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ κοπὴ χρυσῶν νομισμάτων ἀπετέλει προνόμιον μόνον τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁποῖος διὰ τούτου ἐκήρυττεν ὡς διὰ κρατικοῦ συμβόλου τὴν βασιλ

κὴν τοῦ κυριαρχίαν. Ἄλλὰ παραλλήλως ἡ κοπή χρυσῶν νομισμάτων ὑπὸ τοῦ Εὐαγόρου Α' ἐσήμαινεν, ὅτι οὗτος ἤθελε νὰ ἀποκτήσῃ ἀσφαλεστέραν νομισματικὴν βάσιν διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν μισθοφόρων του, τοὺς ὁποίους εἶχε μεγίστην ἀνάγκην κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ κυπριακοῦ πολέμου. Τὸ παράδειγμά του ἐσυνέχισαν καὶ μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ κυπριακοῦ πολέμου καὶ οἱ διάδοχοί του, ὡς καὶ ἄλλοι βασιλεῖς τῆς Κύπρου. Περαιτέρω ἀπόδειξις τῆς ὀργανώσεως δημοσίας οἰκονομίας ἐπὶ τῇ βάσει συμφεροντολογικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς εἶναι καὶ ἡ περσικὴ ἀναλογία, τὴν ὁποίαν διετήρησεν ὁ Εὐαγόρας Α' εἰς τὴν σχέσιν μεταξὺ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ἦτιο αὕτη δηλ. εἰς τὰ νομίσματα του ὡς καὶ ἐν Περσίᾳ 3:40, ἧτοι 1 μέρος χρυσοῦ ἀντεστοίχει πρὸς 13 1/3 μέρη ἀργύρου, ἐν ᾧ παρ' Ἑλλήσιν ἡ σχέσις αὕτη ὑπερέβαινε τὸ 1:14, ἧτοι παρ' αὐτοῖς ὁ χρυσὸς ὡς σπανιώτερος ἦτο καὶ ἀκριβώτερος.

Οὕτω βλέπομεν ἐν τῇ κοπῇ χρυσῶν νομισμάτων ὑπὸ τοῦ Εὐαγόρου Α' συνδυασμὸν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν λόγων. Οἱ πολιτικοὶ λόγοι τὸν ἀπεμάκρυνον μὲν ἀπὸ τὰ περσικὰ ἔθιμα, ἀ λ' οἱ οἰκονομικοὶ λόγοι τὸν συνέδεον πρὸς αὐτά. Εἶναι κατὰ τοῦτο ἀξιοθαύμαστος ὁ τρόπος, μεθ' οὗ οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ἀντίκρυσαν τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ των ζητήματα. Διότι τὴν αὐτὴν πολιτικὴν ἀκολουθοῦσι καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Εὐαγόρου Α' ἐν ἀλαμίνι καὶ ἄλλοι βασιλεῖς, ὡς οἱ Φοίνικες βασιλεῖς τοῦ Κιτίου, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 4ου αἰῶνος π.Χ. χρησιμοποιοῦντες τὴν ἀττικοευβοϊκὴν νομισματικὴν μονάδα. Οἱ τύποι τῶν παραστάσεων, τοὺς ὁποίους ἐπὶ τῶν νομισμάτων των ἐχρησιμοποίησαν οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ἀπηχοῦσιν ὡσαύτως τὰς ἀντιλήψεις αὐτῶν τὰς πολιτικὰς καὶ τὰς οἰκονομικὰς. Οὕτω τὰ ἀνατολικά σύμβολα, οἶον ἀστήρ, ἡμισέληνος, τὸ αἰγυπτιακὸν σύμβολον τῆς ζωῆς, ὁ κριὸς κλπ. ἀντικαθίστανται διὰ τοῦ Ἑλληνος ἥρωος Ἡρακλέους, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν καθ' αὐτὸ ἑλληνικῶν τούτων θεῶν. Τοῦτο γίνεται ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος π.Χ. καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἑλληνικῶν ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι διεδίδοντο ταχέως εἰς τὴν Ἀνατολὴν διὰ τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένων εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον ἑλληνικῶν, ὑπὸ τοὺς Σπαρτιάτας τὸ πρῶτον καὶ εἶτα ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους, στόλων.

Ἡ ἔρευνα περὶ τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῶν βασιλέων τῆς ἀρχαίας Κύπρου μᾶς ἔφερον ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτι οἱ τοὶ ἦσαν μᾶλλον προσηρμοσμένοι πρὸς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἰσχύοντα ὄρουσ οἰκονομίας. Οἱ βασιλεῖς εἶχον εἰς χεῖρας των σχεδὸν πᾶσαν τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν συγκεντρωμένην, τὴν ὁποίαν διεχειρίζοντο ὡς ἀπόλυτοι κύριοι. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐν ᾧ μᾶς ἀποκαλύπτει μίαν κατάστασιν, συγχρόνως μᾶς διδάσκει, ὅτι σύγχρονοι μέθοδοι συγκεντρώσεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τοῦ κράτους ὑπ' αὐτοῦ καὶ μόνου ἐφηρμόζοντο ἤδη πολὺ ἔνωρις εἰς τὴν Κύ-

προν. Καί τοῦτο λέγομεν, διότι κράτος καί βασιλεὺς εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐν τῇ νήσῳ συνεταυτίζοντο.

Ἄλλ' ἢ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος μᾶς δίδει καὶ ἄλλα στοιχεῖα. Ὅτι οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ἦσαν ἄρκετὰ ρεαλισταί, ὥστε νὰ μὴ ἀφήνωσιν ἑαυτοὺς νὰ παρασύρωνται ὑπὸ ἐθνολογικῶν ἀντιλήψεων ἢ ἰδεολογίας εἰς βᾶρος τῶν οικονομικῶν αὐτῶν συμφερόντων καὶ τῶν βασιλείων των. Διὰ τοῦτο ἐνῶ ἐκήρυσσον ὅτι ἦσαν Ἕλληνες, δὲν ἀπεμακρύνοντο οικονομικῶς τῆς Ἀνατολῆς. Συνεδέθησαν οικονομικῶς μετὰ τῶν ἑλληνικῶν τόπων, ὅταν οὗτοι παρεῖχον εἰς αὐτοὺς τὰ οικονομικὰ ὀφέλη, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζοντο. Ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐγκατεστάθησαν στρατιωτικῶς εἰς τὴν Κύπρον, ἀνέπτυξαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ἐκτεταμένον ἐμπόριον. Ἄλλὰ τὰ περσικὰ σύμβολα ἀντικατέστησαν ἐπὶ τῶν νομισμάτων των διὰ τῶν ἑλληνικῶν θεοτήτων μόνον, ὅταν ἡ οικονομικὴ πολιτικὴ ἠδύνατο πλέον διὰ τὴν μετατροπὴν τῶν πολιτικῶν ὄρων νὰ στηρίζεται ἐπὶ ἑλληνικῆς βάσεως.

Ἐχοντες ταῦτα ὑπ' ὄψιν μας δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ἐφήρμοζον εἰς τὰ κράτη των τὰς αὐτὰς φορολογικὰς διατάξεις, τὰς ὁποίας γνωρίζομεν διὰ τοὺς σατράπας τοῦ περσικοῦ κράτους ἐκ τῶν «Ὀικονομικῶν» τοῦ Ψευδαριστοτέλους. Δι' ἐν μόνον εἶδος δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἔνδειξις ὅτι ἐχρησιμοποίησαν οἱ Κύπριοι βασιλεῖς, καὶ τοῦτο εἶναι ὁ κεφαλικὸς φόρος. Τοῦτο δὲ διότι παρ' ὅλον ὅτι ἀπέβλεπον εἰς τὰ οικονομικὰ των συμφέροντα, δὲν ἔπαυον ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχουν τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν. Καὶ αὕτη δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς ὡς Ἕλληνας νὰ ἐφαρμόσωσι φόρον, ὁ ὁποῖος μόνον δουλείαν ἐσήμαινε. Δὲν ἠδύναντο ἄλλως τε νὰ λησμονῶσιν ὅτι πρόγονοὶ των εἶναι Ἕλληνες ἥρωες τοῦ μύθου ἐλθόντες εἰς Κύπρον περὶ τοὺς χρόνους τοῦ τρωικοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἐδέχοντο ὡς ἕνα ἐθνικὸν πόλεμον. Καὶ εἰς τὴν τοιαύτην των καταγωγὴν πολλὰκις οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ἀνεφέροντο, διὰ νὰ δικαιολογήσωσι τὴν ἀρχὴν των. Διὰ τοῦτο ἔστω καὶ ἂν δὲν ἔχωμεν οὐδεμίαν μνείαν περὶ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου ἐν Κύπρῳ, δυνάμεθα ἐκ τῆς σιωπῆς περὶ αὐτοῦ νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οὗτος ἦτο ἀνύπαρκτος ἐν τῇ νήσῳ.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Χ Ο Ρ Ι Κ Ο

ἄλλο θὰ βρεθῆ τοὺς κρεμασμένους
 ἀσπυγγοῖση κατὰ τὸ Νοτιά;
 ἄλλο θὰ βρεθῆ τίς δεκατέσσερις πληγῆς
 πνεῦμα κομαίτι μάρμαρο νὰ κλείσῃ;
 ἄλλο Νιόβη δὲν εἶχε παιδιὰ—
 κλάει κλαίγει τὰ παιδιὰ μας
 οὐροποιοιολοὶ σέρονονταν στὰ πόδια της
 εἰς τὸ ἄνεμος πάνω ἀπ' τὴ μοῖρα μας
 πῶς οὐσε
 πικρήκανε οἱ δρόμοι ἀπ' τὸ αἷμα της
 οὐλοὶ αἰῶνες μὲ τὰ χάλκινα δόρατα
 ὠλοὶ αἰῶνια καρδιά της σημαδεύουνε
 οὐκ ἀκατάλυτη
 ἄλλο σκλαβωμένη στὴν πέτρα δὲν ξέχασε
 ψυθιφασμένα κορμιά τῆς ἐλπίδας μας
 πρὸς θρηνηῖ
 εἰς τὸ χαμὸ πὸν τοὺς μέλλεται
 οὐροστρουφίζουνε
 πνεῦμα σπονδῆ πρὸς τὸν ἥλιο
 οὐρομίμονο στίς τρεῖς θάλασσες
 οὐρομίμονο
 πικρὴ μας τὴ μάνα πὸν κάθεται
 ὅτι φακίολι της λυτὸ στὴν πνευστιὰ
 οὐροπεριμένει
 οὐροδοβολητὸ ν' ἀκουστῆ ἀπ' τ' ἀλόγατα
 πρὸς ἐπιστρέφουνε
 οὐροζιζωμένο στὴ χαίτη τ' ὄλοπρασινο κλαδί
 οὐρορυφερὸ τὸ περίφανο τῆς μηλιάς
 ὄμοιο νέο βλαστάρι
 οὐρο ν' ἀστοράψη ἢ λαχτᾶρα της ἀψηλόκορμη
 οὐροβουβῆ ἢ φτεροῦγα νὰ κλείσῃ
 οὐρο εἰς τὸ σκαμνὶ σιωπηλὰ
 οὐροπνεύσας
 ὄμοιο πῆ τὸ πιδὸ μαῦρο τραγοῦδι

Νάνι ἀστέρι τοῦ οὐρανοῦ
 Χρυσὸ μου μάτι
 Νάνι πὸν σὲ φυλάγουνε
 Τρεῖς λιὸ—πρὸ—τρεῖς λιόντισσες
 Στὴν πόρτα τοῦ σπητιοῦ σου
 Ἢ μιὰ φυλάει τὸ Βοριά
 Ἢ ἄλλη φυλάει τὴ Δύση
 Κι' ἢ τρίτη ἢ μικρότερη
 Ἀκούει φωνὴ στὸ Νότιο
 —Στάζει τοῦ ἡλίου ἢ πληγῆ
 Πὸν ἄνοιξε χιτὲς βράδν—
 Νάνι ἀστέρι τοῦ οὐρανοῦ
 Χρυσὸ μου μάτι
 Χιτὲς βράδν ἐσκοτώσαε
 Σαράντα παλληκάρια
 Σαράντα παλληκάρια πὸν σοῦ φέρναν
 Μυρωδικὰ ἀπ' τὴν Πόλη
 Καὶ φέσι κόκκινο
 Νὰ στὸ φορέσῃ ἀγύρι μου
 Νὰ βγῆς στὴ σιγάτα
 —Στάζει τοῦ ἡλίου ἢ πληγῆ
 Στάζει βαρὸν τὸ αἷμα—
 Κινάει καὶ πάει ἢ λιόντισσα
 Ἐκεῖ κατὰ τὸν ἥλιο
 Ὁχοῦ τὰ παλληκάρια μας
 Πὸν θὰ τὰ φάῃ τὸ χῶμα...
 ... Λιόντισσα μικρὴ λιόντισσα
 Π' ἀφησες τὸ παιδάκι μου
 Ἀφύλαγο στὴν κούνια
 Κι' ἄλλες γυναῖκες σὴν πᾶν
 Ν' ἀκοῦνε.

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΦΤΑΝΗΣΟ

Ἡ ὑποδούλωση τοῦ Βυζάντιου στὸν Τοῦρκο κατακτητὴ, μὲ τὸ χαμὸ τῆς ἐλευθερίας του, τοῦχε νεκρώσει καὶ κάθε σχεδὸν πνευματικὴ ἐκδήλωση. Ἡ Ἐφτάνησο ὅμως εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ μὴ γνάρσει αὐτὴ τὴ σκλαβιά καὶ νὰ ζήσει σὰν ἐξάρτημα τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, παρακολουθώντας ἴσαμ' ἓνα κάποιο σημεῖο τὴν κοινὰ νικὴ τῆς ἐξέλιξη καὶ τὶς πολιτικὲς τῆς περιπέτειες. Καὶ ἄντρες λόγιοφωτισμένοι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Ἀναγέννησης καὶ τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ξακολουθήσανε νὰ καλλιεργοῦνε τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα.

Ἡ καλλιέργεια αὐτὴ στὴν ἀρχὴ ἐξακολούθησε νὰ γίνεται στὰ ὅρια τῆς ἑλληνικῆς κλασικῆς παράδοσης καὶ μάλιστα πιὸ πολὺ σὰ φιλολογικὴ σοφία καὶ ἀρχαιομάθεια, παρὰ σὰ δημιουργικὴ λογοτεχνία. Ἡ ἡ μικρὴ ἐκείνη λογοτεχνικὴ ἐκδήλωση καθὼς ἐγένε στὴν ἀρχὴ σὲ γλώσσα ἀρχαϊκὴ, ἔμεινε περιορισμένη στὸ στενὸν κύκλο πού τὴν ἐδημοσίυργησε, χωρὶς ν᾿χει κανέναν ἀντίπαλο ἀνάμεσα στὸ μεγάλο ἐφτανησιακὸ κοινό.

Γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ αὐτὴ ἐκδήλωση δὲ θ' ἀσχοληθοῦμ' ἐδῶ : πρέκειται γιὰ μιὰ ξεθωριασμένη καὶ ψυχρὴ μίμηση κλασικῶν μορφῶν πού δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει ἀπὸ λογοτεχνικῆς πλευρᾶς. Ἡ πνευματικὴ ὅμως κίνηση κ' ἡ λογοτεχνικὴ ἐκδήλωση πού γίνηκε στὴ ζωντανὴ μας γλώσσα, τὴ δημοτικὴ, πρόσφερε ἀρκετὰ σημαντικὴ πνευματικὴ τροφὴ στὰ λαϊκὰ ἐφτανησιακὰ στρώματα, καὶ μπορεῖ νὰ πεκανεῖς πὼς προετοίμασε γλωσσικὰ τὴ δημιουργία τῆς νέας λογοτεχνίας μας.

Γιὰ τὴ χρησιμοποίησι τῆς δημοτικῆς μας γλώσσας στὸ γραφτικὸν λόγον, σπουδαῖο ρόλον ἔπαιξε ὁ κερκυραῖος λόγιος Νικόλαος Σοφιανός. Αὐτός, φωτισμένος ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Δύσης, δὲν ὑποστήριξε μόνον τὰ πλεονεχτήματα τῆς ζωντανῆς μας γλώσσας γιὰ τὴν πνευματικὴν ἀναπτύξη τοῦ ξεπεσμένου ἑλληνικοῦ λαοῦ, μὰ καὶ γραμματικὴν ἔγραψε τῆς γλώσσας αὐτῆς καὶ τὸ «Περὶ παιδων ἀγωγῆς» τοῦ Πλουτάρχου μετάφρασε ὠραία στὴν ἴδια γλώσσα.

Στὴν προσπάθειά του αὐτὴ ὑποστηρίχθηκε κ' ἀπὸ διαφόρους ἄλλους λογίους τῆς ἐποχῆς του, ὅπως τὸ Φραγκίσκο Σκοῦφο, πού αὐτὸ καὶ δὲν ἦταν Ἐφτανήσιος, στὴ Ζάκυνθο πέρασε τὰ νεανικά του χρόνια κ' ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἐφτάνησο δὲν ἔμεινε ξένος, καθὼς κ' ἀπὸ τὸν κεφαλλονίτη Βικέντιο Δαμωδὸ καὶ τὸν κερκυραῖο ἱερομόναχο Καρτάνο.

Ὁ τελευταῖος αὐτὸς ἔγραψε τὸ «Ἄνθος», ἀπάνθισμα τῶν ἱερῶν γραφῶν, γραμμένο στὴ λαϊκὴ γλώσσα, πού γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα γίνηκε τὸ ἀγαπητὸ θρησκευτικὸ ἀνάγνωσμα ὄχι μόνον τοῦ ἐφτανησιακοῦ λαοῦ, μὰ καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδας. Τὸ πλῆθος τῶν ἐκδόσεών του μαρτυρεῖ τὴν μεγάλην του κυκλοφορίαν καὶ φανερόναι συγ-

χρόνως και τή διψα του ἑλληνικοῦ λαοῦ μέσα στὰ σκοτεινά ἐκεῖνα χρόνια, γιά πνευματική τροφή και γιά μάθηση.

Ὁ Φραγκίσκος Σκούφος ἔδωσε στό φῶς κάτι καλύτερο: Τή «Ρητορική» του, πού εἶναι λόγοι ρητορικοὶ στή λαϊκή μας γλῶσσα, ὅπου καθρεφτίζεται ἡ βαθειά γνώση του τῆς κλασικῆς κ' ἐκκλησιαστικῆς λογοτεχνίας. Κι' ἀπό τὸ Φλαγκινιανὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο τῆς Βενετίας, ὅπου ἐδίδασκε ὡς καθηγητής, ἀνάδειξε σημαντικώτατους ὁπαδούς τῆς λαϊκῆς μας γλῶσσας, ὅπως τὸν κεφαλλονίτη Βικέντιο Δαμωδό, πού ἔγραψε στή δημοτικὴ τὴ «Λογικὴ» και τὴ «Ρητορική», καθὼς και τὸν Ἥλια Μηνιάτη, ἐπίσης κεφαλλονίτη, πού σὲ λαμπρὴ δημοτικὴ γλῶσσα ἔγραψε τὶς «Διδαχές», θρησκευτικὲς ὁμιλίες, πού ἀκόμα ξανατυπώνονται και πού ἀσφαλῶς τὸν ἀναδεύχουν ἕναν ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους θρησκευτικοὺς ρήτορες τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

Στὴν ποίηση ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἐφάντησος ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὕστερεῖ. Κ' ἐχτὸς ἀπὸ μερικὰ στιχογραφήματα τοῦ κερκυραίου Ἀντῶνη Στρατηγοῦ και τὴν μετάφραση τῆς «Βατραχομουμαχίας» τοῦ Ὁμήρου, ἀπὸ τὸν ἴδιο μὲ δυσκολία θ' ἀναφέρουμε τὸν ἐπίσης κερκυραῖο Ἰάκωβο Τριβόλη. Αὐτὸς ἔγραψε δυὸ μεγάλα διηγηματικὰ στιχογραφήματα, πού σήμερα εἶναι τελείως λησμονημένα, μὰ πού τὴν ἐποχὴν ἐκείνη κυκλοφορήσανε πλατεῖα ἀνάμεσα στὸν ἑφτανησιακὸ λαό, πού λαχταροῦσε νὰ διαβάσει κάτι στή γλῶσσα του.

Ὁ Ἀντῶνης Στρατηγός, μ' ἄλο πού σπούδασε κι' αὐτὸς τὸ Φλαγκινιανὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο, τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἔργου του προτίμησε νὰ τὸ δώσει στὴν ἀρχαϊκὴ γλῶσσα. Ὡς τόσο ἡ μικρὴ ποιητικὴ συλλογὴ θρησκευτικῶν ποιημάτων «Ἄνθη Εὐλαβείας», οφείλεται σὲ μαθητὲς τοῦ ἴδιου Ἱεροδιδασκαλεῖου. Ἀνάμεσα στὰ λιγοστά τῆς ποιήματα, ἕνα σονέττο τοῦ κεφαλλονίτη κληρικοῦ Φραγκίσκου Κουλομπῆ, ἔχει ξεχωριστὴ σημασία, γιὰτ' εἶναι τὸ πρῶτο μορφολογικῶς ἄρτιο πρωτότυπο σονέττο πού γράφτηκε στή γλῶσσα μας.

Ὅταν ὁμως ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση ἀπλῶνε παντοῦ τὸ πνεῦμα τῆς ἀστικῆς ἐλευθερίας, κ' ἔθρεψε και σ' ἐμᾶς τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπολύτρωσης τοῦ Γένους μας ἀπὸ τὴν τουρκικὴ σκλαβιά, καθὼς ἡ ἐλπίδα αὐτὴ ἐθέρμαινε τὶς καρδιές και τὶς ἐτοίμαζε γιά τὴν ἀποφασιστικὴν Ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα, ἐθέρμαιν' ἐπίσης τὶς καρδιές και γιά τὸ τραγούδι και μαζί μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐτοίμαζε και τὴν ἀνθιση τῆς νέας λογοτεχνίας μας.

Προάγγελος τοῦ κινήματος αὐτοῦ στὴν ἄλλην Ἑλλάδα ὁ Ρήγας ὁ Φερραῖος, ποτισμένος ἀπὸ τὸ κήρυγμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, μὲ τὰ φλογερά του θούρια ἀναβε στὶς καρδιές τὸ ζῆλο γιά τὴν ἐλευθερία. Καὶ συγχρόνως ὁ Ἀθανάσιος Χριστόπουλος κι' ὁ Γιάννης Βηλαρᾶς, κ' οἱ δυὸ φωτισμένοι στό εὐρωπαϊκὸ περιβάλλον, ὅπου εἶχανε σπουδάξει, ζητᾶνε νὰ δημιουργήσουνε μιὰ καινούρια νεοελληνικὴ πνευματικὴ (ζωή, στηριγμένη ἀποκλειστικά ἐπάνω στή ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ.

Στὴ Ζάκυθο καλλιιεργεῖ τὴν ποίηση, χωρὶς σπουδαίαν ἐπιτυχία ὁ θερμὸς πατριώτης Δημήτρης Γουζέλης, πού ὡς τόσο ἓνα παιγνίδι του «γιὰ ξεφάντωση τῶν φίλων», ὅπως λέει ὁ ἴδιος, γραμμένο σὲ Ζακυθινὴ λαϊκὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς του, «Ὁ Χάσης», ἔχει ἀξιόλογα σατιρικὰ δραματικὰ χαρίσματα. Κ' ἐκεῖ ὁ Ἄντωνης Μαρτελάος, ἐξυμνεῖ τὴ Γαλλικὴν Ἐπανάσταση καὶ γράφει ποίημα στὸ Βοναπάρτη, μέτριο βέβαια, μὰ πού δὲν εἶναι ἀπίθανο ἢ πρώτη στροφή του νὰ δώσει μιά πρώτη νύξη γιὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ «Ἕννου εἰς τὴν Ἐλευθερία» τοῦ Δ. Σολωμοῦ.

Αὐτὴ μὲ σύντομα λόγια ἦταν ἡ λογοτεχνικὴ κίνηση στὰ Ἐφτάνησα, πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα, ὅταν, μὲ τὸ ξέσπασμά της, παρουσιάστηκε κ' ὁ ἀντάσιος τῆς ψάλτης, ὁ Διουύσιος Σολωμός, πού ἔμελλε νὰ στερεώσῃ τὴ νέα λογοτεχνία μας κ' ἀπὸ τὸ ἀπλοῖκό λαϊκὸ ἐπίπεδο νὰ τὴν ὑψώσῃ στὶς ἀνώτερες πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς κορυφές.

Ὁ Σολωμὸς ἀνάμεσα στὸν πολὺαστρο πνευματικὸ οὐρανὸ τῆς Ἐφτάνησος καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδας, μοιάζει σὰν ἓνα εἶδος τεράστιο Πολικὸ ἀστέρι, πού στρέφονται γύρω του, σὰ μικρότερ' ἀστέρια, ὅλ' οἱ ἄλλοι ποιητὲς καὶ λογοτέχνες μας, προηγούμενοι καὶ μεταγενέστεροι. Γιατὶ θαρρεῖς πὼς οἱ προηγούμενοι ἀγωνιστῆκανε νὰ προετοιμάσουνε τὸν ἐρχομὸ του, κ' οἱ μεταγενέστεροι λίγο—πολύ ἀπὸ κεῖνον ἐπήραν τὸ ξεκίνημά τους. Κι' αὐτὸ συμβαίνει τόσο γιὰτὶ ὁ Σολωμὸς εἶν' ἓνας πραγματικὰ μεγάλος ποιητῆς, πού ἐσύνηδεσε τ' ὄνομά του μὲ τὴν ἐθνικὴ μας ἀπελευθέρωση, ὅσο καὶ γιὰτὶ αὐτὸς ἀγωνίστηκε ἀποτελεσματικώτερ' ἀπὸ κάθε ἄλλο νὰ ξαναδώσῃ στὸν ἑλληνικὸ λαὸ τὴν περιφρονημένη του γλῶσσα καὶ μὲ τὴ θεωρία καὶ μὲ τὴν ἐφαρμογὴ. Κι' ἀγωνίστηκε νὰ τοῦ τὴν ξαναδώσῃ τελειοποιημένη καὶ καλλιιεργημένη, γιὰ νὰναὶ ἰκανὴ νὰ τὸν ἐξυπηρετῆσῃ ὄχι μόνον στὴν καθημερινὴ του ζωὴ, μὰ καὶ στὶς ὑψηλότερες πνευματικὲς ἐκδηλώσεις του. «Μήγαρις ἔχω ἄλλο στὸ νοῦ μου, πάρεξ ἐλευθερία καὶ γλῶσσα ;» γράφει ὁ ἴδιος στὸν περίφημο «Διάλογό» του.

Ὁ γλωσσικὸς αὐτὸς ἄθλος τοῦ Σολωμοῦ, ὅσο ὑπάρχει ἑλληνικὴ συνείδηση κ' ἄνθρωποι πού νὰ ἐνδιαφέρονται στὴ γλῶσσα μας γιὰ ἀνώτερη πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση, θὰ τοῦ ἀναγνωρίζεται πάντα μ' εὐγνωμοσύνη. Χωρὶς τὸ Σολωμό, ποῖος ξέρεῖ σὲ ποῖο πρωτόγονο ἐπίπεδο θὰ βρισκόταν ἀκόμα ἡ ζωντανὴ μας γλῶσσα, ἢ τόσο περιφρονημένη ἀπὸ τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Σολωμὸς, ὑποστηρίζοντας τὰ δικαιώματα τῆς δημοτικῆς, δὲν ἀρνιέται τὴν κλασικὴ μας παράδοση. Ἀντίθετα ὅμως ἀπὸ τοὺς ἀρχαῖστὲς κ' ἀπὸ τοὺς καθαρολόγους, δὲν τὴ βλέπει μέσα στὶς νεκρὲς λέξεις καὶ στὸ νεκρὸ τυπικὸ, μὰ τὴ βλέπει ζωντανὴ μέσα στὴν καθημερινὴ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. «Ἐρχεται ὁ ξένος—γράφει στὸ Διάλογο—καὶ βρῖσκει ἀκόμα ζωντανὲς πολλὲς συνήθειες τῆς Ἰλιάδας», καὶ ἀπαριθμεῖ τὶς συνήθειες αὐτές. Καὶ τὴ συνέχεια τῆς ἀρχαίας μας κα-

ταγωγῆς δὲν τὴ βλέπει μόνο μέσα στὶς λαϊκὲς συνήθειες μὰ καὶ μέσα
στὰ ψυχικὰ χαρίσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, στὴ γενναιότητα καὶ
στὴν ἀγάπη γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Ἔτσι, στὸν «Ἕγνον» του, τὴν Ἐλευθερία τὴ συνταυτίζει μὲ τὴν
Ἑλλάδα καὶ τὴ βλέπει νὰ βγαίνει μὲς ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότη-
τας, ὅμοια ἀντρωμένη ὅπως καὶ στὴν ἄρχαιότητα :

*Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀντρωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε Ἐλευθεριά.*

Τὸν «Ἕγνον» ὁ Σολωμὸς τὸν ἔγραψε μέσα σ' ἓνα μῆνα, τὸ Μάη
τοῦ 1823. Ἦταν ἐποχὴ νικῶν κ' ἐλπίδων. Κάθ' ἑλληνικὴ καρδιά σκιρ-
τοῦσε ἀπὸ χαρὰ. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη εἶχε καταστραφεῖ, ἡ Τρι-
πολιτισὰ εἶχε πέσει στὰ χέρια τῶν Ἐπαναστατῶν, ἡ πρώτη πολιορ-
κία τοῦ Μεσολογιοῦ εἶχε ἀποτύχει οἰχτρότατα, ὁ τουρκικὸς στόλος
εἶχε πανικοβληθεῖ, ἀφίνοντας ἐλεύτερες τὶς ἑλληνικὲς θάλασσες κ' ἡ
ἀπολύτρωση τοῦ Γένους ἐφαινότανε γρήγορη καὶ ὀριστική. Τὸ μόνο
σκοτεινὸ σημεῖο, ἡ διχόνοια, τὸ φοβερὸ αὐτὸ σαράκι, πού μπόδιζε
πάντα τὴν ἐθνικὴ προκοπὴ μας, δὲν εἶχε δεῖξει ἀκόμα τὰ τρομερὰ
ἀποτελέσματα.

Στὸν «Ἕγνον» ψάλλονται ἀκριβῶς τὰ μεγάλα αὐτὰ κατορθώματα
τῶν Ἐπαναστατῶν, καὶ ψάλλονται μὲ τέτοια ὄρμη καὶ λυρική δύναμη,
πού πρώτη φορὰ παρουσιαζότανε στὴ γλῶσσα μας. «Καὶ τῶντι—
γράφει ὁ Πολυλάς στὰ περίφημα προλεγόμενά του, —ἀν εἶναι ἀληθινὸν
ὅτι ὁ καθαρὸς Ἕλληνισμὸς στέκεται εἰς τὴ ζωντανὴ φωνή, εἰς τὸ σε-
μνὸ κάλλος τῆς μορφῆς, καὶ εἰς τὸ ξάστερο βάθος τοῦ λόγου, βέβαια
τοῦτο τὸ ποίημα ἔβγαине ὡς ὁ πρῶτος γνήσιος καρπὸς τῆς ἑλληνικῆς
φαντασίας, ὕστερ' ἀπὸ εἴκοσι αἰῶνες τοῦ μαρασμοῦ της».

Ὁ «Ἕγνος» ὅμως δὲν ἦταν τὸ πρῶτο ποίημα πού ἔγραψε ὁ
Σολωμὸς ἑλληνικά. Ἀπὸ κάμποσα χρόνια πρὶν εἶχε γυμνάσει τὴ μούσα
του σὲ τραγούδια αἰσθηματικὰ κ' εἰδυλλιακὰ, καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ
1821 εἶχε συνθέσει τὴν «Τρελλὴ Μάνα» κ' ἴσως καὶ τὰ «Δύο Ἀδέρφια»,
ποὶ ποίηματα λυρικά, ἀνεξάρτητα καθένα τους, μὰ πού μπαίναν ἐπει-
σοδικὰ στὸ μεγάλο διηγηματικὸ του ποίημα «Ὁ Λάμπρος». Καὶ
στὴν «Τρελλὴ Μάνα» ἐζωγράφησε τὸ βαθύτερο ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα συ-
νανασθημάτα, τὴ μητρικὴν ἀγάπη πληγωμένη ἀπὸ τὴν ξαφνικὴν συμφο-
ρά, ἐνῶ στὰ «Δύο ἀδέρφια» ἐπαράστησε τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου, ὅταν
γιὰ πρώτη φορὰ ἀπλώνει τὴ φοβερὴ τῆς σκιά ἐπάνω σὲ μιὰν ἀμέριμνη
καὶ παρθενικὴ ψυχὴ.

Τὸ «ἀμπρο» φαίνεται πὼς τὸν εἶχε τελειώσει τὸ 1824 κ' ἐζήτησε
ἐπιμάλιστα τότε νὰ τὸν ἐκδώσει. Οἱ ἐκδοτικὲς ὅμως δυσκολίες ἐκείνης τῆς
ἐποχῆς δὲν τοῦ ἐπιτρέψανε, καὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, καθὼς
ἐσχηματίζε ὑψηλότερην ἔννοια τῆς τέχνης, δὲν ἔμενε πιά ἱκανοποιημέ-
νος ἀπὸ κείνο τὸ ποίημα καὶ τὸ παράτησε ἀνέκδοτο. Μέρη του ὅμως

ἐπεξεργάστηκε ἀργότερα, κατὰ τὸ 1834, καὶ δυὸ ἀποσπάσματά του, τὸ «Ὁνειρο τῆς Μαρίας» καὶ τὸ «Ὁραμα τοῦ Λάμπρου», πού δέχτηκε κ' ἐδημοσιευτήκαν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, θὰ μείνουν πάντα σὰ δυὸ πολύτιμα διαμάντια τῆς νέας λογοτεχνίας μας. Καὶ πολὺ σωστὰ τὸ «Ὁραμα τοῦ Λάμπρου» ἐπροκάλεσε τὴ σύγκριση μὲ τὴ «Λαίδυ Μάκβεθ» τοῦ Σαίξπηρ. «Ἡ γιγαντιαία—γράφει ὁ Πολυλάς, ἀλλὰ μάταια ἀντίσταση τῆς θέλησης τοῦ ἀνθρώπου εἰς τοὺς ἠθικοὺς νόμους, δὲν ἐπαραστάθηκε ἴσως ποτὲ εἰς εἰκόνα τρομερότερη ἀπὸ τούτη τοῦ Λάμπρου». Κι' ὁ Ἰωσήφ Βεγάλδης, σὲ μιὰ πλατειᾶ βιογραφικῆ μελέτης του γιὰ τὸ Σολωμό, πού ἀναφέρει ἐπαινετικά κι' ὁ Καρυτοῦστη, παραβάοντας τὸ «Ὁραμα τοῦ Λάμπρου» μὲ τὴ «Λαίδυ Μάκβεθ» τοῦ Σαίξπηρ, βρίσκει τραγικώτερη καὶ παραστατικώτερη τὴ σκηνὴ τοῦ ξυπνημοῦ τῆς συνειδησης στὸ «Λάμπρο» τοῦ Σολωμοῦ, παρὰ στὴ «Λαίδυ Μάκβεθ» τοῦ Σαίξπηρ.

Διαμάντι ἐπίσης τῆς νέας λογοτεχνίας μας θὰ μείνει τὸ ἐπίγραμμα «Στὰ Ψαρά», γιὰ τὴν ἀπλότητά του, γιὰ τὸ βάθος του, γιὰ τὴν παραστατικότητά του, γιὰ τὴ ρυθμικὴ του μεγαλοπρέπεια: ἡ Δόξα, περπατώντας μονάχη ἐπάνω στὰ καταρρημαγμένα Ψαρά, ἐνῶ μνημονεύει τοὺς ἥρωες πού τὰ ὑπερασπίσανε, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ στεφανώσῃ τὸν ἑαυτὸ της μὲ τὰ λίγα χορτάρια, πούχαν ἀπομείνει ἐκεῖ ἀπὸ τὴν καταστροφὴ.

Ἡ Ἐπανάσταση στὴν Κρήτη κ' ἡ ἀποτυχία της ἐκεῖ, ἐνέπνευσε στὸ Σολωμό τὸν «Κρητικὸ», πού δυστυχῶς μᾶς ἐσώθηκε ἀποσπασματικὸς. Λείπει περίπου τὸ μισὸ ποίημα ἀπὸ τὴν ἀρχή. Σ' αὐτὸ τὸ ποίημα ἡ ὁμαλότητα, ἡ μελωδικότητα τῆς στιχουργίας, βρίσκεται σὲ τέλειαν ἄρμονία μὲ τὴ ρομαντικὴ θεοποίηση τῆς ἀγάπης, πού περιγράφει Στὸ ποίημα αὐτὸ φαίνεται χεροπιαστὰ πόσο μοναδικὰ ἤξερε ὁ Σολωμὸς νὰ συνταιριάζει τὴν ἠχητικὴ τῆς στιχουργίας του μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ ποιήματος. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμά αὐτό, ὁσοδήποτε κι' ἂν πηγάζει ἀπὸ τὸ φυσικὸ μουσικὸ πλοῦτο τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητῆ, φαίνεται ἐπίσης πὼς δὲν εἶναι τυχαῖο κι' αὐθόρμητο, μὰ κατορθώνεται μὲ τεχνικὰ συνειδητὰ μέσα, πρᾶμα πού φανεράνει πόσο βαθειὰ εἶχε μελετήσει ὁ Σολωμὸς τὸν ἠχητικὸ χαραχτήρα τῆς γλώσσας μας!).

Ὡς τόσο, τὸ κύριον σολωμικὸ ἔργο, ἐκεῖνο πού ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀνώτερη πνευματικὴ καὶ ἰαλλιτεχνικὴ του προσωπικότητα, εἶναι «Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι» καὶ τὰ ποιήματα πού ἔγραψε τὴν ἴδια περίοδο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 1840 περίπου ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του.

Στὴν περίοδο αὐτὴ τὰ τραγικὰ δυστυχήματα, οἱ πιὸ φριχτοὶ ἀγῶνες, δὲν δημιουργοῦνε ἥρωες τραγικοὺς, νικημένους ἀπὸ τὴς ἐξωτερικῆς συνθήκης, πού νὰ γεννᾶνε τὸν τρόμον καὶ τὴν εὐσπλαχνία, μὰ ἥρωες ἠθικοὺς, μάρτυρες, πού τὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο τους γεννάει τὸ θαυμασμὸ καὶ πού νικᾶνε ἠθικὰ κι' αὐτοὺς τοὺς σωματικὰ νικητῆς

ΣΗΜ. 1).—Σχετικὰ βλέπε «Ἡ στιχουργία τοῦ Σολωμοῦ—Νεοελληνικὴ καὶ Μετρικὴ, Γερ. Σπαταλά». Ἔκδοσις Β' Πέτρου Δημητράκου, Ἀθήνα.

τους. Τέτοια είναι ή κεντρική γραμμή τῆς σολωμικῆς ποίησης αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, πού ἀσφαλῶς βρίσκεται σέ τέλειαν ἀντιθεση μὲ τὸ πνεῦμα πού γέννησε τὴν ἀρχαίαν ἑλληνική τραγωδία. Πρόκειται γιὰ τὴν ποίηση ἰδεαλιστική, στὴ βαθύτερη οὐσία τῆς χριστιανικῆς, ὅπου ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος πού περιζώνει τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὕλικὸς κόσμος, δὲν εἶναι παρὰ τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ, ἡ Κόλαση, πού πολιορκεῖ τὸν ἄνθρωπο καὶ πού μὲ τὸν ἐρχομὸ του στὴ ζωὴ καλεῖται ν' ἀγωνιστεῖ καὶ νὰ νικήσει, ἔστω κι' ἂν πρόκειται νὰ θανατωθεῖ. Ἀντίσταση, ὑπομονή, ἄμυνα μέχρι θανάτου, χαλύβδωμα τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ βασταίει στὰ βάσανα, στὶς στέρησες, μὰ καὶ στὶς γοητεῖες, γιὰ ν' ἀντιστέκεται στοὺς διάφορους «πειρασμούς», πού παραφυλᾶνε παντοῦ, ἔτοιμοι νὰ τὸν αἰχμολωτίσουνε καὶ νὰ τοῦ συντρίψουνε τὴν ἠθική του ἀνεξαρτησία, ἰδοὺ ὁ ἄθλος τοῦ σολωμικοῦ ἥρωα.

Ἔτσι τοῦ κάκου «ἡ Κόλαση πάντ' ἀγρυπνῆ τους στέκεται τριγύρω», δὲ μπορεῖ νὰ θίξει τὸν Παράδεισο τῆς ψυχῆς τους, δηλαδὴ τὴν ἠθική τους ἀνεξαρτησία. Τὴν ὥρα τοῦ θανάτου τους «ἀστράφτει φῶς καὶ γιωρίζουνε τὸν ἑαυτὸ τους», γνωρίζουνε τὴν πνευματική τους ὑπεροχὴ ἀπέναντι στὴ χτηνώδικη βία πού τους σκοτώνει. «Τὸ χάσμα πού ἀνοίγει ὁ σεισμός, εὐθύς γεμίζει μ' ἄνθη». «Ὁ στενὸς καὶ σκοτεινὸς τόπος τῆς φυλακῆς τους, βροντάει ἀπὸ τὰ γέλια», κι' ὅταν πεθαίνουνε, τοὺς περιμένουνε μ' ἀνυπομονησία τὰ ἄλλα «πνεύματα», οἱ ἄλλοι νικητὲς τοῦ ὕλικου κόσμου, γιὰ νὰ τοὺς ὑποδεχτοῦνε καὶ νὰ τοὺς ποῦνε πὼς «ἀργήσανε νὰ φτάσουν», πὼς ἀργήσανε νὰ ἐνωθοῦνε μαζί τους, ἐνῶ καὶ ζώντας εἶχανε νικήσει τελείως τὸν ὕλικὸ κόσμον κ' ἐξούσανε σὰν ἐλεύθερα πνεύματα. Οἱ ἥρωες τῶν σολωμικῶν ποιημάτων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, μὲ τὸ χαλύβδωμα τῆς ψυχῆς τους, μὲ τὴν ἀκούραστη ἀντοχή τους, ἔχουνε νικήσει τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον μ' ὅλες τὶς λογῆς—λογῆς ἀντενεργεῖς του καὶ ζοῦνε τὴν ἠθικὴν ἀνεξαρτησία τους.

*Τοὺς λέει μεγάλα καὶ πολλὰ ἡ τριόβαθη ψυχὴ τους.
Ἀγάπη κ' ἔρωτας καλοῦ τὰ σπλάγχνα τους νινιάζουν·
τὰ σπλάγχνα τους κ' ἡ θάλασσα ποτὲ δὲν ἰσχυράζουν·
γλυκεῖα κ' ἐλευθεροῦ ἡ ψυχὴ, σὰ νᾶτανε βγαλμένη,
κ' ὄψωνον μὲ χαμόγελο τὴν ὄψη τὴ φθασμένη.*

Τὸ σπουδαιότερο, τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ συνθετικώτερο ποίημα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι «Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι». Ὑπόθεση τοῦ ποιήματος εἶναι οἱ τελευταῖες δεκαπέντε μέρες τῆς τελευταίας πολιορκίας τοῦ Μεσολογίου, ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Κλείσοβας ἴσαμε τὴν ἔξοδο. Κεντρικὸ ἥρωας τοῦ ποιήματος, ὅπου γύρω του νὰ πλέκεται ἡ ὑπόθεση, ὅπως γινότανε σ' ὅλα τὰ ἴσαμε τότες ἐπικά καὶ διηγηματικά ποιήματα, δὲν ὑπάρχει. Ὅλοι οἱ πολιορκημένοι εἶναι ὅμοια κεντρικοὶ ἥρωες τοῦ ποιήματος, γιὰτὶ ὅλοι σαρκώνουνε, καθένας μὲ τὸν τρόπο του, τὴν κεντρική του ἰδέα. Τὴν ἐνότητα τοῦ ποιήματος ἐδῶ δὲν τὴ δίνει ὁ κεντρικὸς του ἥρωας, μὰ τὸ γεγονός, ἡ ὑπόθεσή του, πού ἐκπληρώνει τοὺς ὅρους τοῦ κλασικοῦ ἐπικοῦ ποιήματος κ' ἔχει

ἀρχή, μέση καὶ τέλος. Ἀρχὴ εἶναι ἡ μάχη τῆς Κλείσοβας, ὅπου πρῶτα οἱ Τοῦρκοι κ' ἔπειτα οἱ ἀραπάδες ἐπάθανε σωστὴ πανωλεθρία. Ἀπὸ τῆ στιγμῆ ἐκείνῃ οἱ πολιορκητὲς δὲν τολμᾶνε ν' ἀντιμετωπίσουνε τοὺς πολιορκημένους μὲ τὰ ὄπλα, καὶ ζητᾶνε νὰ τοὺς νικήσουνε μὲ τὴ στενὴ πολιορκία καὶ μὲ τὴ στέρηση. Ἀρχίζουνε νὰ λείπουν οἱ τροφές καὶ τὰ πολεμοφόδια ἀπὸ τοὺς πολιορκημένους, μὰ περιμένουνε τὸν ἑλληνικὸ στόλο νὰ σπάσει τὴν πολιορκία καὶ νὰ τοὺς τροφοδοτήσῃ ἀπὸ τὴ θάλασσα, ὅπως τῶχε κατορθώσῃ κι' ἄλλες φορές. Μὰ ὁ στόλος φτάνει, χωρὶς καὶ νὰ μπορέσει νὰ σπάσει τὴν πολιορκία καὶ νὰ τοὺς τροφοδοτήσῃ. Κ' ἐκεῖ πού, περιμένοντας τὸν ἑλληνικὸ στόλο, κοιτάζουνε στὸν ὀρίζοντα μὲ λαχτάρια

Νὰ θάλωνε στὰ μάτια τους μὲ γάι πὸν προβλίνει,

εἶδανε νὰ μπαίνει στὰ νερά τοῦ Μεσολογγίου ὁ ἔχθρικός στόλος νικητής

Μὲ φουσκωμένα τὰ πανιά περὶ φάνα κι' ὠραῖα.

Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ κορυφώνει τὸ δράμα τῶν πολιορκημένων, πού κλίνει πρὸς τὴ λύση του. Ἀμέσως σταματοῦν οἱ χαρὲς καὶ τὰ τραγούδια κ' οἱ πολιορκημένοι ἀποφασίζουνε γὴν Ἐξοδο, πού εἶναι ἡ λύση τοῦ δράματος καὶ τὸ τέλος τοῦ ποιήματος.

Ἔτσι ἡ σύνθεση τοῦ ποιήματος γίνεται μ' ἓναν ὀλότελα καινούριο τρόπο, πού ἐνῶ διατηρεῖ τὴν ἐνότητα τῆς μιᾶς πράξης, ἐνότητα πού δίνει τὸ ἴδιο τὸ γεγονός, τὸ ἴδιο τὸ ἐπεισόδιο, μὲ τὴν ἀρχή, τὴ μέση καὶ τὴ λύση του, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ κλασικὴ τεχνικὴ, διχτηρεῖ συγχρόνως, μὲ τὸ πλῆθος τῶν προσώπων, πού δροῦνε μέσα σ' αὐτό, τίς περισσότερες πράξεις καὶ τὰ πολλὰ ἐπεισόδια, πού χαρακτηρίζουνε τὴ μορφή τῆς ρωμαντικῆς ἐπικῆς ποίησης. Κι' ἂν αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὴν ἐξωτερικὴ σύνθεση τοῦ ποιήματος, μὲ τὴν ἐξωτερικὴ τοῦ μορφή, τὸ νόμιμο μίγμα τοῦ κλασικισμοῦ καὶ τοῦ ρωμαντισμοῦ, πού ζήτησε ὁ Σολωμὸς νὰ πετύχει σ' αὐτὸ τὸ ποίημα, παρουσιάζεται ἀδελφωμένο καὶ στὴν ἐσωτερικὴ του σύνθεση, στὸ περιεχόμενό του καὶ στὸν τρόπο τῆς διατύπωσής του.

Τὸ πνεῦμα τοῦ ποιήματος, ὅπως ἐξηγήσαμε λίγο πρὶν, βαθεῖα χριστιανικὸ, εἶναι ἀντίθετο πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς τραγωδίας, πού προκαλεῖ τὸν τρόμο καὶ τὴν ἐσπλαχνία. Οἱ ἥρωές του εἶναι μάρτυρες, πού τὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο τους γεννάει τὸ θαυμασμό. Εἶναι τὸ νεώτερο πνεῦμα, πού ἔφερε στὸν κόσμον ὁ Χριστιανισμός. Μὰ τὰ λεπτομερικὰ μέσα πού χρησιμοποιοῖ ὁ Σολωμὸς νὰ τὸ παρουσιάσῃ, εἶναι δανεισμένα ἀπὸ τὴν κλασικὴ ποιητικὴ τέχνη. Ἡ φραστικὴ καὶ στιχουργικὴ ἐπέξεργασία τῆς μορφῆς, εἶναι πραγματικὰ κλασικά.

Ἔτσι ἡ ἐνότητα τῶν δύο κόσμων, τοῦ κλασικοῦ, τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης καὶ τοῦ νεώτερου, τοῦ ρωμαντικοῦ, ὑπάρχει σ' αὐτὸ τὸ ποίημα καὶ στὴν ἐξωτερικὴ του μορφή καὶ στὴν ἐσωτερικὴ του σύνθεση. Κ' ἡ στιχουργία του, πού στὸν «Ἕμνον» εἶναι ἀντηχητικὴ καὶ

στὸν «Κρητικὸ» εἶναι μελωδική, στοὺς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους» γίνετ' ἐξαιρετικὰ ἁρμονική, καὶ κάθε στίχος τους μὲ τὸ ρυθμικὸ του βᾶδισμα καὶ μὲ τοὺς ἤχους του, προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσει τὸ περιγραφόμενον νόημα καὶ νὰ τοῦ δώσει ὅσο τὸ δυνατόν ἐντονώτερη ἐκφραστικότητα καὶ παραστατικότητα. Κ' ἐδῶ πρέπει νὰ προστέσω πὼς στὴν παγκόσμια λογοτεχνία εἶναι ζήτημα ἂν ὑπάρχουνε στίχοι τόσο περιεχτικοὶ καὶ τόσο πνευματικοί, καὶ συγχρόνως τόσο μουσικὰ ἐκφραστικοί, ὅσο οἱ στίχοι τοῦ Σολωμοῦ.

(ἔχει συνέχεια)

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

ΘΑ ΓΙΟΡΤΑΣΟΥΜΕ ΠΑΛΙ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ

Θὰ γιορτάσουμε πάλι τὴν "Ανοιξη
στοὺς κήπους τῶν χελιδονιῶν καὶ τῶν ἐλπίδων...

Οἱ βραδυνὲς φωνὲς θὰ ξανάρθουν
μὲ τ' ἀρώματα τῶν γιασμιῶν,
μὲ τὰ χρώματα τῶν διάφανων νερῶν.
Κάτω ἀπ' τὴν ἀνθισμένην λεμονιῆς
θὰ ξαναγίνουν οἱ καρδιὲς δειλὲς
καὶ τὰ μάτια θὰ κλείσουνε τὸν ἔρωτα.
Τ' ἄστρα θὰ ξεχαστοῦν μὲς τῇ γαλήνῃ
κ' οἱ ὄρες θ' ἀκουμπήσουν
τὸ κουρασμένο τους ραβδί στὰ πόδια μας.

Θὰ γιορτάσουμε πάλι τὴν "Ανοιξη!
Μὲς ἀπ' τὰ βᾶθη τῶν καιρῶν θὰ προβάλλει
ἡ παιδικὴ ψυχὴ μας νὰ μᾶς φέρει
τὰ ρόδα τῆς αὐγῆς...
Μὲς ἀπ' τὸ μουσικὸ κρουνοὶ τῆς ρειότητος
θὰ γιομίζουμε τὶς μέρες μας τραγούδια.

Θὰ γιορτάσουμε πάλι τὴν "Ανοιξη
στοὺς καινούργιους κήπους τῶν ἐλπίδων.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Ο «ΜΗΤΡΑΛΟΙΑΣ!»

Ὁ Σωτήρης Κοτζασπύρος χωμένος μὲς τὴν καπνίλα ποῦχε μπουκώσει τὸ γραφεῖο του ἀπ' τ' ἀπάνωτ' αἰγάρια, μούγκριζε σὰν τὸ λιοντάρι στὸ κλουβί. Ἀνακάτεβε τὰ μαλλιά του, ἔδινε γροθιές στὸ τραπέζι, κάρφωνε τὰ μάτια του στὸ ταβάνι ζητώντας λύπηση ἀπ' τὸ Θεό... Εἶναι μερικοὶ ἄνθρωποι τόσο ἀποκρουστικοὶ στὴ δυστυχία τους ποῦ ἀντὶ νὰ τοὺς συμπονέσεις σοῦρχεται νὰ τοὺς φασκελώσεις. Αὐτὴ ἡ διάθεση ἐρχότανε στὸ Γληγόρη Κλείδωνα ποῦ πῆγε καὶ τὸν ἄρπαξε πρῶτ' ἀπ' τὴ δουλειά του καὶ τὸν ἔφερε στὸ γραφεῖο του νὰ τοῦ κλαφτεῖ. Θὰ μπορούσε νὰ τὸν διαολοστείλει, ποῦ λέει ὁ λόγος, πρῶτ' ἀπ' τὸν στείλει στὸν ἀγύριστο... μὰ ἔλα ποῦ ἦταν ἄνθρωπος μαλακός, βολικός, ἀνεξίκακος... Εἴκοσι χρόνια εἶχε νὰ τὸν νοιαστεῖ ὁ πλούσιος φίλος του. Ὡς καὶ τὴν κουμπιριά τους ξέχασε. Κουμπιριά... Τὴν κουμπιριά τὴν εἶχαν σὰν ἦσαντε κι' οἱ δυὸ φτωχοί. Τώρα ἡ φτώχεια τοῦ Σωτήρη πέθανε...

*Ψόφησε τὸ βῶδι μας
Πάει ἡ κοληγιά μας.*

Ψόφησ' ἡ φτώχεια; Πάνε κι' οἱ φτωχοφίλοι.. Μά, εἶπαμε Ὁ Γληγόρης ἦταν καλόγνωμος, περασμένα ξεχασμένα. Ἐχασε τὸ μεροκάματο καὶ πρόστρεξε στὸ κάλεσμα τοῦ παληόφιλου. Τὶ νὰ γίνει, ἀφοῦ ἔχουν τὴν ἀνάγκη σου...

Φιλιά, κακό, δάκρυα... Εἴκοσι χρόνια εἶν' αὐτά.

—Τί σοῦ στάθηκε, Σωτηράκη;

—Ὁ γιός ..

—Ἐ, τί;

—Μ' ἔκαψε, μὲ ντρόπιασε, μὲ γκρέμισε... Κι' ὕστερα, κάνε παιδιὰ λέει, νὰ δεῖς προκοπή.

—Ἐ, πῶς ἔγιναν ὅλα;

—Ἀμ' αὐτὸς ἀπ' τὸ σκολεῖο φαινότανε τί κουμάσι θὰ βγεῖ.

Ἄχ. Τὸβλεπα ἀπὸ τότε, μὰ κατάπινα. Ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς σειρᾶς του εἶχανε τίς συντροφιές τους, τίς νταντάδες τους, τὰ φερσίματά τους... αὐτὸς ὁ ἄτιμος μοῦ γύριζε μὲ τοὺς ξυπόλυτους. Ὅπου ξυπόλυτοι καὶ κουρελῆδες κι' αὐτὸς. Τέλος. Παιδί εἶναι, ἔλεγα. Θὰ μεγαλώσει, θὰ πῆξει. Θὰ μπεῖ στὸ συνάφι του.

—Ἐ, μπήκε;

—Ἀμ δέ... Ἐκεῖ! Σὰν τέλεψε τὸ Γυμνάσιο. «Ἐλα, ρέ Κώστα, τοῦ λέω. Τράβα γιὰ γιατρός. Σὰν τελέψεις ἐδῶ σὲ στέλνω παραδῶ. Ἐτσι νὰ μοῦ γινεῖς ἕνας ἐπιστήμων! ἀπ' αὐτοὺς ποῦ χου-νε μιά ὀκᾶ γράμματα στίς ταμπέλες τους.

—Ξαίρω. «Δικτάτωρ τοῦ Πανεπιστημίου... Τάδε» πού λένε. Ἔχουμε ἕναν στή γειτονιά μας πού πάνε τὰ παιδιόπουλα καί μαθαίνουνε βοῦ-ἄ-βᾶ στήν ταμπέλα του. Λοιπόν ;

— «Στάσου, ρέ πατέρα... μοῦ λέει. Δέν ἀφήνεις αὐτὰ τὰ φαντασμένα σου; Ἐσύ τί δουλειά ἔκανες; Δουλευτής. Ἔτσι; Ἐ, δουλευτής θά γίνω κι' ἐγώ». — «Βρέ ἀμάν!» — «Αὐτό πού σοῦ λέω! Αὔριο πάω στό ἐργοστάσιο!» — «Βρέ σύ! τοῦ λέω. Μουτζούρης θά πᾶς νά γίνεις;» — «Γιατί, μοῦ λέει, ἐσύ τί ἤσουνα, Νομάρχης; Ἐγώ ὅ,τι ἀποχτήσω θέλω νά τὸ κερδίσω κι' ὄχι νά τὸ βρῶ!»

— Μπράβο, Κωσταρικό!

— Νά σοῦ πῶ, Γληγόρη... ἀγρίεψα μ' αὐτά, μὰ μοῦ ἄρεσαν. Παιδί τοῦ πατέρα του! εἶπα. Μὰ καμώθηκα ἀκόμα τὸν θυμωμένο. «Καλά, τοῦ λέω, ἀφοῦ θέλεις νά γίνεις γύφτος τράβα! Ὁ δρόμος εἶν' ἀνοιχτός. Μὰ ἔμένα ξέγραψε με, γιὰ πατέρα. Εἶσαι ἐργάτης μου. Τελείωσε. Εἶπα καί ἐλάλησα!»

— Ὅμορφες κουβέντες.

Ἐ, ὅπως τόπε ὁ ἄτιμος καί τόκανε. Ἀπ' τὴν ἄλλη μέρα ρίχτηκε σκυλίσια στή δουλειά. Τὸν φοβήθηκε τὸ μάτι τῶν ἐργατῶν. Κάλλιο νά ἦταν ἀκαμάτης. Ἀρχίσε ὕστερα τίς φιλίες καί μὲ τὰ ρεμάλια—κάτι βρωμῶσκυλλα πού παραφυλᾶνε νά σ' ἀρπάξουνε τὸ ψωμί ἀπ' τὸ στόμα. Νά γίνουν ἀφεντικά σέ ξένο ἀργαστήρι. Ἐ, αὐτὰ τὸν φάγανε. Ψι-ψι-ψι... πές-πές-πές... ἦτανε σάν ἦτανε κοντὸ τὸ κλῆμα, τόφαι καί ὁ γάϊδαρος... γιὰ νά μὴ στά πολυλογῶ: τὸν πήρανε στήν κομπανία τους. Τὸν κᾶναν ὄχτρο τοῦ πατέρα του.

Ὁ Γληγόρης πού δέν καταλάβαινε ποῦ θά τελείωνε ὄλο αὐτὸ τὸ παραμῦθι τὸν ἀντίσκοψε.

— Ἐ, αὐτὸ ἦταν ὄλο; Καί πᾶς ν' ἀρωστήσεις;

— Αὐτὸ δέν εἶναι τίποτα. Τὸ παρακάτω νά δεῖς. Τὰ ρεμάλια πού λές πού ὡς τότε μοῦ κᾶνανε τὸν ψόφιο, προχτές μοῦ χτυπᾶνε τὴν πόρτα, μοῦ φέρνουν ἕνα χαρτί καί τ' ἀκουμπᾶνε μὲ πόζα στό γραφεῖο. «Τί ν' αὐτὸ ρέ παιδιά;» τοὺς λέω. «Αἰτήματα» μοῦ λέει ἕνας μαντράχαλος, ἀπ' αὐτοὺς πού εἶχανε τίς πολλὲς ἀγάπες μὲ τὸ γιό μου. «Δηλαδή;» ρωτάω. «Δηλαδή ἂν δέν πάρουμε αὐτὴ τὴ μικρὴ αὐξηση ἀπεργοῦμε.» — «Ἔτσι; Ἀναρχία λοιπόν, ἔτσι; Λαμπρά. Ἀπὸ αὔριο κι' ὥσπου νά καταλάβετε τὸ συμφέρο σας δέν ἔχει δουλειά. Λουκέτο. Περᾶστε ἔξω!» Τὸ βράδυ ὁ προκομένος ἦρθε μὲ κάτι μοῦτρα σιφά, πέταξε τὸ καπέλο του κι' ἀνέβηκε στό σοφίτακι. Μετὰ τὸ φαί «μπορῶ νά σοῦ πῶ; μοῦ λέει. Ἰδιαιτέρως.» Ἀνεβαινουμε ἀπάνου. Ἀπλώνει καί πιάνει ἕνα χαρτί. «Ἐκανα τὸν ἰσολογισμό τοῦ ἐργοστασίου» μοῦ λέει. «Βλέπεις! τοῦ ρίχνουμε. Ἐχουνε δίκιο νά μοῦ ζητᾶνε τόσα;» — «Ὅχι, μοῦ λέει δέν ἔχουν δίκιο. Εἶναι ἠλίθιοι. Σοῦ ζητοῦν τὸ δέκα τοῖς ἑκατὸ ἀπ' τὸ μεροκάματό τους. Δηλαδή κ. Κοτζασπύρο κλέβετε ἀπ' τὸν κάθε ἐργάτη σας τὰ ἐνενηντα ἑκατοστὰ τοῦ

ιδρώτα του. Λοιπὸν —συνεχίζει— τὰ αἰτήματα ἀλλάζουν. Ἐπὶ αὖριον ὁ κάθε ἐργάτης θὰ πληρώνεται τὸ μισὸ του εἰσόδημα, δηλ. τὰ πενήντα τοῖς ἑκατό, χωρὶς βέβαια, νὰ πάψετε ἔσεεις κ. Κοτζασπύρο νὰ εἶστε κλέφτης, ἀλλὰ γιὰ νὰ δεῖ κι' ὁ ἐργάτης λίγο Θεοῦ πρόσωπο.» Ἐ, Γληγόρη, πῶς μπόρεσα καὶ τὸν ἄκουσα ὡς τὸ τέλος θαῦμα ἦτανε. «Ρε σύ! τοῦ φωνάζω. Ρε Μητραλοῖα!. (Τὴν ἔχεις ξανακούσει Γληγόρη αὐτὴ τὴ λέξη; Σπουδαία βρυσιά! Μοῦ τὴν ἔμαθε ἓνας φίλος μου βουλευτῆς...) Ρε Μητραλοῖα! τοῦ λέω, πᾶς νὰ ρημάξεις τὸ βιὸς τοῦ πατέρα σου. Ὅχι! Δὲ δίνω δεκάρα! Δὲν τῶφτιαξα μαζί με τὰ ρεμάλια σου τὸ ἐργοστάσιο. Κι' ἐσύ μάζεβε τὰ ρουχαλάκια σου. Ἐξω ἀπ' τὸ σπίτι μου! Μάρς!» «Καλὰ, μοῦ λέει Ἐπὶ αὖριον θὰ τὸ δουλέψουμε ἔμεις τὸ ἐργοστάσιο καὶ τὸ βράδυ θὰ σοῦ στέλνουμε ὁ καθένας τὸ μισὸ μας μεροκάματο.»—«Γιὰ πάρτε τὰ πόδια σας! Ρε θὰ σὰς μουσκετάρω ρε ὄλους!» Ἐφυγε... Φοράω κι' ἐγὼ τὸ καπέλλο μου καὶ μιὰ καὶ δυὸ στὸν Ἄστυνόμο. Τὸν ξέρεις τί χρυσὸ παιδί εἶναι, τί κύριος! Τοῦ τὰ λέω ὅλα με τὴ σειρά. «Ἄστους, μοῦ λέει, σὲ μένα Τοὺς διορθώνω.» Πρωτὶ-πρωτὶ ὅτε εἶχανε κινήσει τίς μηχανές, μπλοκάρει τὸ ἐργοστάσιο καὶ γραπώνει τοὺς ἀρχηγούς. Καλοπεράσανε στὸ τμήμα. Ἐμ! τοὺς χρειάζοτανε. Τί λὲς κι' ἐσύ Γληγοράκη;

—Αὐτὰ ἦταν ὅλα; Ἄμ τότε πρέπει νὰ εἶς' εὐχαριστημένος. Τί βογγᾶς...

Ὁ Σωτήρης ἐκεῖ ξαναμπουρινιάζει.

—Τί βογγᾶ; Στάσου... ἄ, νάτο. Ξαίρεις τί λέει αὐτὸ τὸ χαρτάκι; Μοῦ τῶστειλαν ὅλα τὰ ρεμάλια σήμερα τὸ πρωτὶ. Ἐχουνε κάνει ἀπαγωγή στὸ γιόκα μου. Ἄν δὲν ἀπελευθερώσω λέει τὴν ἐπιτροπὴ τους καὶ δὲν ἱκανοποιήσω τὰ αἰτήματά τους δὲν ἐγγυῶνται. . Μοῦτρα! Βρὲ δὲν ξέρουνε τί θὰ πεῖ ἀκόμα Κοτζασπύρος αὐτοί!

Ὁ Γληγόρης γούρλωσε τὰ μάτια του.

—Τί; Θά... θὰ τὸν ἀφήσεις;

—Ἄν θὰ τὸν ἀφήσω! Ἄπ' τὸν οὐρανὸ τὴν περίμενα τέτια τύχη. Νὰ μάθει με ποιούς νταλαβερίζοτανε Νὰ το τὸ χαρτί Ἄπὸ κάτω ὑπογράφει ὁ ἀρχηγός τους με τζιφρα Δὲν τὸν μαρτυρήσανε βλέπει αὐτὸν κι' ἔμειν' ἄπιαστος Μοῦχουν καὶ τὸν ἀριθμὸ τοῦ τηλεφώνου τους ἀπὸ κάτω... Μοῦτρα!. Νά, κι' ἐγώ!

Τσαλακῶνει τὸ χαρτί καὶ τὸ πετάει στὴ καλάθι,

—Ὅρσε ὄρους! Ὅρους με μένα! Μὲ τὸν Κο-τζα-σπύ-ρο! Μά... τί, φεύγεις; Μοῦτρωσες;

Ὁ Γληγόρης ἦταν ὀρθός. Φοράει τὸ καπέλο του

—Ἐ, ρε Σωτήρη. Κι' ἴσαμε κεῖ δὲ μποροῦσα νὰ σὲ φανταστῶ. Σὲ χάλασε καὶ μὲνε ὁ παρᾶς. Σὲ πέτρωσε. Τὸ παιδί σου βρὲ!... Καὶ βγάζεις καὶ τέτοιο θησαυρό.. ἄς τρώγανε καὶ μιὰ στάλα ψωμάκι οἱ ἐργάτες σου... Ἄλλὰ ἔγινες... ἄϊτε ἄς μὴν πῶ περισσότε-

ρα. Τὸ ξέχασες, ρέ Σωτήρη ξεβράκωτε, ποὺ τρέχανε τὰ χέρια σου αἵματα ἀπ' τὸν κασμά; Τὸ ξέχασες ρέ ποὺ ἡ κουμπάρα πέθανε γιατί δὲν εἶχες νὰ τῆς πάρεις γιατρικά; Καὶ τώρα; Δὲ σκέφτεσαι... τί θὰ πεῖ ὁ κόσμος; Θὰ σὲ κάνει θέατρο, ρέ! Ἄλλὰ τί κάθομαι τώρα καὶ σοῦ,.. Πάω. Καὶ ξανά...

—Ρέ Γληγόρη... Γληγοράκη...

—Θῦτε τὴν καλημέρα σου!

—Ἔ, στὸ διάολο καὶ σύ! Νά!... παληορεμάλι! Καὶ δίνει μιά στὴν πόρτα καὶ τὴν κλείνει μὲ δύναμη.

Ἔμεινε μόνος. Στὴν ἀρχὴ μασοῦσε ἀκόμα τὶς βρυσιές του. Ὑστερα κάθησε στὸ γραφεῖο κι' ἀναψε τσιγάρο, Σὲ λίγο ὅμως τὸ πέταξε κι' ἀναψε ἄλλο. Ἄρχισε νὰ τὸν στενεύει ὁ χῶρος. Μιά φορά ἔκανε νὰ προχωρήσει κατὰ τὸ καλάθι. Στὴ μέση τὸ μετάνοιωσε. Ἄρχισε τὰ σουλάτσα. Ξεκινάει ξανά κατὰ τὸ καλάθι. Τώρα τὸ πλησιάζει καὶ τραβάει τὸ χαρτί. Πιάνει τὸ τηλέφωνο. Ἀνεβάζει τὸ ἀκουστικό, τ' ἀφήνει. Τὸ ξαναπιάνει... τὸ ξαναφήνει... Τέλος διαλέγει ἕναν ἀριθμό.

—Παρακαλῶ τὸ Τμήμα... Τὸν κ. Ἀστυνόμο προσωπικῶς... Ναι, ἐγώ. Ὁ ἴδιος; Καλημέρα... Ναι... ναι. Σκέφτηκα. Τί διάολο νὰ τοὺς κάνεις; Ναι... ναι. Ἀστους... Εὐχαριστῶ. Γεῖα χαρά. Ἔλα καμμιά μέρα ἀπ' τὸ σπιτί.

Τραβάει μπροστά του τὸ χαρτί. Συλλαβίζει τὸν ἀριθμό. Ὑστερ' ἀπὸ πολλὲς βρυσιές τὸν ξεκαθαρίζει. Γυρίζει τὸν ἀριθμό.

—Μπρὸς Ἐδῶ Κοιτzaσπῦρος. Ἄ. Ἔσεῖς εἶστε... Ναι. Τώρα. Καλά. Περιμένω.

Ἀφήνει τὸ ἀκουστικό καὶ ξαναπιάνει τὰ σουλάτσα. Δὲν τὸν ἔνοιαζε τίποτ' ἄλλο... Ὅσο ὁ κόσμος ποὺ θὰ τὸν ἔκανε θέατρο. Μὰ ἄς εἶναι. Ἦώρα πιά κέρδιζε καὶ τὸ παιδί του. Γιατί ὕστερα ἀπ' αὐτὴ τὴν μπαμπεσιά ποὺ τοῦ σκαρώσανε οὔτε λόγος ὅτι θὰ ξέκοβε. Γιὰ πάντα! Χτυπήσανε στὴν πόρτα.

—Μπρὸς.

Πέντε ἐργάτες μπήκανε μὲ τὸ καπέλο στὸ χέρι καὶ προχωρήσανε κατὰ τὸ γραφεῖο. Ὁ ἐργοστασιάρχης τοὺς κυττάζει ξυνά.

—Μὲ σᾶς θὰ συζητήσω;

—Μάλιστα, λέει ἕνας ξεραγκιανός... Ἄλλὰ εἶναι ἐντελῶς περιτιτό. Τὸ πρωτόκολλο εἶναι ἔτοιμο. Ὅρῖστε. Ὑπογράψατε καὶ τελειώνει.

—Ἀπὸ σᾶς ποιὸς θὰ τὸ ὑπογράψει;

—Ὁ Γραμματέας.

Σηκώνει καὶ τοὺς κυττάζει ἕναν-ἕναν.

—Ποιὸς εἶναι ὁ Γραμματέας;

—Μισὸ λεφτό... λέει ὁ ξεραγκιανός καὶ προχωρεῖ κατὰ τὴν πόρτα.

—Ἄλλὰ... ἄκουσε. Ἄν δὲν ἔρθει ἐδῶ μπροστά μου τὸ παιδί μου...

—Καλά, καλά... Ἐδῶ εἶναι.

Ὁ ξεραγκιανὸς ἀνοίγει. Στὴν κορνίζα τῆς πόρτας φαίνεται ὁ γιὸς του. Ὁ ἐργοστασιάρχης σηκώνεται.

—Ἡρθες! Δόξα σοι ὁ Θεός. Εἶδες τὶ κακούργους φίλους εἶ-
χες; Ἐλπίζω νὰ σωφρονίστηκες. Βουτάει τὴν πέννα καὶ ὑπο-
γράφει.

Ὁ νέος ἄπλωσε νὰ πάρει τὸ χαρτί.

—Ἄστο! τοῦ λέει ὁ πατέρας του. Δὲν ἔχεις δουλειὰ μ' αὐ-
τό. Περιμένω τὸ Γραμματέα τους νὰ ὑπογράψει. Εἶδες σὲ τί ἐξευ-
τελισμοὺς βάζεις τὸν πατέρα σου;

—Καλά, αὐτὰ τὰ λέμε ἄλλη ὥρα, λέει ὁ γιός. Δῶς μου τῶ-
ρα τὸ χαρτί.

—Μὰ δὲν εἶναι γιὰ σένα λέω! Ἄλλο καὶ τοῦτο! Περιμένω
τὸ γραμματέα

—Ἐ γ ὦ εἴμ' ὁ Γραμματέας.

—Τί ; ;

Ὁ νέος ὑπογράφει, τὸ τυλίγει καὶ βγαίνει. Οἱ συντρόφοι του τὸν ἀκολουθοῦν. Ὁ γέρος ἔπεσε σκυφτὸς στὸ γραφεῖο ψιθυρίζοντας μὲς
στὰ δόντια του τὴν ἀγαπημένη του ὑστατὴ βρυσιά:

— Μ η τ ρ α λ ο ί α ! . . .

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

ΟΝΕΙΡΟ ΚΑΙ ΖΩΗ

Φόρτωσα στὸ τρικάρτο καράβι τὰ ὄνειρά μου
μὰ νύχτα, καὶ ξεκίνησα νὰ πάω πρὸς κάποια χώρα
ποὺ νείρομονν ἀπὸ παιδί, καὶ μέσα μου ἡ καρδιά μου,
σὰν πεταλοῦδ' ἀπ' τὴ χαρὰ σκιροτοῦσε, λευκοφόρα.

Κ' ἤρθ' ἡ ὥρα, κ' ἀντίκρουσι μὲ δλόγλυκη γλαυκότη.
κ' εἶπα: «Γοργὰ θὲ νὰ ἰδῶ τὰ ὄνειρα μου νάνθισουν,
ἢ μήπως οἱ ἐνάντιες προῆς θὲ νὰ χυμῆσουν,
καὶ θὰ προσφέρω στὴ ζωὴ, ὁ φτωχός, τὴ γλυκειὰ νείδτη ;»

Καὶ μὲ φωνὴ μοῦ ἀπάντησε, ποὺ δὲν ἦταν δική μου,
μὰ τῆς ζωῆς τῆς ἄπονης, ποὺ αἰώνια μᾶς γελάει,
καὶ σιᾶκουσμά της κράτησα βαθειὰ τὴν ἀναπνοή μου,
γιὰ νὰ ἰδῶ ὡς ποῦ αὐτὴ ἡ ἀπάντηση θὰ πάει.

Μὰ δὲν ἦταν γλυκόλογο. Ἦτανε μὲ φιβέρα,
καθὼς ἡ μαύρη συννεφιά σὲ χειμερὸν ἡμέρα :
«Κρόδισέ με ἂν εἶσαι ἄξιος, κ' ὑψώσου ἴσα μὲ μένα,
γδύσου τὴν παλιὰ σκέψη σου, καὶ ζῆσε ἀντρειωμένα !»

Ἀθήνα, 1923.

Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΣ

Η ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ Ο ΟΡΥΚΤΟΣ ΤΗΣ ΠΛΟΥΤΟΣ

Τὸ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Κύπρο δικαιολογεῖται ἀπεριόριστο. Συνεχῆς καὶ συντονισμένη ἐπιστημονικὴ μελέτη τῆς μεγαλύτερης αὐτῆς Νήσου τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, θὰ παρουσιάσῃ συνεχῶς νέα πολύτιμα στοιχεῖα, τόσο ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν πρακτικὴν πλευρὰν.

Σήμερα ἀσφαλῶς δὲν πρέπει νὰ κολακευθοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον μας καὶ τὶς προσπάθειές μας γιὰ τὴν γνώση καὶ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ οὐρυκτοῦ πλούτου τῆς Κύπρου, ἀντίθετα πρὸς ὅτι ἔγινε κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα, ποὺ συνέδεσε αὐτὴ τότε τὸ ὄνομα τῆς Νήσου μὲ ὀλόκληρο σταθμὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ καὶ τὸ ἀπαθανάτισε μὲ τὸ ὄνομα ἐνὸς ἀπὸ τὰ χρησιμώτερα τῶν μετάλλων.

Κατὰ γενικὴ ἀναγνώρισιν ἢ μεταλλευτικὴ καὶ μεταλλουργικὴ μὀρφωσιν καὶ ἡ ἐπιδεξιότητι τῶν ἀρχαίων Κυπρίων ὑπῆρξε κατὰ τὸ ἀσύλληπτο. Ἀπὸ πλῆθος ἀρχαίων κειμένων πληροφορούμεθα, ὅτι ἡ Κύπρος δὲν ὑπῆρξε μόνον τὸ μεγαλύτερον κέντρο παραγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς χαλκοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅτι πλῆθος ἀκόμη ἄλλων χρησίμων μετάλλων καὶ οὐρυκτῶν μὲ πρακτικὰ καὶ ὑπερφυσικὰς θεραπευτικὰς, ὅπως ἐνομιζέτο) ἐφαρμογὰς ἦσαν γνωστὰ καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο. Ἀναφέρεται ὁ σίδηρος, ὁ ψευδάργυρος, ὁ ἀργυροῦχος μόλυβδος, ὁ χρυσός. Βέβαια γιὰ ὠρισμένα οὐρυκτὰ δικαιολογοῦνται ἐπιφυλάξεις σχετικὰ μὲ τὴν ἀκρίβειαν καὶ ὀρθότητι τῆς ἀρχαίας παράδοσης, ἀλλὰ αὐτὸ οὔτε στὸ ἐλάχιστον μειώνει τὸ μέγεθος τῆς τότε σημασίας καὶ ἀξίας τῆς Κύπρου καὶ τῶν κατοικῶν τῆς. Δὲν πρόκειται ὅμως ἐδῶ νὰ ἀπασχοληθοῦμε μὲ τὴν ἀρχαία Κύπρον, ἀλλὰ νὰ θίξουμε ἀπλῶς τὸ θέμα τοῦ κατὰ πόσον ἡ νῆσος εἶναι σήμερον γεωλογικῶς καὶ οὐρυκτολογικῶς γνωστὴ σὲ βαθμὸ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὶς σημερινὰς ἐπιστημονικὰς καὶ πρακτικὰς ἀπαιτήσεις.

Οἱ μέχρι σήμερον γεωλογικὰς ἐρευνὰς πάνω στὴν Κύπρον, ἀνήκουν ὅλες σὲ ξένους ἐπιστήμονες (Gawdry, Bellamy, Browne, Bergéat, Zadasky, Philippson, Lespineux, Magnée, Renz κ.ἀ.) ποὺ, κατὰ καιρὸς καὶ ἀνεξάρτητα, ἀλλὰ μὲ ἐντελῶς διαφορετικὸ ἐνδιαφέρον ὁ καθένας, ἐπεσκέφθησαν τὴν νῆσον. Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συνέβαινε καὶ συμβαίνει καὶ στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ κατὰ τὰ νεώτερα ἰδίως χρόνια συνέβαλαν σημαντικὰ στὴν ἔρευνα τῆς χώρας καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπιστήμονες, παρὰ τὴν μειονεκτικὴν τοὺς θέσιν, ἀπέναντι τῶν ξένων συναδέλφων των, σε διαθέσιμα μέσα. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως γιὰ τὴν Κύπρον εἶναι τὸ πῶς δὲν ἔχει διαμορφωθῆ, παρ' ὅλο τὸ πλῆθος τῶν περιωρισμένων μελετῶν μίαν ἱκανοποιητικὴν κατάστασιν γνώσεων γιὰ τὸ νησί.

Γιὰ τὴν Γεωλογικὴ σύστασιν τῆς Κύπρου γνωρίζουμε σχετι-

κώς τὰ περισσότερα, ἀλλὰ γιὰ τὴ γεωτεκτονική, τὴ λεπτομερέστερη πετρολογική, τὴν ὀρυκτολογική καὶ μεταλλογενετική, δὲν εἶναι ἴσως ὑπερβολὴ νὰ τονίσουμε, πὼς ἡ Κύπρος μᾶς εἶναι μᾶλλον ἄγνωστη. Ἀπὸ τὴ στρωματογραφικὴ πλευρὰ γνωρίζουμε πὼς στὴν Κύπρο ἀντιπροσωπεύονται γεωλογικὲς διαπλάσεις ἀπὸ τὰ μέσα περίπου τοῦ Παλαιοζωϊκοῦ, διαπλάσεις τοῦ Μεσοζωϊκοῦ καὶ τοῦ Καινοζωϊκοῦ μέχρι τὶς σύγχρονες. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ ἐπομένως ἡ Κύπρος παρουσιάζεται σὰν γιγαντιαῖο ἀρχεῖο τῆς Ἱστορίας τῆς γῆς, ἀναφερόμενο εἰδικότερα πάνω στὴν πολύπλοκη καὶ πολύπλευρη γεωλογικὴ ἱστορία καὶ προέλευση τῆς Ἀνατ. Μεσογείου. Ὑπάρχουν ὅμως ὅλες οἱ γεωλογικὲς ἐνδείξεις πὼς μιὰ παρὰ πέρα λεπτομερέστερη μελέτη τῆς νήσου θὰ φέρῃ σὲ φῶς καὶ στρώματα παλαιότερων ἀκόμη διαπλάσεων, ὅπως ἀντίστοιχα εὑρέθηκαν καὶ σὲ ἄλλες γειτονικὲς περιοχὲς τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Γεωτεκτονικὰ ἡ νήσος παρουσιάζεται πολυσύνθετη. Τὰ πετρώματά της ὑπέστησαν πτωχώσεις, διαρρήξεις, ἐξάρσεις καὶ ἄλλες μετακινήσεις, ὄχι μόνον μέσα στὸ ἀπώτερο καὶ πρόσφατο παρελθόν, ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμη, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς σεισμικὲς ἐκδηλώσεις. Ὁ χωρισμὸς τῆς νήσου ἀπὸ τὴν Ἀσία χρονολογεῖται πρόσφατος, ὅπως ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν ἐλεφάντων, ἵπποποτάμων κλπ. ἀποδεικνύεται. Ἐξ αἰτίας, ἀφ' ἑτέρου, τῆς ἔντονης γεωτεκτονικῆς, ἀνέβηκαν ἀπὸ τὸ βάθος μεγάλες μάζες πετρωμάτων ἐκρηξιγενοῦς προελεύσεως. Ἐν τὰ ἐκρηξιγενῆ αὐτὰ πετρώματα, μεγάλης σημασίας γιὰ τὸν μεταλλευτικὸ πλοῦτο τῆς Κύπρου, ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς νήσου.

Ἄγνοοῦμεν, ὅπως εἶπαμε, τὴν ἀκριβῆ γεωτεκτονικὴ κατασκευὴ καὶ τὴν ἀκριβῆ σύνθεση τῶν ἐκρηξιγενῶν τῆς Κύπρου. Ἄγνοοῦμεν ἰδίως τὴν σύνδεση τῆς νήσου, ἐπὶ τοῦ πεδίου αὐτοῦ, μὲ τὰ ὅσα ἐπιουσιώθηκαμε ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Μεσογείου. Καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν αὐτὴν ἡ ἐπιστῆμη ἀνυπόμονα ἀτενίζει τὴν Κύπρο μὲ πλῆθος ἐρωτηματικά, πού σ' αὐτὰ μόνον ἡ Κύπρος εἶναι σὲ θέση νὰ ἀπαντήσῃ. Στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ στὸ Αἰγαῖο ξαπλώνονταν παλαιότερα πλατιὰ ὄρεινὴ ξηρὰ. Σήμερα στὴν ΝΑ αὐτὴ γωνιά παρέμεινε μόνον ἡ Κύπρος. Ἀπὸ τὴν Κύπρο θὰ πληροφορηθοῦμε γιὰ τὰ μυστικά πού κρύβονται εἰς τὸ βάθος τῆς θάλασσας τῆς Ἀν. Μεσογείου. Θὰ πληροφορηθοῦμε γιὰ τὴ σύνδεση Κύπρου, Ρόδου, Κρήτης καὶ γενικότερα Νοτίου Βαλκανικῆς καὶ Ἀσίας.

* * *

Ἄς ἐντοπισθῇ τώρα τὸ θέμα πάνω στὸ ὀρυκτολογικὸ καὶ μεταλλευτικὸ πεδίο. Ὁ σχετικὸς πλοῦτος μιᾶς χώρας εἶναι ἄμεσος συνέπεια τῆς γεωλογικῆς τῆς κατασκευῆς καὶ ἀκριβῶς ἡ κατασκευὴ αὐτὴ τῆς Κύπρου προσφέρει ὅλες τὶς εὐνοϊκὲς δυνατότητες γιὰ τὴν ἀνάδειξή της σ' ἓνα φυσικὸ ὀρυκτολογικὸ καὶ μεταλλευτικὸ πεδίο.

Μουσεϊο, όπως την έγνωρισε ή ανθρωπότητα κατά την αρχαιότητα. Μολονότι οι σχετικές μέχρι σήμερα, πληροφορίες προέρχονται περισσότερο από γεωγράφους παρά από ορυκτολόγους ή πετρογράφους, είναι εν τούτοις γνωστό πλῆθος από ορυκτά έπιστημονικού και πετρογραφικού ενδιαφέροντος. Για παράδειγμα οι χαλκούχοι σιδηροπυρίται, ο χαλκοπυρίτης, ο μαλαχίτης, ο άζουρίτης και άλλα δευτερογενή ορυκτά του χαλκού, ο κοβελίνης, ο βορνίτης, ο χαλκοσίνης, τὰ ορυκτά του μαγγανίου, ο διαλλαγής, ο αύγίτης, ή κερουσίλβη, ο όλιβίνης, ο πικοτίτης, ο χρωμίτης, ο μαγνητίτης, ο σπινέλλιος, ο λειμονίτης, ο τάλκης, ο χλωμίτης, ο σερπεντίνης, ο άμίαντος, ο μαγνησίτης (λευκόλιθος), ο τρεμολίτης, τὸ έπίδοτον, τὸ λαβραδόριον, ο όπάλλιος, ο χαλκηδώνιος, αί διάφοροι παραλλαγαί του χαλαζίου, ή ούμβρα, τὸ άνάλκιμον, οί ζεδόλιθοι, ο έψομίτης, ή γύψος, τὸ θεϊον, ο κυπρουσίτης, ή στυπτηρία, ή σόδα και πολλά άλλα συνιστούν άπλώς δείγματα του φυσικού πλούτου τῆς Κύπρου. Ἡ θεμελιώδης αίτια του ορυκτολογικού αυτού θησαυρού είναι ή αναφερθεΐσα άνοδος των μεγάλων έκρηξιγενών μαζών. Τὰ έκρηξιγενή αυτά πετρώματα, από τὰ όποια άποτελείται τὸ περισσότερο τῆς μάζας τῆς νήσου, διακρίνονται γενικῶς σε δύο κατηγορίες' άφ' ενός στα παλαιότερα βασικά και υπερβασικά πλουτώνια έκρηξιγενή (γάββροι, περιδοτίται κλπ.) και άφ' έτέρου στα σχετικῶς νεώτερα βασικά έως δξίνα ήφαιστειογενή. Μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών θά πρέπει νά αναζητηθῆ τόσο η πετρογενετική όσον και ή μεταλλογενετική συσχέτιση. Και οι δύο κατηγορίες είναι πηγές μεταλλοφόρων ύλικών. Ἡ πρώτη κατηγορία, έξ αίτίας τῆς προέλευσης και σύστασής της, συνοδεύεται από σειρά μεταλλευμάτων βαρέων μετάλλων, όπως ο χρωμίτης και οι ορυκτές θειούχες ένώσεις του χαλκού, του νικελλίου και άλλων βαρέων ή εύγενών μετάλλων. Είναι πολύ ένδεχόμενον οι έντονες γεωτεκτονικές μετακινήσεις των πετρωμάτων τῆς νήσου, νά είχαν δυσμενή άποτελέσματα ως προς τή διατήρηση των αρχικών μεταλλοφόρων κοιτασμάτων, αλλά άκριβῶς επί τῆς κατηγορίας αυτής των πετρωμάτων αί ύστερογενείς μετακινήσεις και έξαλλοιώσεις προκαλούν μετατοπίσεις και συγκεντρώσεις των μεταλλοφόρων και χρησίμων γενικῶς συστατικών του αρχικού πετρώματος. Στην προκειμένη περίπτωση τὰ κοιτάσματα του έκλεκτου Κυπρίου άμιάντου (ως έκ τῆς κατασκευῆς των Ινών του και τῆς περιεκτικότητας σε νερό) είναι τὸ προχειρότερο παράδειγμα.

Ἡ δευτέρα κατηγορία των έκρηξιγενών δηλαδή τὰ ήφαιστειογενή, άντιστοιχούν σε περιόδους προϊστορικής ήφαιστειακής ενεργείας. Χάρι στην αρχική μεγάλη των περιεκτικότητας σε δραστικά πτητικά συστατικά έδωκαν γένεση σε σημαντικές μεταλλοφόρους έμποτίσεις, όπως επί παραδειγματι ή περίπτωση του χαλκούχου σιδηροπυρίτου τῆς Σκουριώτισσας (περιεκτικότης στα έκατό, σιδήρου 45, θείου 51, χαλκού 1—2,5, παρουσία μικρών ποσοτήτων μαγγα-

νίου, άρσενικοῦ, μολύβδου, ψευδαργύρου καὶ εὐγενῶν μετάλλων).

Συντονισμένη συνεπῶς γεωλογικὴ, πετρολογικὴ καὶ μεταλλευτικὴ ἔρευνα τῆς Κύπρου θὰ παρουσιάσῃ εὐχάριστες ἐκπλήξεις.

Ἐκ παραλλήλου ὑστερογενεῖς ἐξαλλοιώσεις τῶν ὀρυκτῶν καὶ τῶν πετρωμάτων προσφέρουν πλατὺ πεδίο μελέτης. Ἐπὶ παραδείγματι τὸ ὀρυκτὸν Κυπρουσίτης, ποῦ εὐρέθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Κύπρο, εἶναι προϊόν ἐξαλλοίωσης τῶν παλαιῶν ἠφαιστειακῶν λαβῶν, μὲ τύπο παραπλήσιο τοῦ $(\text{SO}_4)_5 \text{Al}(\text{FeO})_7 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$.

Σήμερα διερχόμεθα ἐποχὴν ἀπρόβλεπτης πράγματι ἐφαρμογῆς τῶν ἐπιστημονικῶν κατακτήσεων, πάνω καὶ στὰ πλέον ἀπίθανα πεδία. Ἡ Ἐπιστῆμη καὶ ἡ Τεχνικὴ τείνουν ἰδιαίτερα νὰ ἀξιοποιήσουν κάθε ἀνόργανο καὶ μάλιστα κάθε ὀρυκτὴ πρώτη ὕλη. Τὰ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα ἀποτελοῦν, ὅπως εἶπαμε, ἀρίστους φορεῖς μεταλλευτικοῦ πλούτου. Μέσα σ' αὐτὸν περιλαμβάνονται ὄχι μόνον τὰ ἐντυπωσιακὰ ἀντιληπτά μεταλλεύματα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα, σπουδαῖα ὀρυκτά, ποῦ μόνο μὲ ὄργανωμένη ἐπιστημονικὴ προσπάθεια ἀποκαλύπτονται. Στὴν περίπτωσι τῆς Κύπρου ἔνα μεγάλο τμήμα τῶν μεταλλοφόρων πετρωμάτων ἐπικαλύπτεται καὶ ἀποκρύπτεται ἀπὸ τὰ νεώτερα θαλασσογενῆ στρώματα (στὰ ὁποῖα ὑπάρχουν ἐπίσης χρήσιμα ὀρυκτά, λ.χ. ἡ γύψος). Στὴν ἀνεύρεση καὶ ἀξιοποίηση συνεπῶς τῶν μεταλλοφόρων κοιτασμάτων ἐπιβάλλεται ἡ γνώση καὶ ἐφαρμογὴ ὅλων τῶν συγχρόνων ἐπιστημονικῶν δεδομένων καὶ μεθόδων, ὅπως ὁ συνδυασμὸς γεωλογικῆς καὶ γεωφυσικῆς ἐξέτασης καὶ μάλιστα ἡ χρησιμοποίησι τῶν ἀπὸ τῆ μελέτη τῆς Ἑλλάδος καὶ λοιπῆς Βαλκανικῆς καὶ Μ. Ἀσίας γνώσεών μας, ἰδίως ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου παρουσιάζεται ἀναλογία μεταλλογένεσης. Οὕτω ἐμφανίσει μεγάλων μαζῶν ἀπὸ μεταλλοφόρα βασικά καὶ ὑπερβασικά πλουτῶνται ἐκρηξιγενῆ πετρώματα ὑπάρχουν πολυάριθμες καὶ ἐκτεταμένες, στὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Μεταλλογένεια ὀφειλομένη, ἀφ' ἑτέρου, σὲ νεώτερη ἠφαιστειακὴ δράσι, εἶναι γνωστὴ καὶ σὲ ἄλλα νησιά τοῦ Αἰγαίου. Τὸ κοίτασμα τοῦ χαλκοῦχου σιδηροπυρίτου τῆς Σκουριώτισσας προσομοιάζει γενετικῶς πρὸς τὸ τοῦ Maidan-Pek τῆς Γιουγκοσλαβίας. Καὶ αὐτὰ ἐπειδὴ, Ἑλλάδα καὶ Κύπρος, εἶναι τμήματα τοῦ ἄλλοτε ἐνιαίου Δινάρουταυρικοῦ πύχωσηςγενοῦς τόξου

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ

Ἐφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

JOHN KEATS

ΣΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Καρπόφορη εποχή, τῶν ὀμχλῶν θαυμάσια ὥρα,
 φίλε σιενὲ καὶ μπισικιὲ τοῦ ἡλίου πού ὠριμάζει!
 Μὲ αὐτὸ συντροφικὰ πῶς εὐλογᾷς κι' αὐξάνει ἡ ὀπώρα
 στὰ κλήματα πού κρέμονται σιῶν καλυβιῶν τὰ γεῖσα!
 Κήμεις μ' ἀγλάδια νὰ βαροῦν τὰ μουσκλησμένα δέντρα
 κι' ὄλους γεμίσεις τοὺς καρποὺς μὲ ὠρίμασμα ὡς τὰ κέντρα.
 Φουσκάνεις τὴν κολοκυθιά καὶ μὲ γλυκὸ πυρήνα
 πρήξεις τὰ λεπτοκάρυδα καὶ λουλουδάς περίσσα
 μυριάδες τοὺς στερνούς ἀνθούς γιὰ τὸ ξανθὸ μελίσοι,
 ὅσπον κι' αὐτὸ νὰ φαντασθεῖ πῶς δὲ θὰ σταματήσει
 τὸ ρεῦμα τῶν θερμῶν ὥρῶν. Τὰ καλοκαίρια ἐκείνα
 τοῦ ἔχον πολὺ τίς μελωτιὲς κρηθρῶες του γεμίσει.

Καὶ ποιὸς δὲ σὲ καμάρωσε μέσα στὸ θησαυρὸ σου;
 Αὐτὸς πού νὰ σὲ βοῆ ζητᾷ σὲ μέρη ξανοιγμένα
 μπορεῖ νὰ σ' ἀνταμώσει ἐδῶ μὲ τὰ μαλλιά ἀσκωμένα
 νὰ κάθεται μ' ἀφροντισιά μέσα στ' ἀλώνια γύρα
 ἢ μὲς τὰ μισοθέριστα τ' αὐλάκια νὰ ξαπλώνεις
 σὲ ναρκωμένο κοίμισμα ἀπὸ παπαρούνας μύρα,
 ἐνῶ κομᾶτια ἀνέριστα ξωπίσω σου ξαμώνεις
 κι' ὄλοι τὰ πλούτη τ' ἀνθους τῶν πότε ὡς σταχνομαζεύτρα
 δίπλα στὸ ρέμμα ὀρθὸ κρατᾷς τὸ μολυβὶ κεφάλι,
 ἢ δίπλα στὸ ρουμάνι ἐκεῖ μὲ μιὰ ματιὰ εἰρηνετρα
 τὸ φυλλορόφημα τὸ στερνὸ σιγὰ κνιτάζεις πάλι.

Ποῦναι οἱ ὠδὲς τῆς "Ανοιξῆς; "Ω! πὲς μου πού ἔχον πάει;
 Μὰ αὐτὲς μὴ συλλογίζεσαι—κι' ἡ μουσική σου ἀξίζει
 ὅταν τὴ μέρα πού περνᾷ τὸ νέφος τὴ στολίζει
 μ' ἀνθούς καὶ πορφυρόχρωμα στίς ἐξοχὲς σκορπίζει.
 Τότε οἱ κλαψιάρικοι χοροὶ τῶν κουνουπιῶν πενθοῦνε
 κοντὰ στὰ δέντρα ποταμοῦ καθὼς ψηλὰ πετοῦνε
 γιὰ κατεβαίνουν ὁ ἀλαφρὸς ἀγέρας ἀν φουσαίει
 γι' ἀν κάπου σταματᾷ καὶ σβεῖ. Τ' ἀρνιά βελάζον περα
 στῶν λόφων τὰ ψηλώματα κι' ὁ γούλλος τραγουδάει
 καὶ μέσα ἀπὸ τὰ σύδεντρα ὁ ἐρύδακος σφουρίζει
 κι' ὁ κόσμος τῶν χελιδονιῶν στὰ πλάτη φτερουγίζει

Μεταφρ. Κ. ΧΡΥΣ.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΠΡΟ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ...

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» κατόρθωσαν νὰ βγοῦν καὶ τὴ φορὰ τούτη ὅσο μπορεῖ εὐπρόσωπα, μὰ εἶναι δύσκολο νὰ ξαίρουν ἂν θὰ εἶναι πὲ θέση νὰ συνεχίσουν ταχτικά τὴν ἐργασία τους. Τὸ πολὺ νὰ κυκλοφορήσουν σ' ἓνα ἀκόμη τεῦχος διπλὸ κατὰ τὰ Χριστούγεννα, γιὰ νὰ κλείσουν τὸ δωδέκατο τόμο τους,—καὶ τὴ ζωὴ τους μαζί...

Δυστυχῶς ἡ «ἀναγκαία δῆλωσι» μου στὸ περασμένο φτωχὸ φυλλάδιο δὲ βρῆκε ἀνταπόκριση οὔτε στοὺς συνδρομητὲς τοῦ περιοδικοῦ οὔτε σ' ἄλλους ὀρμοδίους ἐδῶ στὴν Κύπρο. Εἶναι ἀλήθεια πὼς μεμονωμένα ἄτομα—πέντε ὄλα ὄλα!—μὲ ἔχταχτες εἰσφορὰς βοήθησαν τὸ περιοδικὸ καὶ μερικοὶ συνδρομητὲς «προθυμοποιήθηκαν»—κατόπι ἀπὸ πίεση φίλων τοῦ περιοδικοῦ!—νὰ πληρώσουν ἐπιτέλους τὴ συνδρομὴ τους. Ὅλους αὐτοὺς τοὺς εὐχαριστοῦν θερμότερα τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα». Κανένας ὅμως πνευματικὸς ἢ ἄλλος ὀργανισμὸς, κανένα ἀπὸ τὰ ἄπειρα καὶ ποικιλώνυμα κυπριακὰ σωματεῖα δὲν ἐνδιαφέρθηκε.

Ἡ «δῆλωσι» μου ὅμως ἐκεῖνη βρῆκε ἀνταπόκριση ἀλλοῦ: οὐ πνευματικὸς καὶ κρατικὸς ὀργανισμὸς τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς ἄλλης Εὐρώπης, ποὺ μόλις πληροφορήθηκαν πὼς κινδυνεύουν τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» προσφέρθηκαν αὐθόρμητα νὰ τὰ ἐπιχορηγήσουν γενναῖα, «γιὰ νὰ συνεχίσουν ἀπόσκοπτα τὸ σπουδαῖο πνευματικὸ καὶ ἐθνικὸ τους ἔργο», ὅπως μοῦ γράφουν. «Θὰ ἦταν

πραγματικὰ μεγάλο κρῖμα μιὰ τέτοια πρᾶσπάθεια, τόσον ὑψηλοῦ πνευματικοῦ ἐνδιαφέροντος, νὰ σταματήσει γιὰ λόγους οἰκονομικούς. Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» πρέπει νὰ ζήσουν!», μοῦ γράφει ἓνας μεγάλος φίλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Γάλλος καὶ ζητᾷ νὰ τοῦ πῶ τὸ ἔλλειμμα τοῦ περιοδικοῦ γιὰ νὰ φροντίσει νὰ τὸ καλύψει Ἀνάλογα καὶ μὲ τὴν ἴδια διάθεση μοῦ γράφουν ἐπίσημος ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλλάδας κι ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴ Γαλλία καὶ τὴν Ἀγγλία.

Ὁμολογῶ πὼς ἡ ἀνταπόκριση αὐτὴ ποὺ βρῖσκουν τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» μοῦ εἶναι τιμητικὴ ἀναγνώριση καὶ ἐξαιρετικὴ ἱκανοποίηση γιὰ τὴν ἐπιμοχθὴ ἐργασία μου τόσων χρόνων, καὶ μὲ κάνει, μαζί μὲ τὴν περσινὴ βράβειυσή τους ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, νὰ περηφανεύουμαι γι αὐτὰ Ὁμολογῶ ὅμως ἐπίσης πὼς, ἀφοῦ τοὺς εὐχαρίστησα, ἀρνήθηκα νὰ δεχτῶ τὴ βοήθεια αὐτὴ στὸ περιοδικό, γιὰτὶ πιστεύω πὼς, ἂν ἀξίζει νὰ ζήσουν τὸ «Κυπριακὰ Γράμματα», πρέπει νὰ στηριχτοῦν—οἰκονομικὰ καὶ πνευματικὰ—πρῶτα καὶ κύρια στὴν Κύπρο κι ὄχι στὶς ἐξωτερικὲς ἐνισχύσεις. Γιὰτὶ ἀλιώτικα ἡ παρὰταση τῆς ζωῆς τους δὲ θὰ εἶναι φυσιολογικὴ. Πιστεύω πὼς γιὰ νὰ ξακολουθήσουν νὰ ζοῦν πρέπει πραγματικὰ νὰ εἶναι κυπριακὰ καὶ νὰ τὰ ζητᾷ ἡ Κύπρος. Καὶ φαίνεται πὼς ἡ Κύπρος δὲ σηκώνει ἓνα περιοδικὸ τοῦ εἴδους αὐτοῦ κι αὐτῆς τῆς ποιότητος, ὅπως μοῦ ἔδειξε ἡ ἐπίπονη καὶ ὀδυνηρὴ δοκιμὴ μου τόσων χρόνων. Ἀλλὰ κ' ἐγὼ δὲν ἔχω καμιὰ διάθεση νὰ τὸ χαμηλώσω, μόνο καὶ μόνο γιὰ

ν' ἀρέσει στο κοινό, — ἴσα ἴσα μάλιστα πού πιστεύω πὸς χρειάζεται ποιιοτική καλύτερηση ἀκόμα. Γι αὐτὸ μοιραῖα τραβᾶμε πρὸς τὸ κλεισμό του...

Δὲ λυπᾶμαι γιὰ ὄσες θυσίες ἔκανα, γιὰ ὅσα βάρη φορτώθηκα τόσα χρόνια γιὰ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» οὔτε καὶ μεταγιώνω, γιατί ἔακολουθῶ νὰ ἔχω τήν... ἀνόητην ἰδέα πὸς ἔτσι μονάχα μπορεῖ σωστὰ νὰ ἐξυπηρετηθεῖ πνευματικὰ ἡ ἑλληνικὴ Κύπρος καὶ γενικώτερα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἔχω ἡσυχὴ τὴ συνείδησή μου πὸς ἔκανα τὸ καθήκο μου γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ τόπου μου τίμια πάντα καὶ μὲ ὕλες μου τὶς δυνάμεις, ἀνυστερόβουλα καὶ μ' αὐτοθυσία, καὶ κράτησα ἀναμμένη τὴ μικρὴ τούτη φλόγα τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ πνεύματος χωρὶς συμβιβασμούς καὶ ὑποχωρήσεις, καὶ ὅταν ἀντίκρουσα ἀπὸ παντοῦ τὴν ἄρνηση, τὴν ἀντίδραση καὶ τὴν ἀδιαφορία. Κάθε νέο φυλλάδιο τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων», ὅσο φτωχό, ἦταν κ' ἕνας ἄθλος, ἀποτέλεσμα ἐπιμοχθῆς προσπάθειας, μίαν νίκη πνευματικὴ, — ὅμως ρήμαγμα οἰκονομικό. Ἄλλὰ μὲ σ' νέπαινε μὲ φλογερὴν ὁρμὴ ὁ ἀγώνας αὐτός, λὲς καὶ μὲ μεθοῦσε, καὶ μ' ἀκλόνητη πίστιν προχωροῦσα, ἔχοντας ἀπόλυτη συνείδηση τῆς βαριάς ἀλλὰ τιμητικῆς εὐθύνης πού ἀνάλαβα ἀπέναντι στον τόπο μου. Μῆνα μὲ τὸ μῆνα, χρόνο μὲ τὸ χρόνο, — περπάτησα ἀγκομαχώντας ἀλλὰ ὑπερήφανα περισσότερο ἀπὸ δεκατρία χρόνια τὸν ἀνήφορο τοῦ πνευματικοῦ σκοποῦ τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων», κ' ἔχτισα μὲ ὑπομονὴ κ' ἐπιμονὴ τοὺς δώδεκα τόμους των, ὅσο μπορούσα πιο ἀρ-

τιους, πιο ζωντανούς, πιο φωτεινούς, — ἕνα πνευματικὸ μνημεῖο ἄξιο τὴν ὕστατη τούτη ὥρα τῶν ἀπολογισμῶν δὲ διστάζω νὰ τὸ χαρακτηρίσω τέτοιο, — χωρὶς ψευτομετριοφροσύνες ἀλλὰ καὶ χωρὶς κομπασμούς.

Ἄλλὰ στὴν κρίσιμη τούτη ὥρα δὲ θὰ διστάσω ἐπίσης νὰ ἐκφράσω τὴν ἄμετρη πικρία μου γιὰ τὴν ἀστοργία τῶν «ἀρμοδιῶν» πρὸς κάθε ζωντανὸ καὶ πᾶν ἀπὸ τὴν δλέθρια μικροπολιτικὴ πνευματικὸ ἔργο. Ἄν κάποτε δημοσίευσαν τὸν κατάλογο συνδρομητῶν τοῦ περιοδικοῦ, θὰ μένατε κατάπληχτοι πόσο λίγες ὀργανώσεις καὶ ἄτομα, πού θεωροῦνται πὸς ἐνδιαφέρουνται γιὰ τὰ γράμματα, βρίσκονται μέσα στον κατάλογο αὐτό. Κι ἂν ἀκόμα δημοσίευσαν καὶ ἕνα κατάλογο ὄσων ἀπὸ χρόνια καθυστεροῦν τὴ συνδρομὴ τους, ἡ κατάπληξη σας θὰ γινόταν ἀγανάκτηση. Ὅμως ἄς μὴν ἀνησυχῆσουν, ὀργανώσεις καὶ ἄτομα. Δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ δημοσιέψω τέτοιους καταλόγους. Ἄς συνεχίσουν τὴ θορυβολογία τους γύρω ἀπὸ τὸ τάχα ἐνδιαφέρο τους γιὰ πνευματικὰ ζητήματα, ἄς κρατήσουν τοὺς κούφιους τίτλους των σὰν πνευματικοὶ τάχα ἡγέτες καὶ μὲ τὸ ἀζημίωτό τους Μαικήνες, καὶ ἄς φιγουράρουν — ὀργανώσεις καὶ ἄτομα — πὸς τάχα κόπτουνται γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Δὲ θὰ τοὺς ἐνοχλήσει κανένας στο μακάριο τοῦτο τόπο τῆς ἀδιαφορίας.

Ἄν ὅμως ἐκφράξω τόσο ἔντονα τὴν πικρία μου γιὰ τὴ θλιβερὴ στάση τους, εἶναι ὄχι τόσο γιὰ νὰ τοὺς καυτηριάσω ἢ νὰ δεῖξω τὸ μέγεθος τῶν δυσκολιῶν ἐνάντια στις ὁποῖες εἶχαν ν' ἀντιπαλαίσουν

τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», ὅσο γιὰ νὰ προειδοποιήσω τοὺς νεώτερους, ποὺ μ' ἀγνόητα κ' ἐνθουσιασμὸ μπαίνουν στοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνες, πῶς πρέπει ν' ἀτσαλώσουνε τὸν ἑαυτὸ τους μὲ πίστη στὸ σκοπὸ τους καὶ στηριγμένοι στὶς ὀργανωμένες δυνάμεις τῶν νὰ προχωρήσουν ἀλύγιστοι στὴν πραγματοποίησίν του, ἔτοιμοι νὰ δεχτοῦνε τὴν ἐγκληματικὴ ἀδιαφορία τῶν «ἀρμοδίων».

Κ' εἶμαι βέβαιος πῶς σύντομα θὰ ρθοῦνε οἱ νεώτεροι, πλούσιοι σὲ δυνάμεις καὶ περιεχόμενο, πλούσιοι σὲ σκοποὺς καὶ μέσα, νὰ δουν λέψουνε πιὸ γόνιμα καὶ πιὸ εὐτυχισμένα γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργειά τοῦ λαοῦ μας. Γιατὶ θέλω νὰ πιστεύω πῶς τὸ συστηματικὸ ὄργανο, ποὺ χρόνια τώρα ἔκαναν τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» στὴν κυπριακὴ ξεραῖλα καὶ τὸ πότισμά της μὲ τόσους ἰδρωτίες, ἔχει ἐτοιμάσει τὸ χωράφι γιὰ τὴν ἀποδοτικὴ καλλιέργεια. Φτάνει νὰ τὴν πανοῦν μὲ σύστημα, μὲ περισκεψὴ καὶ μὲ πίστη, νὰ βάλουν γερὰς τίς βάσεις τῆς ἐργασίας τῶν, καθαρῶς καὶ ἀνώτερους σκοποὺς, καὶ χωρὶς δισταγμοὺς νὰ ἐργάζονται τίμια καὶ εὐσυνείδητα, μὲ τὸ πνεῦμα λεύτερο, μ' ὀρθία τὴν ψυχὴ, μὲ γενναία καρδιά. Ἡ προεργασία τῶν μόχθων ἔγινε. Σ' αὐτοὺς μένει τὸ πλούσιο θέρισμα τῆς μεστωμένης καρποφορίας. Μαζί τους πάντα θὰ ἔχουν, φίλο καὶ συμπαραστάτη, ἓνα μικρὸ ἐργάτη τῆς πνευματικῆς ζωῆς μας, ἐμένα, ἀλλὰ—θέλω κι αὐτὸ νὰ τὸ πιστεύω—κι ὅλους, ὅσο λίγους, ποὺ πονοῦν πραγματικὰ τὸν τόπο αὐτὸ κ' ἐργάζονται ἀκατάπαυτα γιὰ τὴν πνευματικὴ του ἀνόρθωση καὶ λευτεριά, γιὰ τὴ

συνολικὴ του ἀνόρθωση καὶ λευτεριά.

Μα γι' αὐτὸ θὰ μιλήσω πλατύτερα σὲ ἐπόμενο, τὸ τελευταῖο.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΛΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ἡ ἔθνολογικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Ν. ΔΙΚΑΙΟΥ

Μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση ἀναλαμβάνω νὰ σᾶς δώσω μιὰ ἰδέα γιὰ μιὰ σημαντικὴ ἔθνολογικὴ συλλογὴ. Ἡ συλλογὴ εὑρίσκεται στὴν Λυῶν τῆς Γαλλίας καὶ ἀνήκει στὸν συμπολίτην μας Νίκον Δίκαιον, κάτοικον τῆς Λυῶν ἀπὸ 30 ἔτων, ποὺ τώρα μένει στὴν Κύπρο γιὰ λίγες μέρες γιὰ νὰ δῆ τοὺς δικούς του. Θὰ προσπαθῶ νὰ δώσω μιὰ ἰδέα τῆς συλλογῆς αὐτῆς, τὴν ὅποιαν ἔχω γνωρίσει ἀπὸ ἓνα καλοφτιαγμένο λεύκωμα καὶ ποὺ περιέχει φωτογραφίες τῶν περισσοτέρων καὶ πιὸ σημαντικῶν ἔργων, καὶ ἀπὸ πληροφορίες τοῦ ἰδίου τοῦ συλλέκτου γιὰ τὴν κατάστασιν καὶ τὴν προέλευσιν τῶν εἰκόνων.

Ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ εἰκόνας, κυρίως λάδια, ἀκουαρέλλες καὶ σχέδια, Ἄριθμ. 1—65, ἀπὸ χαλκογραφίες καὶ λιθογραφίες, Ἄριθμ. 66—86 ἀπὸ λευκώματα καὶ καλλιτεχνικὰ ἔκδόσεις, Ἄριθμ. 86—89, ἀπὸ σειρὰν γαλλικῶν ταξειδιωτικῶν βιβλίων, Ἄριθμ. 89—90 καὶ ἀπὸ καλλιτεχνικὰ κομψοτεχνήματα, Ἄριθμ. 90—97.

Ἐνόμασα τὴν συλλογὴ αὐτὴ ἔθνολογικὴ γιὰτὶ εἶναι καὶ ἔχει γίνε μὲ τὸν προδιαγεγραμμένον αὐτὸ σκοπὸ Κάθε εἰκὼνα ἢ βιβλίον ἢ ἀντικείμενον συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν Ἑλλάδα, τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα, ὡς θέμα, ὡς προέλευσιν ἢ ὡς δημιουργία Ἑλληνική. Τὰ ἔργα εἶναι κυρίως ξένων καὶ Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν ποὺ ἐνοιώσαν καὶ ζωντανέψαν τὴς ἀγωνίες καὶ χαρὰς τῆς ἀγωνιζομένης φυλῆς, γιὰτὶ στὰ θέματα τῶν εἰκόνων εἶναι ἢ ἐπανά-

σταση του 21. Ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα από την ζωή του Ξεθνούς και με φόντο την κλασσική αρχαιότητα

Ίδου χαρακτηριστικοί τίτλοι μερικῶν ἐκ τῶν εἰκόνων:

«Ἕλληνας ἀξιωματικός πληγω-

του», «Ὁ κόμης Παλατιανὸ μεφουστανέλλαν» κτλ.

Ἐπὶ τὰ ὀνόματα τῶν καλλιτεχνῶν ἀναφέρω μερικά:

α) Τοὺς Γάλλους ζωγράφους: Delacroix Bonivrote, Bacuet, Bonelorte, Decamps, Alexandre Collin, Decaisne.

Delacroix «Οἱ σφαγῆς τῆς Χίου». (Συλλογὴ Ν. Δικαίου).

μένος», «Ἀφίξεις τοῦ Ὀθωνος στὸ Ναύπλιο», «Ἕλληνας πολεμιστῆς ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη», «Ἑλληνικὸς χορὸς, τὰ Ρωμέϊκα», Γυναίκα τῆς Σαντορίνης», «Ἀρχιμανδρίτης ποὺ ἀναγινώσκει», «Νέα κόρη τῆς Ἀθήνας», «Ὁ ὄρκος τοῦ Ὑψηλάν-

β) Τοὺς Ἕλληνας ζωγράφους: Ράλλην καὶ Ξυδιάν.

γ) Τοὺς χαλκογράφους Vernet, Deveria, Decamps.

δ) Μεταξὺ τῶν καλλιτεχνικῶν μικροτεχνημάτων (objets d'Art): Ἐνα ρολοὶ μπρῶντζινο καὶ μαρμά-

ρινο με τὸ ἀγαλμα τοῦ Μπότσαρη, ὅπως καὶ σειρὰν πιάτων με σκηνὲς τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Ὁθῶνος.

ε) Τέλος γιὰ τὸ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ποὺ ἔχει γιὰ μᾶς τοὺς Κυπρίους ἀναφέρω ἐπίσης τὴν ὑπ' ἀριθμ. 20 εἰκόνα: *Γαλλικὴ Σχολὴ 17ου αἰῶνος*, εἰκόνα ποὺ παριστᾷ νέα γυναῖκα νὰ κρατεῖ ἀναμμένο πυρσό, εἰς τὸ βάθος δὲ στρατόν καὶ καράβια ποὺ καίονται. Ἡ εἰκόνα στὸ κάτω μέρος φέρει τὴν ἐπιγραφήν: «Une dame de Chipre met les feu aux galeres de Turcs» καὶ ποὺ παριστᾷ ἴσως τὴν Μαρία τὴν Συγκλητική.

Ἀπὸ τὴν σύντομη καὶ πολὺ γενικὴν αὐτὴ περιγραφή μπορεῖ κανεὶς νὰ πάρῃ μιὰ μικρὰ ἰδέα γιὰ τὴν σημαντικὴ ἐθνολογικὴ σημασία τῆς συλλογῆς, ποὺ μᾶς ζωντανεῦει, ἱστορία, ἐπεισόδια, καταστάσεις, πρόσωπα ἀμφιέσεις, τρόπους ζωῆς, τὸ πνεῦμα τέλος μιᾶς ἠρωικῆς ἐποχῆς, συνδεδεμένης τόσο ἄμεσα μετὰ τὴν δημιουργία καὶ ὑπόσταση τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ κράτους Ἀσφαλῶς ὁ ἐρευνητὴς ποὺ θὰ μελετήσῃ καὶ θὰ ἐνδιατριψῇ στὴν πραγματικὴν συλλογὴν ἔχει νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ ἕνα ὀλόκληρον κόσμον σὲ κάθε σφαῖρα ἐρεύνης.

Παρ' ὅλον ὅμως ποὺ ὁ σκοπὸς τοῦ δημοσιεύματος εἶναι καθαρὰ εἰδησεογραφικὸς θὰ ἤθελα νὰ ἀφιερῶσω λίγες γραμμὲς γιὰ τὰ 5 ἔργα τοῦ μεγάλου ζωγράφου τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἀρχηγοῦ τῆς Ρωμαντικῆς Σχολῆς Eugène Delacroix. Δύο ἀπὸ τὰ 5 αὐτὰ ἔργα εἶναι ἀπουδῆς τμημάτων τοῦ μεγάλου πίνακος τοῦ Λούβρου, «Ἡ καταστροφή τῆς Χίου», ποὺ ἐξωγράφηθη καὶ ἐξετέθη στὸ Σαλὸν τὸ 1824. Ὁ πίνακας εἶναι γνωστὸς σὲ πολὺ εὐρὸν κύκλον ἀπὸ τὲς πολλῆς τοῦ ἀνατυπώσεις σὲ σχολικὰ βιβλία καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίγραφο στὸ Ἐθνολογικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς σπουδῆς τῆς συλλογῆς εἶναι ζωγραφισμένες μετὰ λάδι (ἐλαιογραφίες) καὶ εἶναι μέρος τῆς πολλῆς προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας ποὺ ἔκαμε ὁ ζωγράφος γιὰ τὸ μεγάλο του ἔργο Ἡ μιὰ ἀπὸ τὲς δύο αὐτὲς μελέτες εἶναι αὐθεν-

τικὴ καὶ φέρει τὴν σφραγίδα τῆς πωλήσεως Delacroix. Ξεχωριστὰ ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴ τῆς γιὰ μᾶς σημασία, ἡ σπουδὴ αὐτὴ ἔχει τὸ ἐνδιαφέρον ὡς ἔργο Τέχνης χαρακτηριστικὸ τῆς ἐρεύνης καὶ τεχνικῆς ἀναζήτησης τοῦ Delacroix. Ὁ ἐλεύθερος καὶ πλατὺς τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖον εἶναι ζωγραφισμένη ἔχει τὴν ἰδιαίτερη καλλιτεχνικὴ σημασία γιὰ τὴν μελέτη τῆς τεχνοπίας τοῦ Delacroix στὴν εἰδικὴ αὐτὴ ἐποχὴ (1824), ποὺ ὁ μεγάλος ζωδράφος προσηθάνετο ἀσφαλῶς τὴν ἱμπρεσιονιστικὴ ἀνάλυση τοῦ φωτὸς ποὺ ἐγκυμονεῖτο. Ἡ ἔκθεση τοῦ μεγάλου πίνακος στὸ Σαλὸν εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐπροκάλεσε τὴν συνηθισμένη μαχητικὴ ἀντίδραση ἀπὸ τοὺς Ἀκαδημαϊκοὺς κύκλους ἐναντίον τοῦ νέου αὐτοῦ ζωγράφου (ὁ Delacroix ἦταν τότε 36 ἐτῶν) ποὺ ἀψηφούσε κάθε νόμον καὶ κάθε παραδεδομένην αἰσθητικὴν. Ἡ ἀντίθεση τοῦ Delacroix πρὸς τὸν σύγχρονόν του Ingres καὶ τὴν τυραννικὴν σχολὴν τοῦ David ἦταν τελείως φυσικὴ. Ὁ γεννημένος ὁμοῦ χρωματιστὴς (colourist) ποὺ ἀγνόησε τὸν θεατρισμόν τοῦ «grand style», συνέθεσε καὶ ἐξωγράφησε ἀντίθετα πρὸς τὰ καθιερωμένα, ἔδωσε διέξοδο στὰ χρωματικά του ἐνστίστα καὶ ἀγάπησε τὸ φῶς, ἐδοκίμασε μιὰ συγκινητικὴ ἔκπληξη στὸ Σαλὸν μοῦστα στὰ ἔργα τοῦ Constable, μεγάλου Ἀγγλοῦ προδρόμου τοῦ ἱμπρεσιονισμοῦ Ἡ ἐντύπωση ποὺ ἔκαμαν πάνω στὸν Delacroix τὰ ἔργα αὐτὰ ἦταν τέτοια ὥστε, ὅπως ἐγεί ἡ ἱστορία, ἐζήτησε τὴν ἰδιαιτέρα ἄδεια νὰ ἀποσῆρῃ τὸν πίνακα τοῦ ἀπὸ τὴν Ἐκθεση, γιὰ νὰ νὰ τὸν ξαναστείλῃ ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες ἀφοῦ τὴν ξαναζωγράφησε ἀπὸ πάνω. Ἡ γνωστὴ αὐτὴ ἱστορία ἔκαμε καὶ ἕνα Ἀγγλο συλλέκτη ποὺ εἶχε στὴν κατοχὴ του μιὰν ἄλλη σπουδὴ τῆς «Καταστροφῆς τῆς Χίου» γιὰ τὸ τελειωτικὸ ἔργο, νὰ τὴν δωρίσῃ στὴν Ἐθνικὴ Πανακοθήκη τοῦ Λονδίνου ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι θὰ ἐκρεμάζετο δίπλα στὰ ἔργα τοῦ Constable.

Οἱ δύο σπουδῆς τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Δικαίου εἶναι ἀνάλογες μετὰ αὐτὴ ποὺ ἀναφέραμε. Καὶ ἂν καὶ

ή πραγματική αξία του σπουδῶν αὐτῶν θὰ ἐκτιμηθῆ ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν ἰδίων τῶν ἔργων, δὲν παύουν ὅμως αὐτὲς νὰ συσχετίζονται μὲ τὸ μεγάλο ἔργο καὶ νὰ ἔχουν γιὰ μᾶς τὸσον ἔθνικὴν ὄσον καὶ ἰδιαίτερα καλλιτεχνικὴ σημασία.

Ἀπὸ τὰ ἄλλα τρία ἔργα τὸ ἓνα εἶναι ἓνα ὀλόσωμο πορτραῖτο τοῦ Κόμητος «Παλατιανό» (Κέρκυρα), μὲ φουστάνελλα. Τὸ ἄλλο ἓνα ρωμαλέο πορτραῖτο Ἑλληνος ναυτικοῦ, γεμάτο ἔκφραση καὶ χαρακτήρα, καὶ τὸ τελευταῖο ἓνας μικρὸς ζωπρὸς γεμάτος κίνηση πίνακας, (ἀποδιδόμενος στὸν Delacroix) μὲ χωρικούς φουστανελλάδες πού χορεύουν, ἓνα σπῆτι ἀριστερὰ καὶ βουναὶ δεξιὰ στὸ βάθος.

Αὕτῃ εἶναι μιὰ μικρὴ εἰκόνα τῆς συλλογῆς, πού ἀσφαλῶς χρειάζεται ἐξονυχιστικὴ μελέτη καὶ ἔρευνα, πού κατὰ τὴ γνώμη μου ἀποτελεῖ πολύτιμη Ἐθνολογικὴ συλλογὴ, καὶ πού ἐλπίζω πὼς κάποτε θὰ βρῆ τὴ θέση τῆς ἀνάμεσα στὲς διαρκεῖς ἔθνολογικὰ συλλογὰς τοῦ κράτους, στὸ ὁποῖο δικαιωματικὰ ἀνήκει.

A. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Τατιάνας Γκριτση Μιλλιέξ: Πλατεία Θησειου. «Τὰ νέα Βιβλία». Ἀθήνα 1947. σ. 76.

Τὸ πρῶτο αὐτὸ βιβλίον τῆς κ. Μιλλιέξ εἶν' ἓνα ἔργο πού κινεῖ τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά ἔντονα. Σφίγγει τὴν καρδιά μὲ τὸν πόνο του καὶ βάζει ἐρωτήματα στὸ νοῦ.

Σ' ἓνα καλιὸ ἀθηναϊκὸ ἀρχοντικὸ ζεῖ ἓνα κοριστάκι ἀνάμεσα σ' ἓνα ἐχθρικὸ περιβάλλον, μ' ὅλο πού τὸ ἀποτελοῦν στενοὶ συγγενεῖς τῆς. Μακρὰ ἀπὸ τὸν κόσμον, χωρὶς στοργή, δίχως παιγνίδια παιδικά, ἀναπτύσσει μιὰ παραξενὴ ἐσωτερικὴ ζωὴ μ' ἔντονα ξεσπάσματα ἀντίδρασης πρὸς τὴ φανερὴ ἔχθρα πού τὴν κυκλῶνει, ξεσπάσματα πού τὴν πληγῶνουν περισσότερο καὶ πῶς βαθιά. Δὲν ζαίρει τὴ χαρά, δὲν ζαίρει τὸ γέλιο, δὲ γνώρισε τὸ φῶς, τὴν ἄπλα καὶ τὴν ἀνοικτοσύνη, δὲν ἀκουσε γλυκὸ λόγο πού

ν' ἀπαλύνει τὴν ψυχὴ τῆς. Ζεῖ σὲ μιὰν ἀμφοβία βαρῆ, γιομάτη κατὰδωξὴ καὶ μῦθος, ἀντιπάθεια καὶ μικρόψυχο ὑπολογισμὸ. Κ' ἡ παιδικὴ ψυχὴ τῆς διαστρέφεται, διαστρεβλώνεται ὁ χαρακτήρας τῆς καὶ ἀποζητᾷ τὸ κακὸ, τὴν ἐκδίκηση, μὲ τὶς ἐλάχιστες δυνάμεις τῆς. Ὅταν ὅμως τῆς παρουσιάζεται ἡ Καλοσύνη στὴ μορφή μιᾶς πονεμένης δασκάλας, τὴ δέχεται ἀνοικτόκαρδα καὶ σὰ νὰ ροδίζει τὸ μαρμαῖνο τῆς πρόσωπο, καὶ ὁ ἥλιος τῆς κατὰ βέθος ἀθῶας ψυχῆς τῆς ἀντιλαμβάνει θερμὸς καὶ φαιτεινός, ἀδύναμος ὅμως νὰ σκίσει τὰ πηχτὰ σύγνεφα τοῦ σκοταδιοῦ πού ἀκεπάζουν τὸ καταραμένο σπῆτι, καὶ πού τὴ σπρώχνουν στὸν ἐκούσιο θάνατο γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὴν μπόρα τῆς κακίας τῶν.

Εἶναι πιεστικὸ, καταθλιπτικὸ τὸ περιβάλλον πού δημιουργεῖ τὸ ἔργο αὐτό, καὶ τοῦ μὴ πῶ ἀπίστευτο. Τόση κακία πού δείχνουν μὲ τέτοιον ἀνελέητο τρόπο σ' ἓνα ἄπραγο καὶ ἄκακο, στὴν ἀρχὴ, παιδάκι πρόσωπα πού εἶναι οἱ φυσικοὶ προστάτες τοῦ παιδιοῦ, δὲν μπορεῖ κανένας νὰ φανταστῆ. Ἐνα ἄγχος βαθαίνει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη, μιὰ λύπηση, μ' ἄγωνία τρόμου καὶ θυμοῦ, συναισθήματα ἀπότοκα τῆς ἀπίθανα ἀπάνθρωπης μεταχείρισης ἐνὸς ἀθῶου παιδιοῦ, πού τὸ μόνο του ἔγκλημα εἶναι πὼς γεννήθηκε.

Τί σκοπὸ ἔχει τὸ βιβλίον αὐτό; Τί θέλει νὰ δείξει μὲ τοὺς μονοκόμματους, ἀσυμπάθητους, ὑπερβολικοὺς στὴ μικρόχαρη κακία τοὺς τύπους του; Εἶναι σύμβολα ἢ πρόσωπα ἀληθινά; Εἶναι βιβλίον μὲ «θέση» ἢ κομμάτι τῆς ζωῆς ἀπλά καὶ θερμὰ δοσμένο στὴν πρώτη του συγκίνηση;... Ἀπλοῖκά, θὰ πῆτε, ἐρωτήματα πού δὲν ἔχουν τὸν τόπο τους γιὰ ἓνα δημιουργημὰ λογοτεχνικὸ, πού πρῶτα καὶ κύρια σὰν τέχνη πρέπει νὰ τὸ δοῦμε. Ὅμως μού γεννήθηκαν αὐθόρμητα καὶ τὰ διατυπῶν ἐλεύθερα, γιὰτὶ δὲν μπορῶ νὰ δώσω καθαρὴ ἀπάντηση. Γιατὶ δὲν πιστεύω νὰ εἶναι «θέση» τοῦ βιβλίου βιασμένης καὶ ἀπὸ χτυπητὰ συνθήματα γνώμης σὰν καὶ αὕτη: «Δούλεψε ὁ Ἀλέξανδρος, [τὸ πῶς σκληρὸ πρόσωπο τοῦ βιβλίου], δὲ

λέω, μὰ τὰ χωράφια δὲ γεννᾶνε ἂν δὲν ἀδικήσεις ἄλλους κι ἂν δὲ φᾶς τῇ δικῇ τους δουλιά. Κι ὁ Ἄλεξαντρος ὄλο καὶ κἀτι ἤξαιρε νὰ παίρνει ἂπ' τὸν καθένα. Δάνειζε μὲ τὸ χαμόγελο καὶ τᾶπαιρνε μὲ τὸ νόμο. Κι ὄλος ὁ κόσμος ξάφει τι εἶναι νόμος γιὰ τοὺς φουκαράδες». Γιατὶ βέβαια δὲν εἶναι ἀνάγκη, δὲν πρέπει ν' ἀδικήσεις μόνο ἄλλους καὶ νὰ φᾶς τῇ δουλιά τους γιὰ νὰ γεννήσουν τὰ χωράφια. Ἡ τίμια δουλιά τοῦ μικροχτηματία ἀγρότη— πού εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν γεωργικῶν παραγωγῶν, στὴν Ἑλλάδα τουλάχιστο—δὲν ἀποτελεῖ βέβαια ἀδικία καὶ κλοπῆ. Κάπως διαφορετικὰ ἔπρεπε νὰ διατυπώσει καὶ νὰ παρουσιάσει τὴν ἄλλωστε φανερῆ ἄποψή της ἡ κ. Μιλλιῆς γιὰ νὰ μὴ παρεξηγηθεῖ.

Ἐκδηλᾶ βιασμένα ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ τὰ αἰτήματα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς στὴν Ἑλλάδα εἶναι ὅσα γράφονται στὴ σ. 70, κι ἄς εἶναι ὠραῖα καὶ γενναῖα λόγια. Καὶ τέτοια μικρὰ παραστρατήματα πρὸς τὴ σημερινή ἐπικαιρότητα, πού ἀδέξια παρουσιάζεται στὴν ἐξέλιξη τοῦ ἔργου, ὑπάρχουν κι ἄλλα. Κι αὐτὰ μποδίζουν περισσότερο τὴν τοποθέτηση του σὲ μιὰ πραγματικότητα ὅχι μόνο νοητῆ καὶ πλαστή, μὰ ὑπαρχή καὶ καθαρὰ ξεχωρισμένη.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὶς ἀμβολίες μου αὐτές, νομίζω πὼς τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι μιὰ πονεμένη ἐπίκληση γιὰ νὰ προσέξουμε τὸ παιδί, γὰ τὸ δοῦμε σὰν παιδί, καὶ γὰ τοῦ δώσουμε ὅλες τὶς εὐκαιρίες γιὰ μιὰ φρενικὴ ἀνατροφή, χαρούμενη, στοργικὴ καὶ γιομάτη κατανόηση. Εἶναι μιὰ κραυγὴ στὴ διαπαισῶν ἀγάπης πρὸς τὸ παιδί, ἕνας ἀνελέητος στιγμιαισμὸς τῆς ψυχικῆς διαστροφῆς πού προκαλεῖ ἡ κακία κ' ἡ ἐγωϊστικὴ ἰδιότητα, πού σπρώχνουν σὲ κάθε ἀτιμία κ' ἐγκλημα.

Τὸ πρῶτο αὐτὸ βιβλίο τῆς κ. Μιλλιῆς ἔρχεται στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ μὲ βάσιμες ἀξιώσεις, γιὰτὶ δείχνει πλούσια σκέψη, ὀργανωμένη παρατήρηση, ἀνθρωπιστικὴ διάθεση ἀνώτερης πνοῆς καὶ τινθητικὲς ἱκανότητες. Ἐνα πῖο συγκροτημένο

τεχνικὸ δούλεμα στὶς λεπτομέρειες καὶ πῖο συγκρατημένη κ' ἐπιδέξια χρησιμοποίηση τῆς τρέχουσας ἐπικαιρότητας, προσόντα πού εὐκολα μποροῦν ν' ἀποχτηθοῦν, θὰ δώσουν λογοτεχνικὴ ἀριότητα στὸ ἔργο της.

*

Collection de l' Institut Français d' Athènes : Bulletin Analytique de Bibliographie Hellenique. Fasc. I—III 1946. pp. 64+112+56. Athènes, 1947.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ καθηγητῆ Ν. Πολίτη, πού πρῶτος ἔμπαισε στὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ τὸ βιβλιογράφηση τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς κινήσεως σὲ κάθε τῆς ἐκδήλωσις πολλὰς φορὰς ἔγιναν, προπάντων μετὰ τὸ 1930 φιλότιμες ἰδιωτικὲς προσπάθειες γιὰ τὴν ἐκδοσὴν ἑπισημῶν βιβλιογραφικῶν δελτίων καὶ περιοδικῶν γιὰ τὴν ἀναγραφή τῶν νεοελληνικῶν ἐκδόσεων καὶ δημοσιευμάτων. Κι ἀπὸ ἄλλους, προπάντων ὁμοῦ ἀπὸ τὸν χαλκέντερο κ. Γ. Κατσιμπαλὴ δόθηκε ἐπίσης ἰδιαίτερη προσοχὴ στὴν ἐκδοσὴ εἰδικῶν βιβλιογραφικῶν γιὰ μεγάλους ἀντιπροσώπους τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ὅσο οἱ πρῶτες, οἱ γενικὲς ὅσο καὶ οἱ δευτέρες, οἱ εἰδικὲς, βιβλιογραφίες, προσφέρουν ἐξαιρετικὴν ὑπηρεσίαν στὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ καὶ βοηθοῦν τὸ μελετητὴ τῆς στὴν ἀναζήτησι τῶν πληροφοριῶν πού κάθε φορὰ τὸν ἐνδιαφέρουν, ἀφοῦ βρῖσκει κωδικοποιημένες καὶ συγκεντρωμένες τὶς πηγές των. Ἐτοί ἡ μελέτη τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς παραγωγῆς γίνεται συστηματικώτερη καὶ ἐπιστημονικώτερη μετὰ τὶς βιβλιογραφίες.

Ὅταν ὁμως ἡ βιβλιογράφηση τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς μας γίνεται σὲ ξένη γλῶσσα, ἀποχτᾶ σημασίαν μεγαλύτερη, γιὰτὶ ἔτσι δίνεται ἡ εὐκαιρία καὶ στοὺς ξενόγλωσσους λαοὺς νὰ γνωρίσουν στὸ σύνολό της τὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ παραγωγή καὶ νὰ ἐνδιαφεροῦν γι αὐτή. Γι αὐτὸ τὸ «Bulletin Analytique de Bibliographie Hellenique», πού ἐκδίδει τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀθηνῶν, εἶναι μιὰ πολὺ σημαντικὴ ἐργασία πού προσφέρει ἐξαιρετικὲς ὑπηρεσίες στὴν πνευματικὴ ζωὴ μας.

στή νεοελληνική λογοτεχνία ιδιαίτερα. Είναι μιὰ εὐσυνείδητη ἐργασία ὑπομονῆς καὶ στοργῆς, πού ἡ ἀχτινοβολία τῆς ἑπερῶν τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδας καὶ ἡ συνέχισή τῆς σίγουρα θά φέρει γόνιμα ἀποτελέσματα γιά τὴν πλατιά γνωριμία τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

Στὰ τρία τεύχη τοῦ Δελτίου αὐτοῦ βιβλιογραφοῦνται 1030 ἑλληνικὲς ἐκδόσεις τοῦ 1946, βιβλία καὶ περιοδικά, μὲ σύντομη ἀντικειμενικὴ περίληψη τοῦ περιεχομένου των, σὲ ὑποδειγματικὴ κατάταξη καὶ μὲ ὅλη τὴ δυνατὴ πληρότητα. Βέβαια ἀρκετοὶ τίτλοι μπορεῖ νὰ λείπουν ἀκόμη, ὅμως γι αὐτὸ δὲ φταῖνε οἱ ἐκδότες τοῦ Δελτίου, ἀλλὰ οἱ συγγραφεῖς καὶ ἐκδότες βιβλίων, πού δὲν ἀνταποκρίθηκαν ὅλοι στὴν ἐκκλήση νὰ στείλουν τὰ βιβλία των ἢ βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα γι αὐτό. Τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο μί- ζεψε ὅσες ἑλληνικὲς ἐκδόσεις μπόρεσε νὰ βρεῖ καὶ γιά πολλὰς πῆρες πληροφορίες ἀπὸ περιοδικά, ὥστε τὰ κενὰ νὰ εἶναι λίγα, κατὰβαλε δηλαδὴ κάθε προσπάθεια νὰ ἐνημερώσει πλείρια τοὺς ἀναγνώστες του ἐξαντλώντας ὅλες τὶς διαθέσιμες πηγές. Ἡ ἀναλυτικὴ βιβλιογράφηση 1030 τίτλων μιλᾷ μόνη τῆς γιά τοὺς μὀχθους τὴν ὑπομονητικὴ καὶ στοργικὴ ἐρευνα καὶ τὴ σοβαρότητα τῆς ἐργασίας αὐτῆς, γιά τὴν ὁποία εἶναι οἱ θερμοὶ ἀξίουν στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο πού τὴν ἀνάλαβε καὶ τὴν ἐπιτελεῖ καὶ στὸν κ. Ν. Κουτούζη πού τὴν ἐποπτεῖται.

Τὴν ἐργασία αὐτὴ ἐπρεπε νὰ τὴν εἶχε ἀνάλαβει ἀπὸ χρόνια ἐπισημοὺς ἑλληνικοὺς ὀργανισμοὺς (ἢ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη; ἢ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν; τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας;), γιὰτὶ δὲν ἀφορᾷ μόνον τὴν κίνηση τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου ἀπὸ πληροφοριακὴ ἄποψη καὶ τὴ βοήθεια τὸν μελετητῶν τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, ἀλλὰ ἀποβλέπει καὶ στὴ συνολικὴ ἀπεικόνιση τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως καὶ στὴν καλλιέργεια καὶ ἐπαύση τῆς μέσας καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι μιὰ ἐθνικὴ ἐργασία πού ἡ τεράστια σημασία τῆς δὲν εἶναι δεύτερη κωμίας. Γι αὐτὸ ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ διανοήση πρέπει νὰ εὐγνωμονεῖ τὸ Ἰνστιτούτο γιά τὸ ἑλληνικὸ αὐτὸ ἔργο. Ἄλλοτε δὲν εἶναι τὸ πρῶτο—ἐλλί- ζουμε οὔτε καὶ τὸ τελευταῖο—δείγμα τῆς γόνιμης πολιτιστικῆς ἑλληνικῆς δράσεως του πού μᾶς δίνει. Ἐχτὸς ἀπὸ ἄλλα, ἡ δημοσίευση μεταφράσεων στὴ γαλλικὴ νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων

καὶ στὴν ἑλληνικὴ γαλλικῶν, καὶ ἡ δημοσίευση ἑλληνικῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο πιστοποιοῦν τὴν οὐσιαστικὴ ἀγάπη καὶ τὸ πλοῦσιο ἐνδιαφέρον τοῦ γιά κάθε τι ἑλληνικὸ, πού εἶται ἔχει ἀνεπιφυλαχτὰ τὴν εὐγνωμοσύνη μας. Καὶ τὸ μικρότερο καθήκο πού ἔχομε ἀπέναντι του εἶναι νὰ τοῦ εὐκολύνουμε τὴ βιβλιογραφικὴ δουλειά, στέλλοντας οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ ἐκδότες τὰ δημοσιεύματά τους στὴ διεύθυνση: Institut Français d'Athènes, 29-31 rue Sina, Athènes, Grèce.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΤΥΠΟΣ

Πήραμε τὶς ἐπόμενες ἐφημερίδες: Ἐλευθερία, Δημοκρατῆς Ἀνεξάρτητος, Ἐλεύθερος Τύπος, Φωνὴ τῆς Κύπρου, Χρόνος, Παρατηρητῆς, Πάφος, Νέα Πολιτικὴ Ἐπιθεώρηση, Ἐργάτης, Ἡ Πάλη τῶν Τάξεων, Βῆμα, Τὰ Γράμματα, Ἐφημερίς καὶ τὰ περιοδικά Πάφος, Κυπριακὴ Ἐπιθεώρηση, Ἀγωνιστῆς, Μόρφωσις, Κυπριόπουλο, Λογοτεχνία, Χριστιανικὴ Ἀναγέννησις Φῶς (Κωνσταντινουπόλεως), Νέα Ἐστία Μορφές, Κοχλίας Τὸ Τετράδιο, Βωμός, Νέος Ἀνθρωπος, Εὐβοϊκὰ Γράμματα, Παιδαγωγικὴ Ἐπιθεώρηση, Hermes, L'Hellénisme Contemporain, Books Portugal, L'Asie Nègre, International Dentistry, Informations Culturelles.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἀγγέλου Σικελιανού: Λυρικός βίος, τόμος Γ'. «Οἱ φίλοι τοῦ βιβλίου», 1947, σ 348.

Στρατηγού Μακρυγιάννη: Ἀπομνημονεύματα Κείμενον, εἰσαγωγὴ, σημειώσεις Γιάννη Βλαχογιάννη. Ἐκδόσις Β', τόμ. Β'. Ἐκδ. Ε Γ. Βαγιολάκη, 1947, σ 272

Γ. Βαλέτα: Ἀνθολογία τῆς δημοτικῆς πεζογραφίας, τόμος πρῶτος ἀπὸ τὸ Μαχαῖρά ὡς τὸ Σολωμό (1340—1827). Ἐκδ. Ράνου, 1947, σ, 1στ' + 616.

Κώστα Βάγγελος: Τὸ ἡμερολόγιο τῆς Πηνελόπης. Σατιρικὴ μυθιστορία. Ἐκδ. «Κορυδαλοῦ», 1947, σ. 145.

Ὀλύγας Κομνηνῶ — Κακροῖδῆ: Σχέδιο καὶ τεχνικὴ τῆς Ἰλιάδας. Ἐκδ. Ἐτ. «Ἰάκρος», 1947, σ.

Κ. Φοιλίγγου: Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ, μεταφρασμένοι σὲ στίχους ἀπὸ τὰ ἑβραϊκά, μὲ εἰσαγωγή καὶ σχόλια. «Τὰ νέα βιβλία», 1947, σ 112.

Μ. Ν. Τσιάμπ: Νυχτερινὰ ὑστερόγραφα, 1947, σ. 30.

Πάνου Φύλλη: Τσιριγώτικα. Σειρὰ Β', 1947, σ. 64.

Τιτιάνας Γκριτσιπ Μιλλιέξ: Πλατεία Θησείου. «Τὰ Νέα Βιβλία». Ἀθήνα 1947.

Κύπρος. Ἡ ὥραία ἑλληνικὴ μεταγλώττισσις. Τὸ χρονικὸ τῆς. *Εκδ. «Εὐαγόρας» (Ὁμάδα Κυπρίων διανοουμένων καὶ καλλιτεχνῶν). Ἀθήνα 1947, σ. 62.

Νίκου Τουτουντζάκη: Ἰκεσία. *Εκδ. Καραβία, 1946.

Νίκου Τουτουντζάκη: Ἰωνία. *Εκδ. Μαυρίδη, 1947.

Ἀντιέα Καραγιάνη: Πνευματικὴ ἐλευθερία. Τέχνη καὶ πολιτικὴ. *Εκδ. «Ἄλφα». 1947, σ. 148.

Θεοδ. Σῦδη: Ἀνάγλυφα. *Εκδ. «Φιλολογικῶν Χρονικῶν», 1946.

Γεω. Σπαταλά: Ἡ τονικὴ στιχογραφία συνέχεια τῆς προσωδιακῆς, 1947, σ. 16.

Σπ. Ξανθάκη: Κυκλῶνες, 1944, σ. 78.

Λεωνίδα Ραζελού: Ἀπὸ τῆ φαντασμαγορία πού εἶδε ὁ κόσμος, 1946, σ. 126.

Κωστῆ Λαζανᾶ: Ξαγρυπνία. Ποιήματα, 1947, σ. 64.

Κρ. Ἀθανασούλη: Τὸ τραγοῦδι τῶν πέντε ἀνέμων. Ἡρωϊκὴ ραψωδία, 1947, σ. 64.

André Maurois: Ἱστορία τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Μετ. Π. Φλώρου. «Οἱ φίλοι τοῦ βιβλίου», 1947, σ. 480.

Καρόλου Μπωντλαίρ: Τ' ἀπαγορευμένα ποιήματα. Μετ. Γ. Σημηριώτη, 1946, σ. 32.

Σύγχρονοι Ἀμερικανοὶ καὶ Ἄγγλοι λυρικοί. Μετ. Δημ. Σταύρου. *Εκδ. «Ἄλφα», 1946, σ. 96.

Ἀλέκας Δ. Μανιζουλίνοῦ: Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ βιολί. Διηγήματα, 1946, σ. 80.

Φ. Ἀνατολέα: Γαλάζια συμφωνία, 1947, σ. 112.

Βασίλη Μοσχόβη: Μικροὶ καὶ μεγάλοι ἑκδόσεις Γκοβόστη 1947, σ. 128.

Μαρίας Ἐδελουτσίη Γουδέλη: Ψυχικὴ ὑγιεινὴ τοῦ παιδιοῦ. 1946, σ. 128.

*Ὅλα τὰ πρὸ πάνω βιβλία εἶναι ἐκδόσεις Ἀθηνῶν.

Γ. Δ. Κούρη: Μαθητικὰ περιοδικὰ. Ἀλεξάνδρεια. *Εκδ. Σπ. Γρίβα, 1947, σ. 84. Γ. Δ. 15.

Ἐδ. Κ. Πεγκλίη: Γραμματικὴ τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης. *Εκδ. Ν. καὶ Γ. Χρυσάνθου. Ἀλεξάνδρεια, 1947, σ. 152. Γ. Δ. 26.

Πέτρου Μάγνη: Τὰ μετὰ τὸ ἔπος. Ἀλεξάνδρεια, 1947 σ. 32.

Νάνου Βαλαωρίτη: Ἡ τιμωρία τῶν μάγων. Λονδίνο, 1947, 48.

Κωνσταντίνου Βέν: Ἀγάπης ξαναγύρισμα. Ἐθνικὸν κοινωνικὸν δραματικὸν εἰς τρεῖς πράξεις. Πρόλογος καὶ ἐπίλογος Μ. Βάλσα. *Εκδ. Π. Γιαννηλία. Λυῶν, 1947, σ. 54.

Πέτρου Σ. Σπανδωνίδη: Ὁ ποιητὴς Διονύσιος Σολωμὸς Μελέτη. Θεσσαλονίκη 1947, σ. 84.

Στίλπωνος Π Κυριακίδου: Ἡ γένεσις τοῦ διστίχου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσομετρίας Θεσσαλονίκη 1947, σ. 80.

G. J. Theodoridis: Beiträge zur Geschichte des byzantinischen Profantheaters in IV. und V. Jahrhundert, Thessaloniki 1940, p.p. 128.

Bruno Lavagnini: Solone e il voto obligatorio Palermo 1947 p.p. 18.

Bruno Lavagnini: Crispi e la Grecia nel 1859. Palermo 1947, p.p. 38.

Bruno Lavagnini: Echi del rito Eleusinio in Euripide (Suppl. 53, 470) Extr. from American Journal of Philology. Jan. 1947.

P. Bernard et F. Redon: Nouvelle Histoire de la France et de la Civilisation Française. Librairie F. Nathan. Paris 1946 p.p. 320.

Ἀντιέα Γάβρη: Φωνὴ αἵματος. *Εκδ. «Ζωντανῆς Σκέψης». Κύπρος 1937, σ. 70.

Τεύχρον Ἀνθία: Κυπριακὴ ραψωδία. Ἐπικολυρικὸ ποιήμα. Κύπρος 1947, σ. 24.

Ξάνθου Λυσιώτη: Αὐλὸς καὶ βάρβιτος. Κύπρος 1947.

Ἀνδρέα Μαϊστράλη: Γεγονότα τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου καὶ ὁ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοῦ Ἀέονος. Κύπρος 1947, σ. 122.

Κυπριακαὶ Σπουδαῖ Δελτίον τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Τόμ. Θ' (1945). Λευκωσία 1947, σ. XVI+146.

*Υπεύθυνος ἰδιοκτήτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Λευκωσία.

Τύποις: Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη—Λευκωσία